

VALTIONEUVOSTON
SELVITYS- JA TUTKIMUSTOIMINTA

Emma Terämä, Maija Tiitu, Juho-Matti Paavola,
Arttu Vainio, Niku Määttänen, Anneli Miettinen,
Osmo Kontula ja Heikki Hiilamo

Yksin osana elinkaarta

Marraskuu 2018

Selvitys- ja
tutkimustoiminnan
julkaisusarja 66/2018

KUVAILULEHTI

Julkaisija ja julkaisuaika	Valtioneuvoston kanslia, 27.11.2018		
Tekijät	Emma Terämä, Maija Tiitu, Juho-Matti Paavola, Arttu Vainio, Niku Määttänen, Anneli Miettinen, Osmo Kontula ja Heikki Hiilamo		
Julkaisun nimi	Yksin osana elinkaarta		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 66/2018		
Asiasanat	Yksinasuva, elinkaarinäkökulma, sosiaali- ja terveyspalvelut, ansiotulot, verotus, etuudet		
Julkaisuaika	Marraskuu 27, 2018	Sivuja 105	Kieli suomi

Tiivistelmä

Suomessa on yli miljoona yksinasuvaa, ja eri-ikäisten asuntokunnista yhteensä yli 40 % on yhden hengen talouksia. Viimeisen 15 vuoden aikana yksinasuvien määrä sekä yhden hengen asuntokuntien osuus kaikista on kasvanut selvästi. Eliniän pitenemisen myötä myös todennäköisyys yksinasumiseen kasvaa. Yksinasuvien kasvu on yleiseurooppalainen kehityspiirre, ja muissa Pohjoismaissa yksinasuvien osuudet ovat samalla tasolla kuin Suomessa. Yksin osana elinkaarta (YSI) -hankkeessa selvitettiin yksinasuvien asemaa yhteiskunnassa laadullisten ja määrällisten aineistojen valossa. Selvityksellä haettiin tietoa yksinasumisen rakenteellisista tekijöistä, sekä yksin asujien elinoloista ja hyvinvoinnista.

Selvityksessä todetaan, että Suomessa yksinasuminen jakautuu epätasaisesti niin alueellisesti, elinkaarilla kuin avun tarpeen suhteen. Yksinasuvat asuvat keskimäärin ei-yksinasuvia useammin lähellä kaupunkikeskustoja, joissa on hyvä palvelutarjonta, mutta yksinasuvista miehistä useampi kuin naisista asuu maaseudulla. Vain murto-osa asuu yksin pitkään, yli 20 vuotta. Yksinasuvat saavuttavat keskimäärin samat sosiaali- ja terveyspalvelut kuin ei-yksin asuvat. Asumisen kustannukset ovat yksinasuvilla korkeat, ja asumismuoto on muita useammin vuokra-asuminen. Korkeat asumiskustannukset myös koetaan ongelmaksi yksinasuvilla. Tilanteen helpottamisen keinot eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä. Köyhyysrajan alle jäävien yksinasuvien osuus Suomessa on n. 30 % ja toimeentulotukea saavista suuri osa on yksinasuvia. Yksinasuvien köyhyyteen voidaan kuitenkin vastata samoin kuin ei-yksinasuvien: ensisijaisten etuuksien tulee riittää elinkustannusten kattamiseen, mukaan lukien asuminen.

Keskimäärin yksinasuminen ei kuitenkaan yhdisty muita huonompaan tulokehitykseen. Selvityksessä ehdotetaan myös lisäselvityskohteita.

Liite 1 Avoin arviointi

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2017 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa (tietokayttoon.fi).

Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare & utgivningsdatum	Statsrådets kansli, 27.11.2018		
Författare	Emma Terämä, Maija Tiitu, Juho-Matti Paavola, Arttu Vainio, Niku Määttänen, Anneli Miettinen, Osmo Kontula ja Heikki Hiilamo		
Publikationens namn	Ensamboende som en del av livsloppet		
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 66/2018		
Nyckelord	Ensamboende, livsloppet, social och hälsovård, arbetsinkomst, beskattning, förmåner		
Utgivningsdatum	November 27, 2018	Sidantal 105	Språk Finska

Sammandrag

Finland har över en miljon ensamboende människor och ensamhushållen utgör numera 40% av alla hushåll. Både antalet och andelen ensamboende har ökat märkvärt under de senaste 15 åren. Den ökande livslängden har bidragit till en högre sannolikhet för ensamboende i något skede av livet. Ensamboende är en allmän europeisk trend som förekommer lika ofta i Finland som i de övriga nordiska länderna. YSI-projektet [Ensamboende som en del av livsloppet] undersökte de ensamlevandes situation med statistiska och kvalitativa material. Avsikten var att beskriva både de strukturella faktorer som påverkar ensamboende samt deras samband med livskvalitet och välbefinnande.

Resultaten visar att ensamhushållen är ojämnt fördelade i Finland såväl regionalt, över livsloppet, samt i förhållande till behovet av stöd. Ensamboende hittas i genomsnitt oftare i stadskärnor med god tillgång till tjänster, dock lever mera män än kvinnor ensamma på landsbygden. Få lever ensamma länge, under en tidsperiod som överskrider 20 år.

Ensamboende nås lika väl av social- och hälsovårdstjänster som andra hushåll. Levnadskostnaderna är högre i ensamhushåll och bostaden är oftare på hyra. Ensamboende finländare anser också att höga levnadskostnader är ett problem. Lösningen till situationen är dock inte entydig. Andelen ensamhushåll som lever under fattigdomsgränsen är ungefär 30% i Finland, och en hög andel av dem som mottar socialt stöd lever ensamma. Lösningen till den fattigdomen vore dock likadan som för dem i andra slags hushåll: att öka nivån på stöden för utkomst och boende.

I regel är ensamboende inte förknippat med lägre genomsnittliga inkomster under livsloppet. Rapporten presenterar också teman för fortsatt forskning.

Bilaga 1 Öppen utvärdering

Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan för 2017 (tietokayttoon.fi/sv).

De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

DESCRIPTION

Publisher and release date	Prime Minister´s Office, 27.11.2018		
Authors	Emma Terämä, Maija Tiitu, Juho-Matti Paavola, Arttu Vainio, Niku Määttänen, Anneli Miettinen, Osmo Kontula ja Heikki Hiilamo		
Title of publication	Living alone as part of the life course		
Name of series and number of publication	Publications of the Government´s analysis, assessment and research activities 66/2018		
Keywords	Living alone, life course, social and healthcare services, income, taxation, benefits		
Release date	November 27, 2018	Pages 105	Language Finnish

Abstract

There are over a million single person households in Finland comprising 40% of the total households. Their number as well as share of the total has increased remarkably in the last 15 years, and longevity is only part of the explanation. The increase in single person households is a common feature across Europe and in the other Nordic countries. The YSI-project [Living alone as part of the life course] set out to investigate the situation of those living alone in the society through various qualitative and quantitative information and data. The project sought to reveal timely information on the structural factors related to living alone as well as quality of life and wellbeing.

The outcome was that in Finland, single person households are distributed unevenly across the regions, throughout the life course as well as in terms of need for support. Those who live alone do so on average more within the dense urban fabric of core cities where services are abundant, but more men than women live in the rural areas. Only a few live alone for a longer time period, over 20 years.

Those living alone are able to access social and health care services on average equally to those not living alone. Living expenses are higher in single person households and the dwelling is more often rented. High living expenses are also considered problematic among those living alone. Solutions to alleviate the situation are, however, complicated. The share of single person households residing under the poverty line is approximately 30% in Finland, and a large share of social assistance recipients are living alone. There is a solution to this poverty, however and it is the same as for other households: to increase the level of benefits to cover basic subsistence, including housing.

On average, living alone is not connected to below average earnings over the life course. The report also outlines areas for further inquiry.

Appendix 1 Open assessment

This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research for 2017 (tietokayttoon.fi/en).

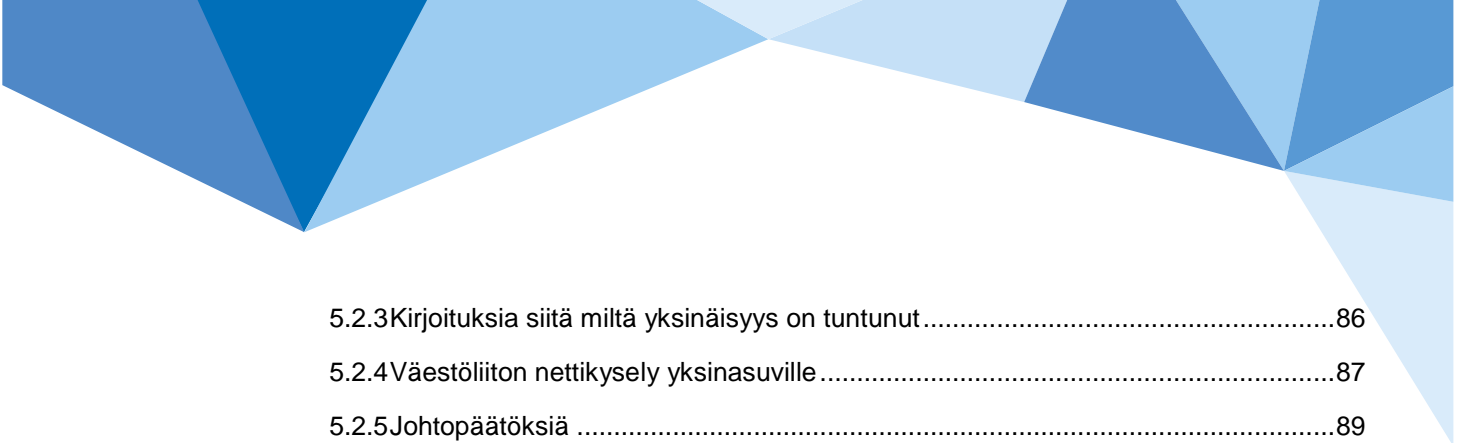
The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

SISÄLTÖ

1	Johdanto	9
1.1	Tausta ja käsitteet	9
1.2	Tavoitteet	10
1.3	Toteutus ja raportin rakenne.....	11
1.4	Keskeisiä havaintoja päätöksenteon tueksi.....	12
1.4.1	Tunnistetut lisäselvitystarpeet	13
	Lähteet	13
2	Yksinasuminen Suomessa	15
2.1	Yksinasuvat alue- ja yhdyskuntarakenteessa	15
2.1.1	Yksinasuvien ja yhden hengen kotitalouksien määrä	15
2.1.2	Yksinasuminen sukupuolen ja iän mukaan	19
2.1.3	Yksinasuminen kaupungissa ja maaseudulla.....	21
2.1.4	Yksinasuvat kaupunkiseuduilla.....	25
2.2	Yksinasuvien asuinolot	27
2.2.1	Talotyyppi	27
2.2.2	Huoneluku.....	29
2.2.3	Asunnon hallintamuoto	31
2.2.4	Palveluiden saavutettavuus.....	33
2.3	Johtopäätöksiä	34
	Lähteet	36
3	Yksinasuminen kansainvälisessä vertailussa	37
3.1	Tilastoverailu.....	37
3.2	Maaraportit.....	42
3.2.1	Ruotsi.....	42
3.2.2	Norja	43
3.2.3	Tanska	44
3.2.4	Alankomaat.....	44
3.3	Tapaustutkimukset	45

3.3.1	Yksinasuvat, asuminen ja asumisen kustannukset	46
3.3.2	Yksinasuvat, yksinäisyys ja epävirallinen apu	49
3.3.3	Haavoittuvassa asemassa olevat yksinasuvat ryhmät	53
3.3.4	Yksinasuminen ja julkisen hallinnon toimet	54
3.4	Johtopäätöksiä	55
	Lähteet	57
4	Yksinasuminen elinkaarella	62
4.1	Aineisto ja menetelmät	62
4.2	Yksinasumisen jakautuminen	63
4.3	Koulutus, tulot ja asuminen	65
4.3.1	Koulutus	65
4.3.2	Ansiotulot	66
4.3.3	Asumismuodot	69
4.4	Leskeneläke	70
4.4.1	Leskeneläkkeen ehdot ja määrä	70
4.4.2	Leskeneläke osana lakisääteistä eläkevakuutusta	72
4.4.3	Leskeneläkkeet ja yksin asuvat	73
4.5	Johtopäätöksiä	74
	Lähteet	74
5	Yksinasumisen kokemuksia, terveys ja toimeentulo	75
5.1	Terveys ja hyvinvointi	75
5.1.1	Yksinasuvien pääasiallinen toiminta ja toimeentulo	75
5.1.2	Terveys ja elämänlaatu	76
5.1.3	Sosiaalinen tukiverkosto	78
5.1.4	Julkiset palvelut: terveyspalvelujen käyttö ja palvelujen riittävyys	80
5.1.5	Johtopäätöksiä	82
	Lähteet	83
5.2	Yksinasumisen kokemukset	84
5.2.1	Yksinasuvien taloudellinen ja sosiaalinen tilanne	84
5.2.2	Yksinäisyyteen liittyvät kielteiset tuntemukset ja kokemukset	85

5.2.3 Kirjoituksia siitä miltä yksinäisyys on tuntunut.....	86
5.2.4 Väestöliiton nettikysely yksinasuville	87
5.2.5 Johtopäätöksiä	89
Lähteet	89
5.3 Toimeentulo ja tulonsiirrot	91
5.3.1 Yksin asuminen tulonsiirtojen näkökulmasta.....	91
5.3.2 Yksinasuvien köyhyys	91
5.3.3 Yksinasuvien asumiskustannukset.....	93
5.3.4 Yksinasuvien verotus.....	95
5.3.5 Kotitalousvähennys	95
5.3.6 Johtopäätöksiä	96
Lähteet	96
6 Lähteitä ja tausta-aineistoja.....	98
Liite 1	104
Avoin arviointi.....	104

1 JOHDANTO

1.1 Tausta ja käsitteet

Suomessa on yli miljoona yksinasuvaa, ja eri-ikäisten asutokunnista yhteensä yli 40 % on yhden hengen talouksia (luku 2.1.1, kuva 2.1 ja kuva 3.1). Viimeisen 15 vuoden aikana yksinasuvien määrä sekä yhden hengen asutokuntien osuus kaikista on kasvanut selvästi (Tilastokeskus 2016). Vuonna 2030 Suomessa on Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan noin 1,5 miljoonaa yli 65-vuotiasta, joista suuri osa asuu yksin. Eliniän pitenemisen myötä myös todennäköisyys yksinasumiseen jossain elämänvaiheessa kasvaa. Yksin asumista ainakin jossain elämänvaiheessa selittää myös perheellistymisen siirtyminen myöhemmäksi, sekä avio- ja avoerojen määrän kasvu.

Yksinasuvien määrän kasvu on yleiseurooppalainen kehityspiirre, ja muissa Pohjoismaissa yksinasuvien osuudet ovat samalla tasolla kuin Suomessa (luku 3 sekä Haataja 2014). Vaikka yksinasuminen on entistä yleisempää, ei ryhmän erityispiirteitä tai tarpeita kuitenkaan aina tunnisteta. Yhteiskuntapolitiikka ja toimintakulttuuri pohjautuvat usein vahvasti ydinperheajatteluun ja kahden aikuisen tuloilla eläviin kotitalouksiin. Toisaalta yksinasuvien välillä on myös suuria eroja, eikä yksinasumisen sinänsä tarvitse olla yksilön hyvinvoinnin tai elämänlaadun kannalta ongelma.

Yksinasuminen ei siis sinällään merkitse ongelmallista elämäntilannetta tai hyvinvoinnin vajetta. Se voi myös olla osoitus vauraudesta tai hyvinvoinnista silloin, kun yksinasumiseen on taloudellisia ja/tai terveydellisiä mahdollisuuksia (Klinenberg 2012). Esimerkiksi nuorten aikuisten kohdalla yksinasumiseen on muita paremmat mahdollisuudet niillä nuorilla, jotka käyvät töissä, tai joiden vanhemmat pystyvät tukemaan taloudellisesti nuoren itsenäistä asumista. Samoin parisuhteen purkautuessa tällaiset puoliset pystyvät muuttamaan omilleen ilman kohtuuttomia taloudellisia uhrauksia tai tarvitsematta turvautua lapsuuden perheeseen. Iäkkäillä ihmisillä puolestaan terveys ja toimintakyky voivat olla paremmat yksinasuvilla kuin niillä saman ikäisillä vanhuksilla, jotka asuvat joko laitoksessa tai omaistensa kanssa.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on kuitenkin toistuvasti tullut esiin, kuinka yksinasuvat ovat monella eri mittarilla arvioituna heikommassa asemassa kuin ei-yksinasuvat (Kauppinen ym. 2014; Haataja 2014; Borg 2015a ja Borg 2015b; Borg ja Hietaniemi 2015). Yksinasuvat ovat keskimäärin pienituloisempia kuin ei-yksinasuvat, heidän työllisyysaste on alhaisempi kuin muilla ja toimeentulon ongelmat ovat heillä yleisempiä kuin muilla. Yksinasuvilla on muita useammin erilaisia terveyteen tai toimintakykyyn liittyviä ongelmia ja koettu elämänlaatu usein heikompi kuin ei-yksinasuvilla (Kauppinen ym. 2014). Toisaalta esim. Manderbackan ym. (2012) mukaan yksinasuminen ei sinällään vaikuttanut terveystaloudellisten palvelujen saamiseen, kun muiden, mm. koulutuksen tai toimeentulon vaikutus oli kontrolloitu.

Yksinasumisen käsitteistöä kokoaa hyvin Pekka Borg (Helsingin kaupunki 2016), määritellen yksinasuvan ja yksinelävän lisäksi esim. erillisuhteessa elävät, etäsuhteet, asunnottomat, jne. Yksinasuva on tässä hankkeessa asumisperusteinen määritelmä yhden hengen kotitalouksille. Se ei poissulje sosiaalisia suhteita, myöskään parisuhdetta, kun toinen asuu pääosin omassa taloudessa. Yksinhuoltajia ei lueta yksinasuviksi, jos taloudessa asuu säännöllisesti (rekisteröityneenä) muita, esimerkiksi alaikäisiä lapsia. Kuten Borg, tässä tutkimuksessa termi yksinäinen ei koskaan viittaa yksiselitteisesti yksinasujaan. Yksinäisyys on sen sijaan tunne- tai kokemusperusteinen määre, jota tutkitaan myös yhteiskunnallisena ilmiönä (esim. Saari 2016).

1.2 Tavoitteet

Yksin osana elinkaarta (YSI) -hankkeessa selvitettiin yksinasuvien asemaa yhteiskunnassa eri laadullisten ja määrällisten aineistojen valossa. Selvityksellä haettiin ajankohtaista tietoa yksinasumisen rakenteellisista tekijöistä, sekä yksin asujien elinoloista ja hyvinvoinnista. Tavoitteena oli paikantaa merkittäviä hyvinvoinnin puutteita tai haasteita yksinasuvien kohdalla. Hankkeen päätarkoituksena oli koota kattavampaa tietoa yksinasuvien eri osaryhmien tilanteista eri puolilla maata selvittämällä

- 1) yksinasumisen sijoittumista maantieteellisesti ja yhdyskuntarakenteessa;
- 2) yksilöiden elinkaaren eri vaiheissa sekä
- 3) yksinasuvien oman kokemusäänen kautta.

Yksinasumista ja siihen kytkeytyviä haasteita eri aineistojen valossa koskevien tarkastelujen lisäksi tavoitteena oli selvittää, missä määrin tulonsiirtojärjestelmiin liittyy epäkohtia yksinasuvien näkökulmasta sekä minkälaisin politiikkatoimin yksinasuvien asemaa tai havaittuja epäkohtia voitaisiin parantaa. Tätä varten haettiin myös kansainvälisiä esimerkkejä hyvistä käytännöistä tai politiikkaratkaisuksista.

Kattava verotus-, etuus- tai asumista koskevien tukijärjestelmän selvitys yksinasumisen näkökulmasta ei ollut tässä hankkeessa mahdollista. Yksinasuvien verotuskohtelua sivutaan yksinasuvien asumista koskevassa tarkastelussa sekä kotitalousvähennystä koskevassa kohdassa. Etuusjärjestelmien osalta hankkeessa valittiin lähempään tarkasteluun leskeneläkejärjestelmä sekä tulonsiirroista toimeentulotuki ja asumistuki. Hankkeen osana toteutetun julkisen arvioinnin kautta nostettuihin verotusta, etuuksia ja asumista koskeviin pohdintoihin pyrittiin silti vastaamaan (kts. Liite 1: Avoin arviointi).

Yksin asuvien elinoloista ja hyvinvoinnista on julkaistu kattava selvitys vuonna 2014 (Kauppinen ym. 2014). Helsinkiläisten yksin asumista on tarkasteltu Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisussa vuodelta 2015 (Borg 2015a). Lisäksi ATH-aineiston avulla on selvitetty yksinäisyyden kokemuksia ja niiden yhteyttä esimerkiksi avun saamiseen (Murto ym. 2015). Nyt käsillä oleva selvitys tarjoaa tuoreempia tietoja yksin asuvien sijoittumisesta ja elinolosuhteista. Varsinkin nuorten aikuisten (20–34-vuotiaat) kohdalla tarvetta päivitettyyn tietoon on, erityisesti toimeentulon, terveyden ja elintapojen osalta, sillä esimerkiksi Kauppisen ym. (2014) tai Martelinin ym. (2005) tekemien selvitysten tiedot perustuivat vuonna 2000 kerättyyn Terveys 2000-aineistoon. Lisäksi yksin asuvien sosiaalista verkostoa, epävirallista avun ja tuen saamista tai virallisen avun (julkisten palvelujen) puutteita koskevaa tietoa on tarjolla vain vähän. Hankkeessa pyrittiin niin ollen myös tunnistamaan niitä yksinasuvien ryhmiä, joilla esiintyy merkittäviä puutteita hyvinvoinnissa joko yhden tai useamman eri indikaattorin osalta.

Tutkimuksella tavoiteltiin myös yksilön koko elinkaaren huomioivaa analyysiä, jota ei poikkileikkausaineiston (kuten ATH-aineiston) avulla pystytä toteuttamaan. Tässä hyödynnettiin niin sanottua elinkaaritarkastelua. Verrattuna poikkileikkausaineistoon perustuvaan tarkasteluun, elinkaaritarkastelussa seurataan samoja henkilöitä ajassa, tässä 27 vuotta yhtäjaksoisesti. Yksin poikkileikkausaineistoon perustuva analyysi ei välttämättä anna hyvää kuvaa siitä, kuinka merkittävästä ilmiöstä yksinasumisesta on kyse. Kuten luvussa 4 todetaan, suuri osa suomalaisista asuu jossakin vaiheessa elämänsä yksin, mutta yleensä vain suhteellisen lyhyen aikaa. Toisessa ääripäässä puolestaan usean vuoden (tässä max. 27 vuotta) yksinasuminen keskittyy harvoille. Yksinasuminen on jälkimmäisessä tapauksessa luultavasti hyvinvoinnin kannalta merkittävämpi asia kuin ensimmäisessä tapauksessa. Poikkileikkausaineiston ja elinkaaritarkastelun yhdistelmän perusteella voidaan paremmin päätellä todellisuutta vastaava kuva yksinasumisesta Suomessa ja sen taloudellisista, sosiaalisista ja alueellisista näkymistä.

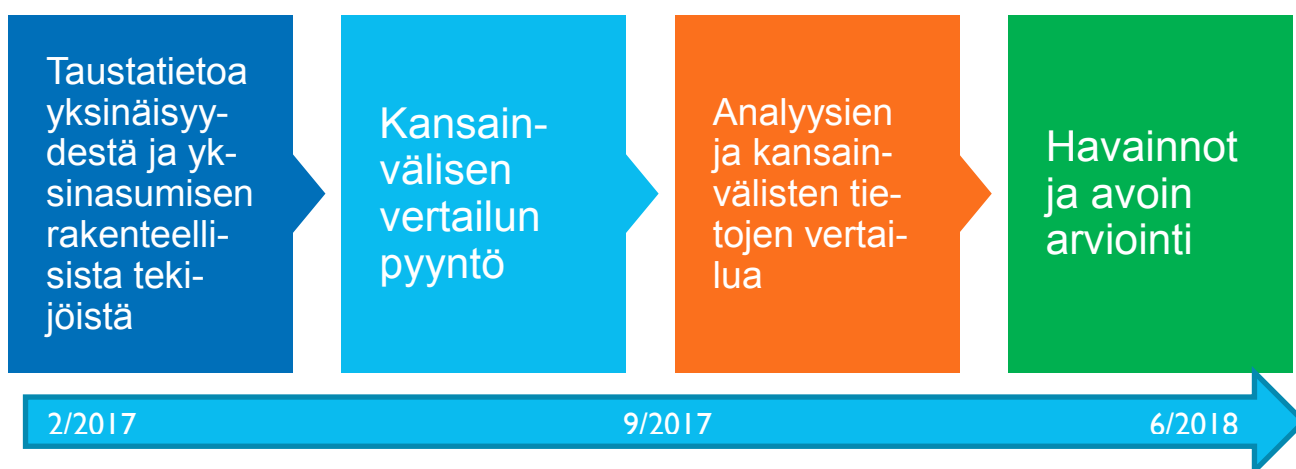
Kolmantena lähestymistapana oli kokemuspohjaisen aineiston hyödyntäminen. Tähän soveltuvaa kyselyaineistoa oli tuotettu vuonna 2017 päättyneessä Suomalaisten yksinäisyys-hankkeessa (Saari 2016), ja sitä jatkettiin kokemusperäisen aineiston keruulla osana tätä hanketta (Kontula 2018a,b).

Hankkeessa tehtiin kansainvälinen vertailu erityisesti hyvien käytäntöjen löytämiseksi. Vertailuun valittiin Ruotsi, Tanska, Norja sekä Alankomaat. Kattava tilastollinen (rakenteellinen) yksinasumisen vertailu maiden osoittautui hankalaksi toteuttaa vertailukelpoisen tiedon rajallisuuden takia. Vaikka yksinasuminen oli yleistä kaikissa vertailuun valituissa maissa, yhteiskunnallinen keskustelu yksinasumisesta tai yksinasumiseen mahdollisesti liittyviin ongelmakohtiin kohdistuvat politiikkakeinot olivat niissä harvinaisia. Käsillä oleva suomalaisen tiedonkeruun mahdollistama analyysi nähdään kuitenkin varteenotettavana esimerkkinä myös muille verokkimaille.

1.3 Toteutus ja raportin rakenne

Hanke toteutettiin osana valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoimintaa (VN TEAS) helmikuun 2017 ja elokuun 2018 välisenä aikana. Hankkeen toteuttajina olivat Suomen ympäristökeskus, Oxford Research Oy, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Väestöliitto ja Heikki Hiilamo. Vastuuhenkilönä toimi Emma Terämä Suomen ympäristökeskuksesta. Kuva 1.1 osoittaa hankkeen kulun. Hankkeen loppupuolella huhti-toukokuussa 2018 toteutettiin *avoin arviointi* tutkimustulosten julkista arviointia ja kommentointia varten. Yleisötilaisuuden lisäksi osana avointa arviointia koottiin tuloksista online-arviointi¹. Www-pohjaisen arvioinnin toteutuksesta vastasi Juhomatti Paavola Oxford Researchilta. Arvioinnin tukena käytettiin Opasnet-alustaa. Opasnet on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämä wiki-pohjainen sivusto, jonka tarkoituksena on tukea yhteiskunnallista päätöksentekoa. Osana hankkeen toteutusta on julkaistu myös 2 blogikirjoitusta (Terämä ja Tiitu 2017, Terämä ym. 2018), 2 tietovuotoa (Kontula 2017, 2018a) ja 2 työpaperia (Kontula 2018b, Miettinen tulossa).

Raportin rakenne on seuraava: osio 1.4 kuvaa tiiviisti hankkeen keskeisiä havaintoja päätöksenteon tueksi, sekä ehdottaa aiheita, joihin politiikkasuositusten tekeminen edellyttäisi lisätutkimuksia. Luvut 2-5 jakavat tutkimustulokset yksityiskohtaisiin substanssialueisiin. Luvussa 2 käsitellään yksinasumista Suomen mittakaavassa rakenteellisia eroja tunnistaen. Luvussa 3 tiivistetään kansainvälisen vertailun tulokset, painopisteenä hyvien käytäntöjen kuvaus. Luvussa 4 tarkastellaan yksinasumista yksilön elinkaarinäkökulmasta, mukaan lukien ansiotulot, koulutuksen ja verokohtelun erityispiirteet, leskeneläkkeet. Luvussa 5 keskitytään hyvinvointinäkökulmaan, jota lähestytään kolmesta eri suunnasta: terveyden, omakohtaisen kokemuksen ja hyvinvointivaltion tulonsiirtojen näkökulmasta. Kukin substanssikkappale sisältää viittaukset niissä käytettyyn kirjallisuuteen ja johtopäätökset. Luku 6 kokoaa vielä raportissa esiintyvät kirjallisuus- ja aineistolähteet. Hankkeen loppupuolen (kts. Kuva 1.1) avoimen arvioinnin kautta syntynyt keskustelu on tiivistetty Liitteessä 1.

Kuva 1.1. Hankkeen kulku.

¹ <http://fi.opasnet.org/fi/YSI>

1.4 Keskeisiä havaintoja päätöksenteon tueksi

Yksinasuminen lisääntyy osana väestörakenteen muutosta ja vaurastumista. Suomessa yksinasuminen on lisääntynyt paitsi vanhuusiällä, myös nuorten ja keski-ikäisten ikäryhmissä. Edellinen kertoo erityisesti väestön ikärakenteen vanhenemisesta, kun taas jälkimmäinen kertoo paitsi perheellistymisen muutoksista myös varallisuuden lisääntymisestä – mahdollisuudesta valita yksinasuminen. Vuonna 2017 Suomessa on 1,16 miljoonaa yksinasuvaa, 43 % kotitalouksista (kts. luku 2.1.1). Vertailukelpoista tietoa muista maista on vaikea saada, mutta yksinasumisen trendi on tuttu pohjoismaissa sekä Alankomaissa, joita myös tarkastellaan tässä selvityksessä (luku 3). Ruotsissa yksinasuvien kotitalouksien osuus on selvästi korkein. Vertailumaassa yksinasumisen problematiikka ei ole toistaiseksi johtanut näkyvään yhteiskunnalliseen keskusteluun tai kohdennettuihin poliittisiin toimiin.

Yksinasuminen jakautuu epätasaisesti niin alueellisesti, elinkaarella kuin avun tarpeen suhteen.

Yksinasujat eivät ole homogeeninen ryhmä josta voisi vetää yleistettyjä johtopäätöksiä tai yksiselitteisiä politiikkasuosituksia. Yksinasuvat asuvat keskimäärin ei-yksinasuvia useammin lähellä kaupunkikeskustoja, joissa on hyvä palvelutarjonta, mutta yksinasuvista miehistä useampi kuin naisista asuu maaseudulla (kts. luku 2). Vain harva asuu yksin pitkään, yli 20 vuotta. Keskimääräinen yksinasuttujen vuosien lukumäärä 27 vuoden työikäisten seurantaotoksessa oli neljästä viiteen vuotta (luku 4). Avun tarpeen suhteen korostuvat ne, joilla yksinasumiseen yhdistyy pienituloisuutta, työttömyyttä tai muusta syystä työelämän ulkopuolella oloa (luku 5.1). On siis tarkasteltava yksilöitä, heidän lähtökohtiaan ja toiveitaan, ja tunnistettava yksinasuvien keskuudessa ne, jotka ovat ensisijaisesti tuen tarpeessa.

Asumisen kustannukset ovat korkeat, ja asumismuoto on muita useammin vuokra-asuminen. Yksinasuvista lähes puolet asuu vuokralla, kun keskimäärin suomalaisista vuokralla asuu vain joka neljäs. Asuminen ARA- tai korkotukivuokra-asunnossa on niin ikään yleisempää kuin koko väestössä keskimäärin (kts. luku 2.2.3). Verotuksellisesti omistus- ja yksityistä vuokra-asumista kohdellaan eri tavoin (4.3.3). Korkeat asumiskustannukset myös koetaan suureksi ongelmaksi yksinasuvilla. Tämä ilmenee mm. siten, että valtaosa yleisestä asumistuesta kohdistuu yksinasuville. Yksinasuvien osuus yleisen asumistuen menoista oli vuonna 2017 noin 53 %, kun se kymmenen vuotta aikaisemmin oli noin 46 % (5.3.3). Yksinasuvien asumiseen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä parannusehdotusta (5.3.3).

Yksinasuvat käyttävät enemmän toimeentulotukea. Köyhyysrajan alle jäävien yksinasuvien osuus Suomessa on n. 30 % (kts. luku 3.2.1) ja toimeentulotukea saavista suuri osa on yksinasuvia (5.3.2). Myös pitkittynyt toimeentulotuen tarve kohdistuu entistä selvemmin yksinasuviin. Toimeentulovaikeuksien kokeminen on yleisintä maaseudun yksin asuvien nuorten aikuisten (20–34 v) keskuudessa, joista 45 % piti menojen kattamista nykyisillä tuloillaan hankalana (5.1.2). Yksinasuvien köyhyyteen voidaan kuitenkin vastata samoin kuin ei-yksinasuvien: ensisijaisten etuuksien tulee riittää elinkustannusten kattamiseen (5.3.2).

Keskimäärin yksinasuminen ei kuitenkaan yhdisty muita huonompaan tulokehitykseen. Elinkaaritutkimus osoittaa, että pitkään (yli 20 v) yksin asuneiden naisten tulot ovat keskimäärin korkeammat kuin naisten yleensä, kun taas miehillä tilanne on päinvastoin (4.3.2).

Yksinasuvat kokivat terveydentilansa ja hyvinvointinsa keskimäärin jonkin verran heikommiksi kuin ne, jotka eivät asuneet yksin (kts. luku 5.1.3), sekä raportoivat laadullisessa tutkimuksessa huolta omasta psyykkisestä ja taloudellisesta hyvinvoinnista (5.2.1). Terveysten ja muuhun hyvinvointiin liittyvät ongelmat korostuivat muutamissa yksinasuvien erityisryhmissä: keski-ikäiset miehet, toimeentulovaikeuksista kärsi-

vät sekä työttömyyden tai työkyvyttömyyden vuoksi työstä poissa olevat. Yksinasuvissa työkyvyttömiä tai pitkäaikaisesti sairaiden osuus on yli kaksinkertainen ei-yksinasuviin verrattuna (5.1.2).

1.4.1 Tunnistetut lisäselvitystarpeet

Tutkimusryhmässä tunnistettiin seuraavia alueita, joiden kohdalla yksinasumiseen liittyviin haasteisiin vastaaminen edellyttää lisäselvityksiä:

- Yksinasuvien asumiseen liittyviin tarpeisiin vastaaminen asuntopolitiikan (ml. kaavoitus ja asuntotuotanto) kautta; yhteisöllisten asumismuotojen tukeminen
- Yhden hengen talouksien kulutustarpeiden huomioiminen viitebudjettien laatimisessa ja näiden ottaminen paremmin huomioon mm. toimeentulotuen määrittelyssä
- Asumisen verotusmuutosten tai yksinasuvien sosiaaliturvaan tehtävien muutosten taloudellisten vaikutusten arviointi esim. pitkittäisaineistojen ja mikrosimulointimallien avulla.

Lähteet

Borg P (2015a). Yksinasuvien helsinkiläisten kokemus hyvinvointi. Tutkimuksia 3/2015. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus.

Borg P (2015b). Yksinasuvien helsinkiläisten sosiaaliset suhteet. Teoksessa: Väliniemi-Laurson, J., Borg, P. ja Keskinen, V. (toim.), Yksin Kaupungissa. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus, ss. 143–155.

Borg P & Hietaniemi L (2015). Yksinasuvien taloudellinen toimeentulo Helsingissä. Teoksessa: Väliniemi-Laurson, J., Borg, P. ja Keskinen V. (toim.), Yksin Kaupungissa. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus, ss. 158–166.

Eurostat (2017). Housing cost overburden rate by household type - EU-SILC survey.

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi166>

Haataja A (2014). Yksin asuvana EU:ssa - taloudellinen riski vai mahdollisuus? Teoksessa: Niemelä, M. (toim.), Euroopallaiset elinolot, s. 122–150. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Helsingin kaupunki (2016). Yksin kaupungissa -teemasivusto (2016). <http://www.yksinkaupungissa.fi>

Kauppinen T, Martelin T, Hannikainen-Ingman K & Virtala E (2014). Yksin asuvien hyvinvointi. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, Työpöytä 27/2014.

Klinenberg E (2012). Going solo. New York: The Penguin Press. 273 s.

Kontula O (2018a). ”Puhuttelevia kokemuksia yksinasumisesta”, Väestöliiton Tietovuoto-blogi, huhtikuu 2018:

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/touko-2017-tietovuoto/

Kontula O (2018b). Puhuttelevia kokemuksia yksinasumisesta. Työpöytä Nro 9. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Kontula O (2017). ”Yksinäisyys kalvaa yksinasuvia”, Väestöliiton Tietovuoto-blogi, toukokuu 2017:

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/touko-2017-tietovuoto/

Manderbacka, K., Muuri, A., Keskimäki, I., Kaikkonen, R. ja Elovainio, M. (2012). Mitä tyydyttämätön palvelutarve kertoo terveyspalvelujen saatavuudesta? Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 49: 4–12.

Martelin, T., Koskinen, S., Kestilä, L. ja Aromaa, A. (2005). Terveystieteiden tutkimuskeskus ja toimintakyvyn vaihtelu asuinalueen, koulutuksen ja kotitaloustyyppien mukaan. Teoksessa: Koskinen, S., Kestilä, L., Martelin, T., ja Aromaa, A. (toim.), Nuorten aikuisten terveys. Terveystieteiden tutkimuskeskus 2000-tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisu B7/2005, ss. 134–148.

Miettinen A (2018). Yksin asuvat – toimeentulo, terveys ja hyvinvointi. Työpapereita 2018. Helsinki: Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos (ilmestyy syksyllä 2018).

Murto, Jukka & Pentala, Oona & Helakorpi, Satu & Kaikkonen, Risto (toim.), Yksinäisyys ja osallistuminen. ATH-tutkimuksen tuloksia. Järjestökentän tutkimusohjelma. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) Työpapereita 25/2015.

Saari, J. (toim.) (2016). Yksinäisten Suomi. Gaudeamus.

Terämä E & Tiitu M (2017). "Yksin – vaan ei yksinäinen?" SYKE:n Sateen varjolla -blogi, syyskuu 2017: <http://sateenvarjolla.blogspot.fi/2017/09/yksin-vaan-ei-yksinainen.html>

Terämä E, Tiitu M & Vainio A (2018). "Eurooppalaisia ratkaisuja yksinasumisen haasteisiin", Valtioneuvoston kanslian Tieto käyttöön -blogi, maaliskuu 2018: <http://tietokayttoon.fi/ajankohtaista/blogi/-/blogs/eurooppalaisia-ratkaisuja-yksinasumisen-haasteisiin>

Tilastokeskus (2016). Väestö sukupuolen, iän ja perheaseman mukaan. <http://www.tilastokeskus.fi/til/perh/tau.html>

2 YKSINASUMINEN SUOMESSA

Maija Tiitu, Suomen ympäristökeskus

Tässä luvussa on kuvattu yksinasumisen määrää ja kehitystä Suomessa sekä tarkasteltu yksinasuvien asuinpaikkoja ja -oloja Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteessa. Tavoitteena on antaa yleiskuva siitä, kuinka yleistä yksinasuminen Suomessa on sekä missä ja miten he asuvat saatavilla olevien tilasto-, rekisteri- ja paikkatietoaineistojen perusteella. Aineistoina on käytetty Väestörekisterikeskuksen ylläpitämän Rakennus- ja huoneistorekisterin tietoja yksinasuvista, Tilastokeskuksen StatFin-tietokantoja sekä Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ylläpitämää valtakunnallista yhdyskuntarakenteen seuranta-aineistoa (YKR) 250 x 250 metrin ruutukoossa. Hallinnollisten aluerajausten kuten kunta- ja maakuntatarkasteluiden lisäksi yksinasumista tarkastellaan SYKE:n tuottamien paikkatietopohjaisten alueluokitusten avulla, jotka ovat kuntarajoista riippumattomia (esim kaupunki–maaseutu-luokitus ja yhdyskuntarakenteen vyöhykkeet). Yksinasumista tarkastellaan tämän luvun kuvaajissa kolmen eri elämänvaiheen näkökulmasta, pitäen mukana ikä- ja sukupuolimuuttujaa aina kun se on tilastojen puolesta mahdollista. Johtopäätökset on esitetty eri-ikäisten ja eri sukupuolta edustavien esimerkkihenkilöiden avulla.

2.1 Yksinasuvat alue- ja yhdyskuntarakenteessa

2.1.1 Yksinasuvien ja yhden hengen kotitalouksien määrä

**Yksinasuvia
vuonna 1985:**

532 094

28 %

**kotitalouksista
yhden hengen
talouksia**

**Yksinasuvia
vuonna 2017:**

1,16 miljoonaa

43 %

**kotitalouksista
yhden hengen
talouksia**

Joka viides suomalainen asui yksin vuonna 2016 (Tilastokeskus 2016). Kunnittain tarkasteltuna yksinasuvia on määrällisesti eniten Helsingissä ja suhteellisesti eniten seuraavissa kunnissa, joiden sijainti Suomessa vaihtelee: Ahvenanmaan Sottunga (37 %), Kuhmoinen (29 %), Turku (29 %), sekä Lieksa, Sysmä, Hartola, Tampere, Kemi, Forssa sekä Pertunmaa. Helsingissä joka neljäs (25 %) asuu yksin.

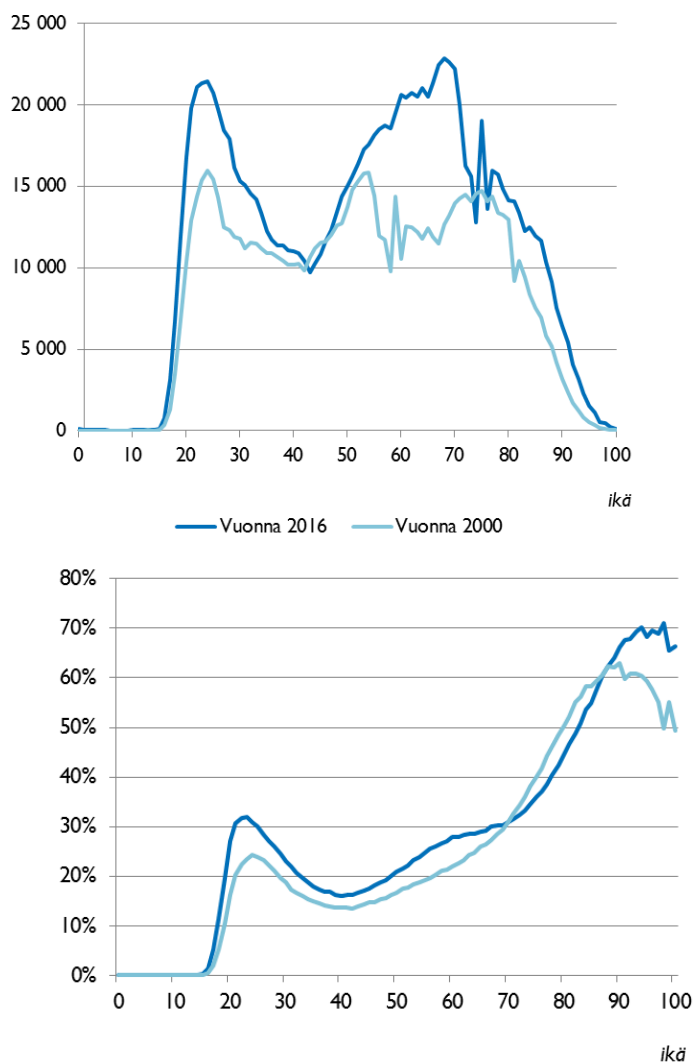
Yli puolet yksinasuvista on yli 55-vuotiaita. Kun tarkastellaan tarkemmin yksinasuvien ikäjakaumaa (kuva 2.1), huomataan, että yksinasuminen painottuu elinkaareissa aikuisiän alku- ja loppupäähän. Yksinasuminen on kuitenkin lisääntynyt viimeisen viidentoista vuoden aikana erityisesti nuorten ja keski-ikäisten ikäryhmässä.

Yksinasuvien henkilöiden määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 1985. Myös yhden hengen talouksien osuus kaikista kotitalouksista on noussut 14 prosenttiyksikköä vuosina 1985–2016. Alueellisesti tarkasteltuna Lapissa (+22 prosenttiyksikköä) ja Kainuussa (+21 prosenttiyksikköä) yhden hengen talouksien osuus kaikista asutokunnista on noussut eniten. Yksinasumisen yleistymisen taustatekijöiksi on aiemmissa tutkimuksissa mainittu esimerkiksi nuorten aikaisempi itsenäistyminen ja taloudellisen tilanteen paraneminen, avioerojen yleistyminen sekä eliniän piteneminen (Pyykkönen 2016; Borg 2016).

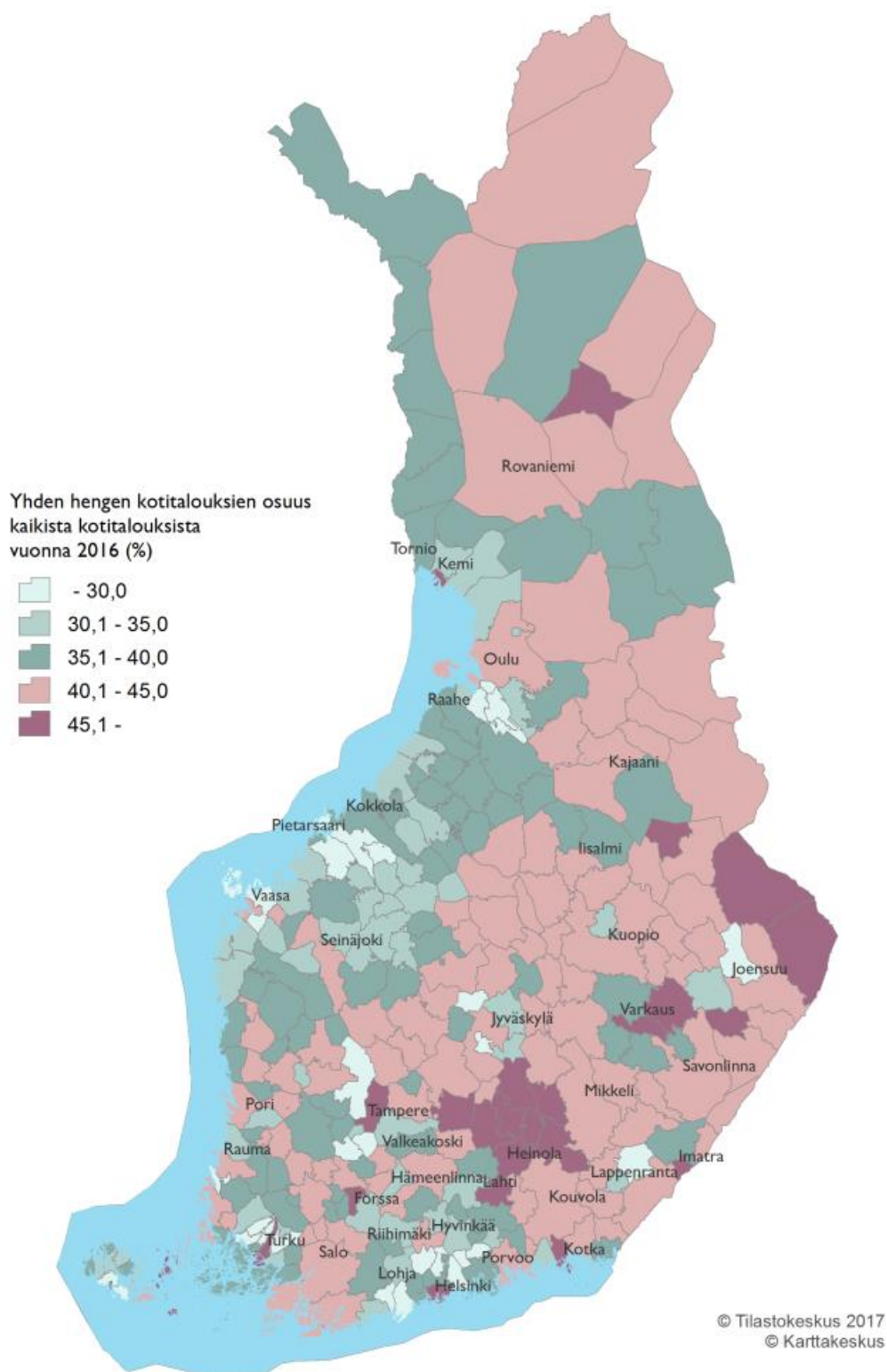
Yhden hengen kotitalouksien osuus on kaikkein suurin Päijät-Hämeen (45,9 %), Kymenlaakson (45,6 %), Etelä-Karjalan (45,5 %) ja Etelä-Savon (45,4 %) maakunnissa (kuva 2.2). Absoluuttisesti yksinasuvia on kuitenkin eniten suurten kaupunkien maakunnissa Uudellamaalla, Pirkanmaalla sekä Varsinais-

Suomessa. Kaikkein pienin yhden hengen asutokuntien osuus kaikista asutokunnista on Keski-Pohjanmaan (35,6 %), Pohjanmaan (38,1 %) sekä Etelä-Pohjanmaan (39,1 %) maakunnissa.

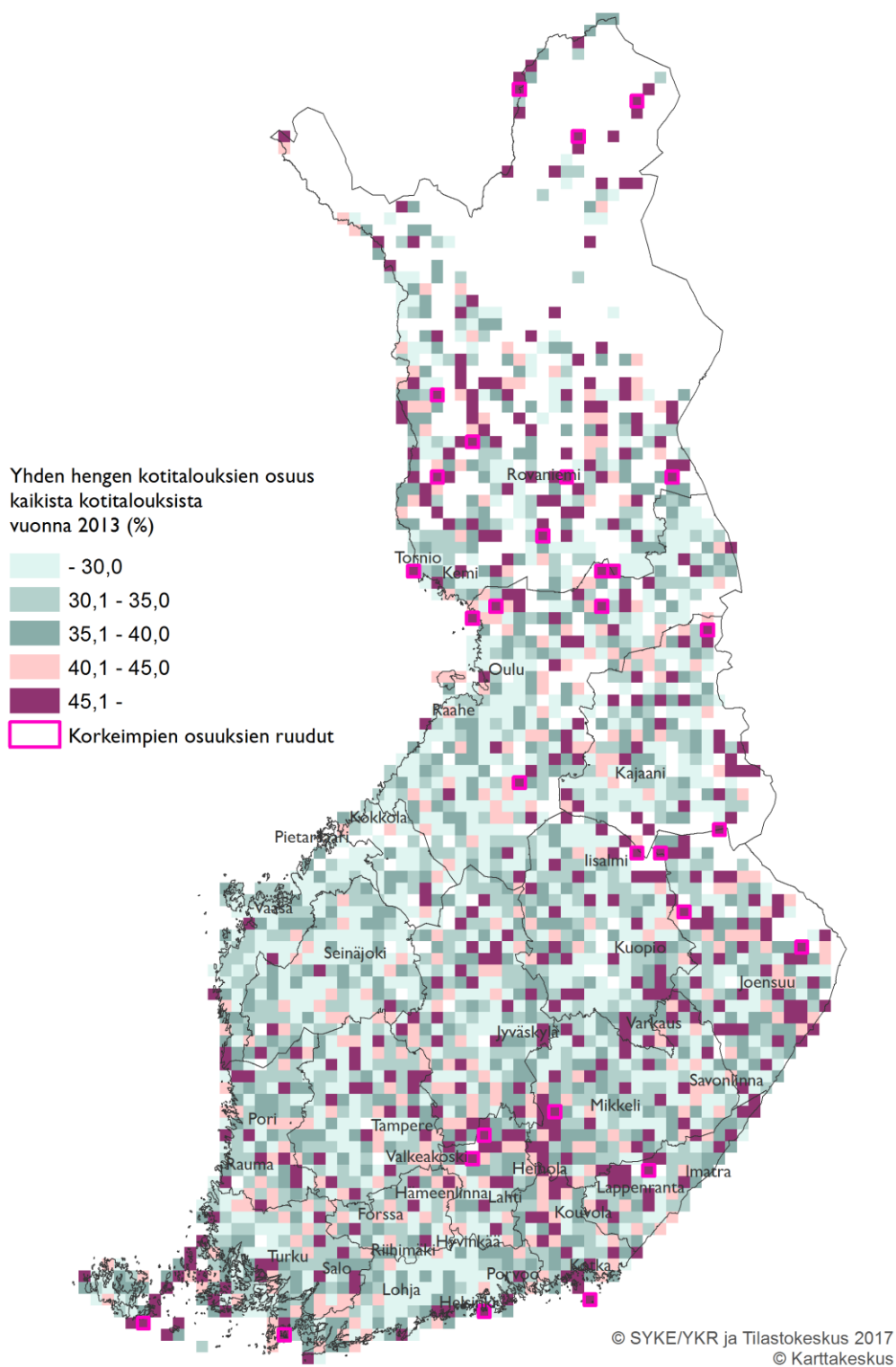
Kun yhden hengen talouksien osuutta kaikista asutokunnista tarkastellaan kuntarajoista riippumatta 10 x 10 kilometrin kokoisina ruutuina (kuva 2.3), korkeat osuudet sijaitsevat hajallaan ympäri maata. Niistä 30 ruudusta, joissa yhden hengen talouksien osuus on korkein, valtaosa sijaitsee kuitenkin Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien alueella. Alueita, joissa yhden hengen kotitalouksia on yli 45 % sijaitsee hyvin vähän Pohjanmaan rannikkoalueilla sekä Helsinkiä ympäröivällä kehysalueella.

Kuva 2.1. Yksinasuvien määrä ja osuus iän mukaan vuonna 2000 ja 2016. Yksinasuminen on yleistynyt erityisesti nuorten ja keski-ikäisten ikäryhmissä. Lähde: Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR).

Kuva 2.2. Yhden hengen kotitalouksien osuus kaikista kotitalouksista kunnittain vuonna 1985 ja 2016. Yhden hengen talouksien osuus oli korkein suurissa kaupungeissa sekä tietyissä maaseutumaisissa kunnissa Päijät-Hämeessä sekä Itä- ja Pohjois-Suomessa molempina tarkasteluvuosina. Lähde: Tilastokeskus.

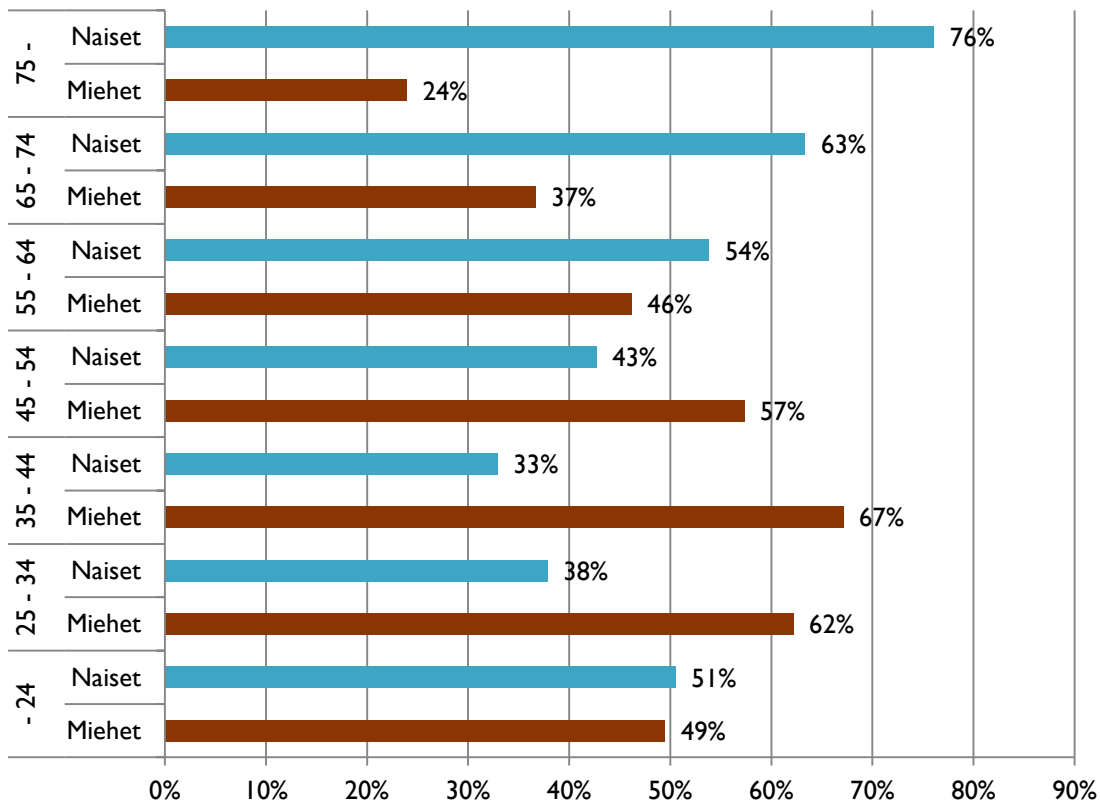
Kuva 2.3. Yhden hengen kotitalouksien osuus kaikista kotitalouksista 10 x 10 kilometrin ruuduissa vuonna 2013. Kartalla on esitetty ruudut, joissa on vähintään 10 asuntokuntaa. 30 korkeimman osuuden ruudut on korostettu punaisella reunuksella. Korkeimpien osuuksien ruuduista yli puolet sijaitsee Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnissa. Lähde: SYKE/YKR.

2.1.2 Yksinasuminen sukupuolen ja iän mukaan

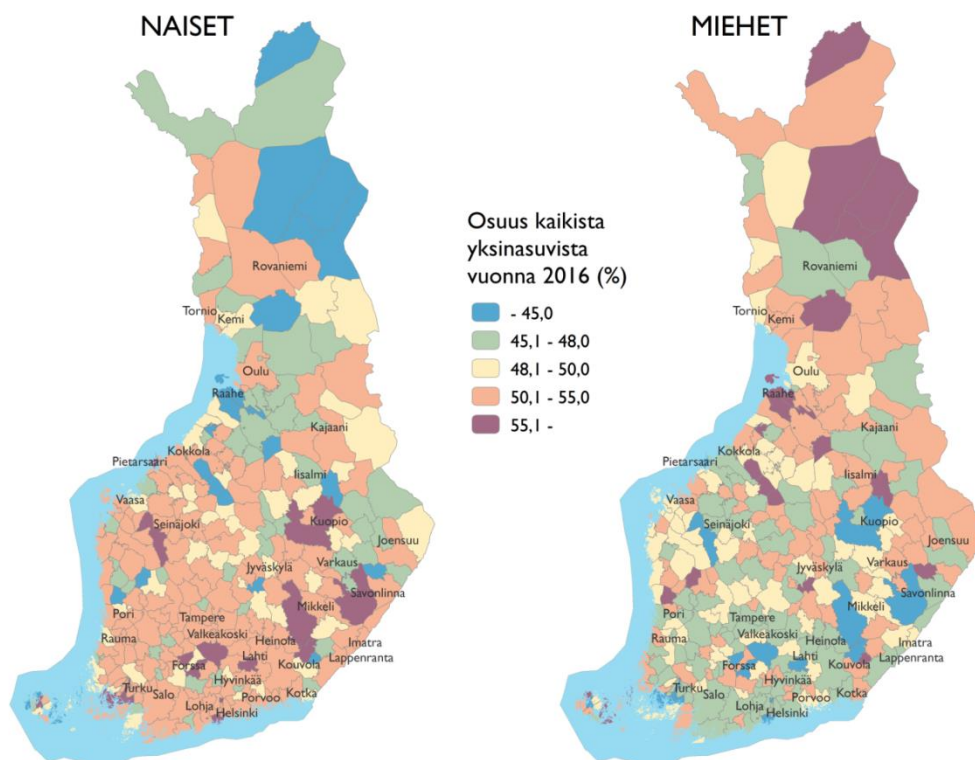
Yksinasuvista suurin osa (56 %) on naisia, mutta miehet ovat enemmistönä 25–34, 35–44 ja 45–54 -vuotiaiden yksinasuvien ikäryhmissä (kuva 2.4). Yksinasuvien miesten määrä on kaksinkertaistunut runsaassa 20 vuodessa. Lapsettomia heistä on 70 prosenttia ja eronneita 17 prosenttia (Tilastokeskus 2016). Naisten suurempaa osuutta yksinasuvista selittää pitkälti miehiä korkeampi eliniänodote yhdistettynä ikääntyneiden suureen määrään. Seuraavassa on tarkasteltu yksinasumisen yleisyyttä eri ikäryhmissä:

- **Nuoret aikuiset (20–34-vuotiaat):** Yksin asuvien osuus on **24 %** tässä ikäryhmässä (Tilastokeskus 2015: Väestö perheaseman mukaan). Naimattomiin ei-yksin asuviin kuuluu tässä ikäryhmässä niitä nuoria aikuisia, jotka asuvat vielä vanhempiensa kanssa, sekä niitä, jotka ovat muuttaneet pois lapsuuden kodistaan mutta asuvat yhdessä esimerkiksi opiskelutovereiden tai muiden henkilöiden kanssa.
- **Keski-ikäiset (35–64-vuotiaat):** Yksin asuvien osuus on **21 %** väestötilastojen perusteella (Tilastokeskus 2015: Väestö perheaseman mukaan). Yksin asuvista 35–64-vuotiaista naimattomia oli hieman yli puolet, eronneita runsaat 40 % ja leskien osuus noin 7 %. Naimattomien osuus oli suurempi yksin asuvilla 35–64-vuotiailla miehillä (60 %) kuin saman ikäryhmän yksin asuvilla naisilla (43 %). Yksin asuvista 35–64-vuotiaista naisista oli leskiä noin joka kymmenes, yksin asuvista miehistä vain kolme prosenttia. Eronneiden osuus oli myös hieman suurempi yksin asuvilla naisilla (46 %) miehiin verrattuna (37 %). Eronneisiin on tässä luettu myös asumuserossa elävät (ATH-aineiston mukaan).
- **Eläkeikäiset (yli 64-vuotiaat):** Yksin asuvien osuus väestötilastojen perusteella on **36 %**. Yksin asuvien osuus kasvaa vanhusväestössä selvästi iän mukaan, ja esimerkiksi 80 vuotta täyttäneistä lähes 70 % asui yksin – enemmistö heistä oli yksin asuvia naisia. ATH-tutkimusaineistossa yksin asuvista 65 vuotta täyttäneistä yli puolet oli leskiä, runsas neljäsosa eronneita ja hieman harvempi kuin joka viides oli naimaton. Siviilisäädystä oli kuitenkin suuria eroja sukupuolen mukaan: lähes kaksi kolmesta yksin asuvasta 65 vuotta täyttäneestä naisesta oli leskiä, hieman alle neljäsosa eronneita ja naimattomien osuus oli naisilla hieman alle 15 %. Yksin asuvilla eläkeikäisillä miehillä leskien ja eronneiden osuudet olivat lähes yhtä suuret (35–39 %), ja naimattomia oli joka neljäs.

Yksinasuvat miehet ja naiset ovat painottuneet alueellisesti eri tavalla (kuva 2.5). Naisten osuus yksinasuvista on korkeampi kaupunkimaisissa kunnissa ja laajalti koko Etelä-Suomessa. Miehiä on yksinasuvista eniten taas Pohjois-Suomessa, Kainuussa ja Itä-Suomen maaseutumaisissa kunnissa.

Kuva 2.4. Yksinasuvien sukupuolijakauma ikäluokittain vuonna 2016. Enemmistö yksinasuvista on naisia vanhimmissa sekä kaikkein nuorimmissa ikäryhmissä ja miehiä keski-ikäisissä ikäryhmissä. Lähde: Tilastokeskus.

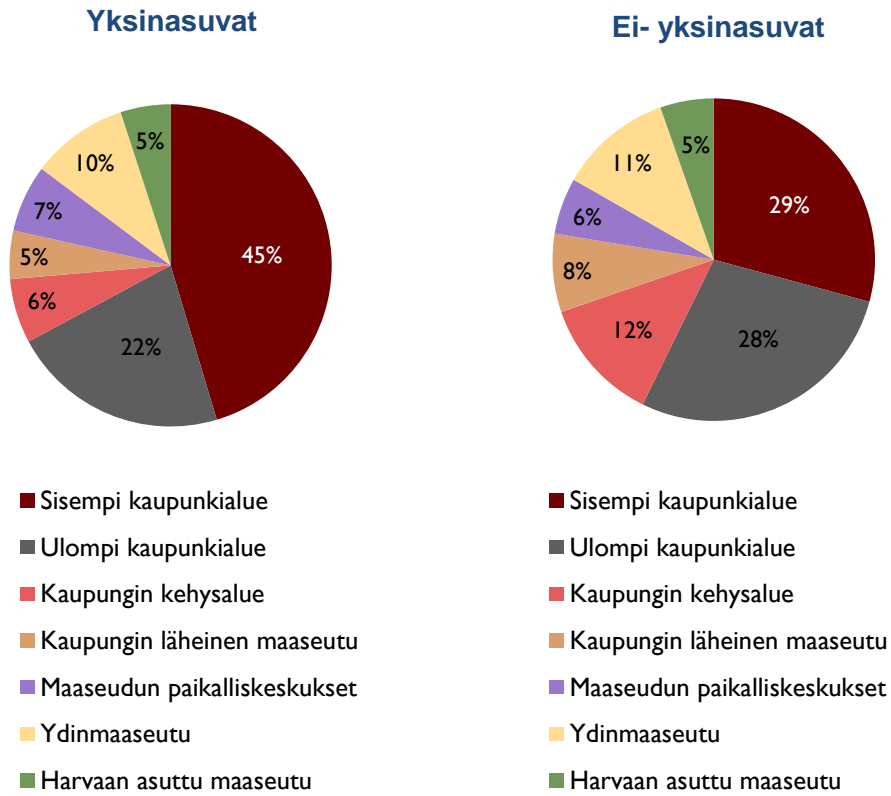
Kuva 2.5. Vasemmalla naisten osuus kaikista yksinasuvista kunnittain, oikealla miesten. Yksinasuvat naiset painottuvat alueellisesti suuriin kaupunkeihin, miehet syrjäisempiin kuntiin. Lähde: Tilastokeskus.

2.1.3 Yksinasuminen kaupungissa ja maaseudulla

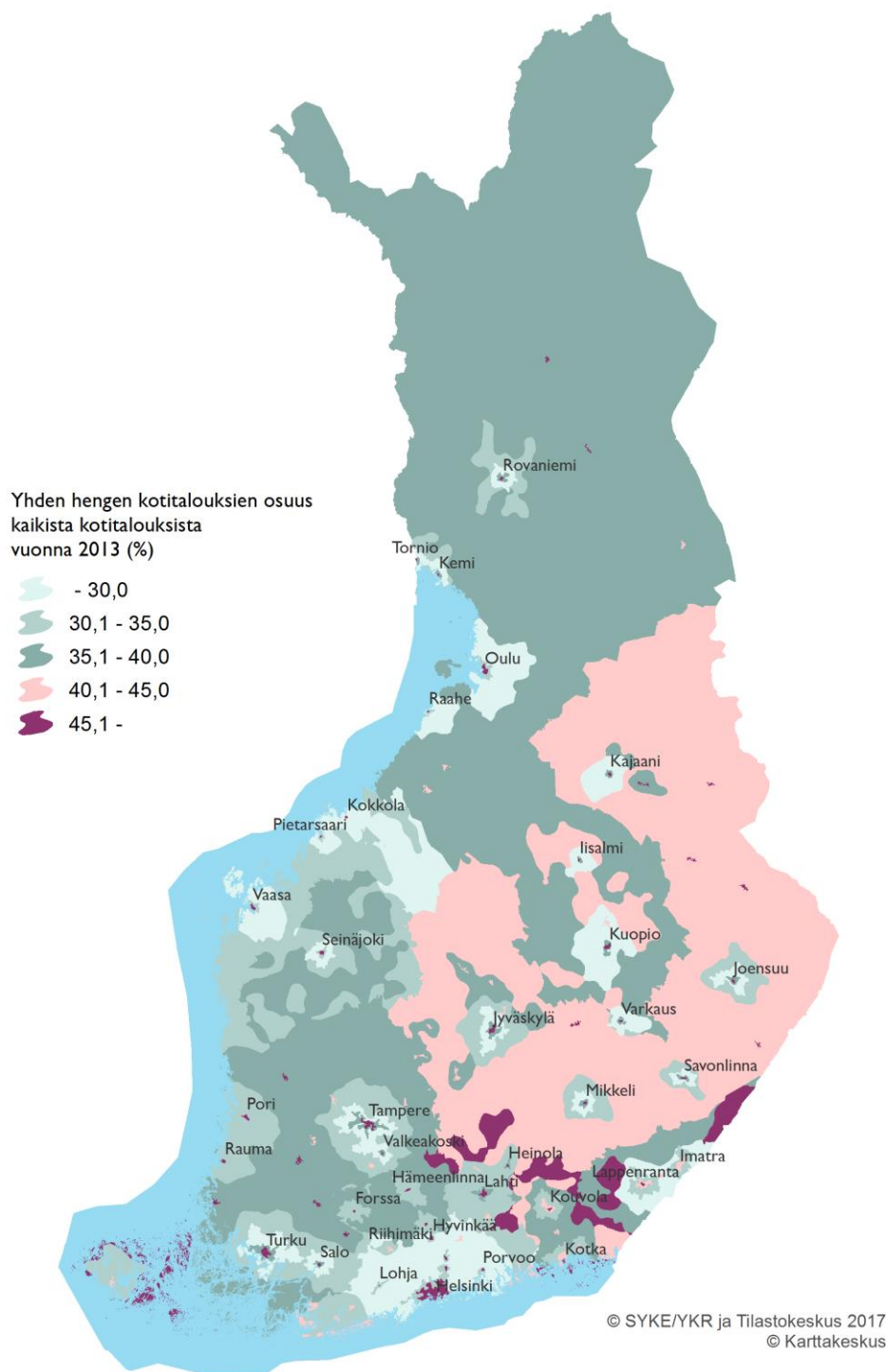
Suomi on jaettu seitsemään paikkatietopohjaiseen kaupunki- ja maaseutuluokkaan SYKE:n laatimassa luokituksessa (Helminen ym. 2014). Suurin osa yksinasuvista asuu ns. sisemmällä ja ulommalla kaupunkialueella. Sisempi kaupunkialue kuvaa kaupunkien tiivistä ja yhtenäistä rakennettua aluetta, jonka rakentamistehokkuus vastaa vähintään tiivistä pientaloaluetta. Ulompi kaupunkialue taas koostuu erillisistä lähiöistä, kaupan, teollisuuden ja toimistojen alueista sekä viheralueista ja alemman tehokkuuden asuinalueista, jotka ovat kuitenkin osa yhtenäistä kaupunkialuetta (Helminen ym. 2014). Yhden hengen asuntokunnat ovat huomattavasti yleisempiä sisemmällä kaupunkialueella kuin ei-yksinasuvat (kuva 2.6). Maaseudulla asuminen on yksinasuvien ja muun väestön vertailussa lähes yhtä yleistä, mutta kaupunkien kehysalueilla yksinasuminen on muita alue-luokkia harvinaisempaa. Kehysalueella tarkoitetaan välittömästi fyysiseen kaupunkialueeseen kytkeytyvää osaa kaupungin ja maaseudun välivyöhykkeestä (Helminen ym. 2014). Kehysalueen asuntokanta on omakotitalo-voittoista, mikä selittää osaltaan yksinasumisen vähyyttä tällä alueella.

Kun tarkastellaan alueellisesti yksinasuvien osuutta kaikista kotitalouksista, osuudet ovat suurimpia juuri sisemmillä kaupunkialueilla sekä Päijät-Hämeen, Kymenlaakson, Etelä-Karjalan ja Ahvenanmaan maaseutu-alueilla. Yksinasuminen näyttäytyykin kaupunki-maaseutuakselilla tarkasteltuna varsin polarisoituneelta. Sisemmillä kaupunkialueilla yhden hengen kotitalouksien määrä on suuri, yli 45 prosenttia, mutta kaupungeja ympäröivillä kehysalueilla osuus laskee alle 30 % kotitalouksista. Maaseutualueilla osuus taas lähenee 40–45 prosenttia alueesta riippuen (kuva 2.7).

Kun tarkastellaan yksinasuvien asuinpaikkoja kaupunki-maaseutuakselilla, miesten ja naisten jakaumat muodostuvat hyvin erilaisiksi elinkaaren aikana (kuva 2.8). Nuorissa ikäryhmissä sekä yksinasuvat miehet että naiset ovat molemmat hyvin keskittyneitä sisemmälle kaupunkialueelle. Toisaalta nuorissa ikäryhmissä on yksinasuvia miehiä useita tuhansia enemmän kuin naisia, ja suhteellisesti suurempi osa yksinasuvista miehistä asuu ulommalla kaupunkialueella ja maaseudulla verrattuna yksinasuviin naisiin myös nuorissa ikäluokissa. Lisäksi yksinasuvilla miehillä sisemmällä kaupunkialueella asuminen laskee lähes tasaisesti ikävuosien myötä. Yksinasuvilla naisilla sen sijaan sisemmällä kaupunkialueella asuminen yleistyy uudelleen noin 40 ikävuoden jälkeen jatkuen noin 70 ikävuoteen asti. Miehillä näkyy samanlainen nousu 40. ikävuoden kohdalla, mutta trendi taittuu jo 50. ikävuonna.

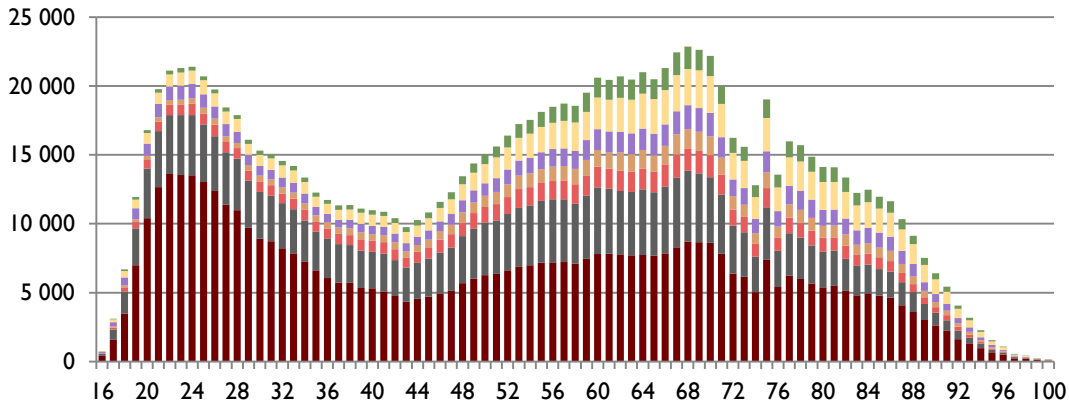

Kuva 2.6. Yksinasuvien ja ei-yksinasuvien jakautuminen kaupunki- ja maaseutualueille vuonna 2016. Huomattavasti useampi yksinasuva asuu sisemmällä kaupunkialueella verrattuna muuhun väestöön. Lähde: SYKE/YKR ja Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR).

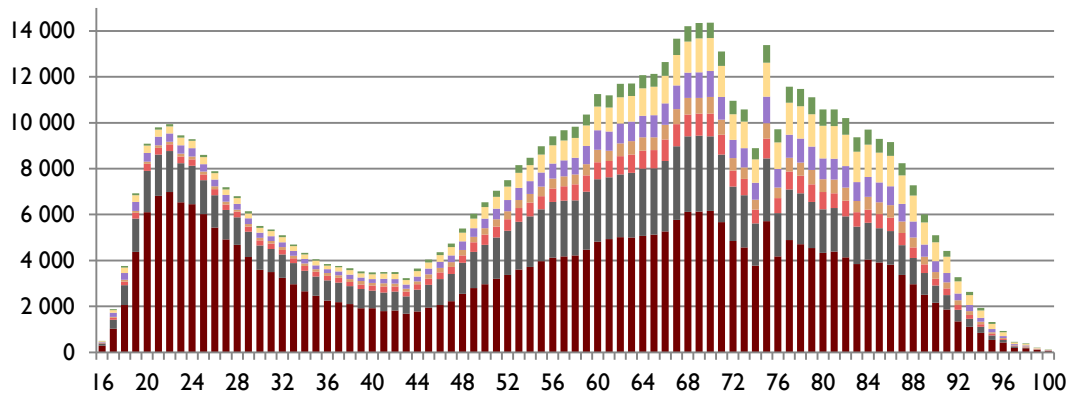

Kuva 2.7. Yhden hengen kotitalouksien osuus kaikista kotitalouksista kaupunki- ja maaseutualueilla alueellisesti esitettyinä. Aineisto on leikattu maakuntarajoilla. Luokitus näyttää kartalla yhden hengen kotitalouksien klusterit kuntarajoja tarkemmin. Yli 45 % kotitalouksista on yhden hengen talouksia toisaalta sisemmillä kaupunkialueilla, toisaalta harvaan asutulla maaseudulla. Kaupunkeja ympäröivillä kehysalueilla yhden hengen talouksien osuus kaikista kotitalouksista on alle 30 %. Lähde SYKE/YKR ja Tilastokeskus.

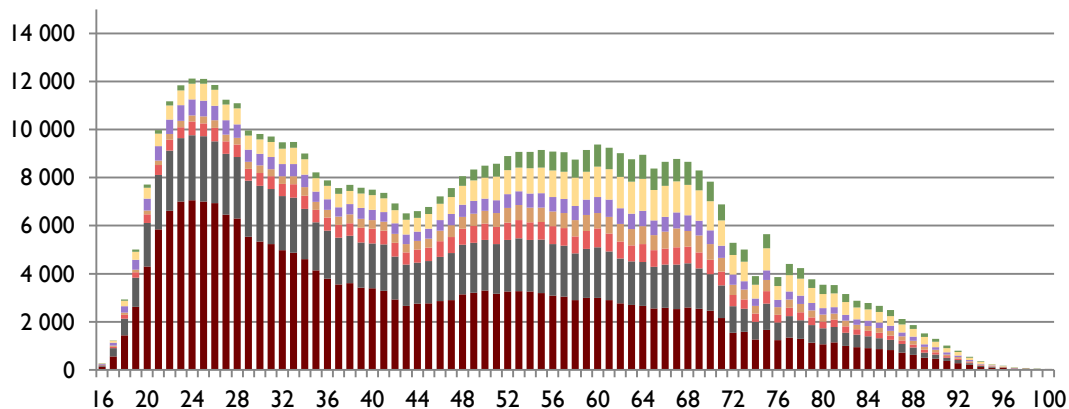
Kaikki yksinasuvat

Yksinasuvat naiset

Yksinasuvat miehet

- Sisempi kaupunkialue ■ Ulompi kaupunkialue ■ Kaupungin kehysalue
- Kaupungin läheinen maaseutu ■ Maaseudun paikalliskeskukset ■ Ydinmaaseutu
- Harvaan asuttu maaseutu

Kuva 2.8. Yksinasuvien määrä kaupunki- ja maaseutualueilla iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2016. Jakaumat yksinasuvien miesten ja naisten välillä muodostuvat huomattavan erilaisiksi. Lähde: SYKE/YKR ja Tilastokeskus.

2.1.4 Yksinasuvat kaupunkiseuduilla

Kaupunkiseudut voidaan jakaa yhdyskuntarakenteen ja liikkumisvaihtoehtojen mukaan ns. yhdyskuntarakenteen vyöhykkeisiin: jalankulku-, joukkoliikenne- ja autovyöhykkeisiin. Vyöhykkeiden rajat perustuvat etäisyyteen kaupungin keskustasta sekä joukkoliikenteen palvelutasoon, jonka kriteereinä ovat joukkoliikenteen vuorotiheys ja etäisyys pysäkille (Ristimäki ym. 2011; 2013). Jalankulku- ja joukkoliikennevyöhykkeillä lyhyet etäisyydet sekä joukkoliikennetarjonta mahdollistavat kävelyn, pyöräilyn tai joukkoliikenteen käytön työ- ja asiointimatkoilla, kun taas autovyöhykkeillä joukkoliikenteen tarjonta on heikompaa ja auton käyttö yleisempää. Alakeskuksilla tarkoitetaan keskustan ulkopuolisia, joukkoliikenteeseen tukeutuvia palveluiden keskittymiä. Vyöhykkeiden rajausperusteet on selitetty taulukossa 2.1.

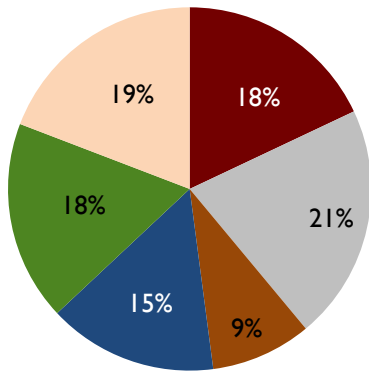
Vyöhykkeet kertovat siitä, miltä osin liikkuminen eri kulkumuodoilla on mahdollista, sekä epäsuorasti siitä, millaisessa asuinympäristössä asukkaat elävät ja kuinka hyvin esimerkiksi joukkoliikenne ja keskusuhakuiset palvelut ovat saavutettavissa. Kuvan 2.9 mukaan yksinasuvista huomattavasti suurempi osa asuu keskustan jalankulkuvyöhykkeellä ja sen reunavyöhykkeellä. Alueellisesti tämä tarkoittaa enintään noin 2 kilometrin etäisyyttä kaupunkikeskustoista. Yksinasuvista vain joka viides asuu autovyöhykkeellä, kun ei-yksinasuvista kaupunkiseutujen asukkaista siellä asuu yli kolmannes. Yksinasuvat naiset asuvat yksinasuvia miehiä useammin keskustan jalankulkuvyöhykkeillä (20 % vrt. miehet 16 %), ja harvemmin kaupunkiseutujen autovyöhykkeillä (yksinasuvat naiset 17 %, miehet 21 %).

Taulukko 2.1. Yhdyskuntarakenteen vyöhykkeiden kuvaukset (Ristimäki ym. 2017).

Vyöhyke	Kriteeri
Keskustan jalankulkuvyöhyke	Kaupunkiseutujen keskusta-alueet (Rehunen ym. 2014), sekä enintään 1 kilometrin (Helsinki 2 km, Tampere ja Turku 1,5 km) etäisyydellä kaupungin keskipisteestä sijaitsevat alueet
Keskustan reunavyöhyke	Alueet, jotka sijaitsevat yhden kilometrin etäisyydellä keskustan jalankulkuvyöhykkeen reunasta
Alakeskuksen jalankulkuvyöhyke	Keskustarajauksen (Rehunen ym. 2014) luokkaan <i>kaupunkiseudun iso keskus</i> tai <i>kaupunkiseudun pieni keskus</i> kuuluvat ruudut ja niiden naapuriruudut. Helsingistä, Tampereelta ja Turusta mukana vain isot keskuksat.
Intensiivinen joukkoliikennevyöhyke	Alueet, joissa joukkoliikenteen vuoroväli enintään 15 min (Helsingin ydinalue: 5 min bussi-/10 min raideliikenteessä; kehysalue 15 min; Turku ja Tampere 10 min) ja kävelyetäisyys bussipysäkille enintään 250 m, raideliikenteen asemalle 400 m
Joukkoliikennevyöhyke	Alueet, joissa joukkoliikenteen vuoroväli enintään 30 min (Helsingin ydinalue 15 min; kehysalue 30 min) ja kävelyetäisyys bussipysäkille enintään 250 m, raideliikenteen asemalle 400 m
Autovyöhyke	Taajama-alueet, jotka eivät täytä muiden vyöhykkeiden kriteerejä

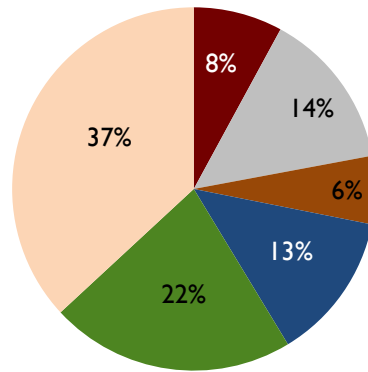
Kun tarkastellaan koko väestöä, ihmisten sijoittuminen eri vyöhykkeille vaihtelee voimakkaasti ikävaiheen mukaan. Sen sijaan eri-ikäisten yksinasuvien vyöhykejakaumat ovat melko tasaisia (kuva 2.10). Keskeisin ero kaupunkiseutujen yksin- ja ei-yksinasuvien välillä on tilastojen valossa yksinasuvien keskusuhakuisuus.

Yksinasuvat

- Keskustan jalankulkuvyöhyke
- Keskustan reunavyöhyke
- Alakeskuksen jalankulkuvyöhyke
- Intensiivinen joukkoliikennevyöhyke
- Joukkoliikennevyöhyke
- Autovyöhyke

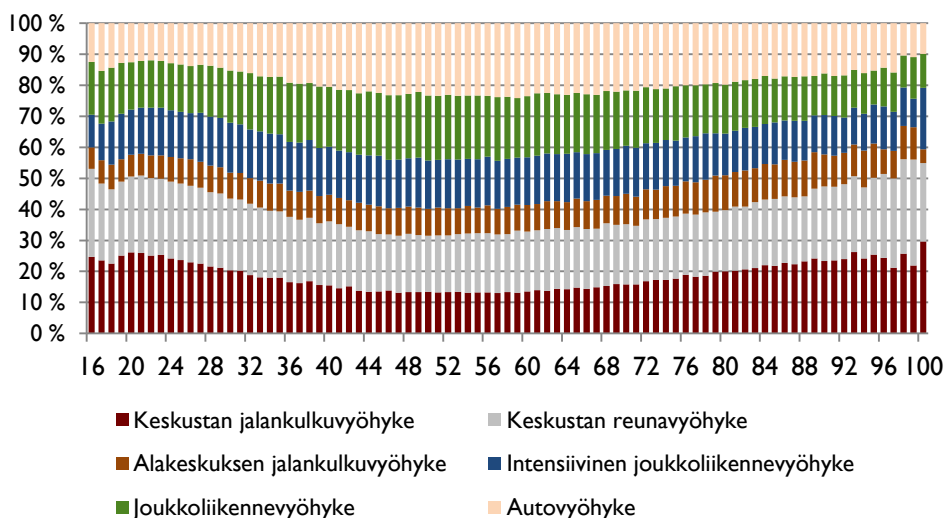
Ei-yksinasuvat

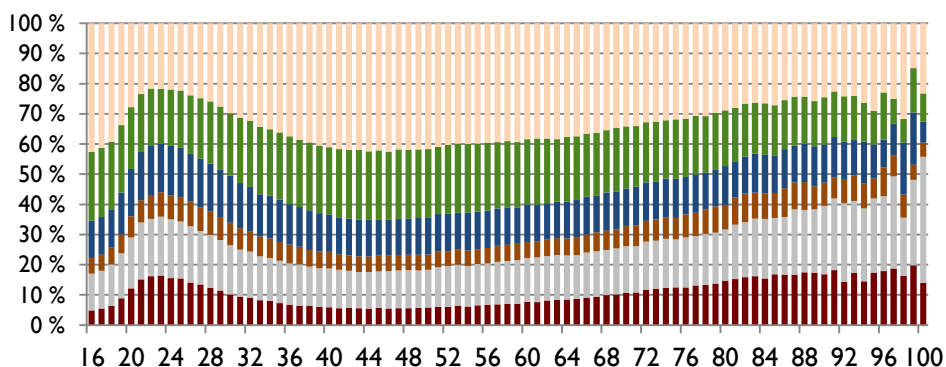
- Keskustan jalankulkuvyöhyke
- Keskustan reunavyöhyke
- Alakeskuksen jalankulkuvyöhyke
- Intensiivinen joukkoliikennevyöhyke
- Joukkoliikennevyöhyke
- Autovyöhyke

Kuva 2.9. Yksinasuvien ja kaikkien kaupunkiseutujen asukkaiden jakautuminen erilaisille yhdyskuntarakenteen vyöhykkeille vuonna 2015. Yksinasuvien asuinpaikat jakautuvat muuta väestöä tasaisemmin eri vyöhykkeille. Lähde: SYKE/YKR ja Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR).

Yksinasuvat

Ei-yksinasuvat

Kuva 2.10. Yksinasuvien ja ei-yksinasuvien sijoittuminen yhdyskuntarakenteen vyöhykkeille vuonna 2016. Myös iän mukaan tarkasteltuna yksinasuvien asumisessa eri vyöhykkeillä on vähemmän vaihtelua kuin ei-yksinasuvilla. Lähde: SYKE/YKR ja Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR).

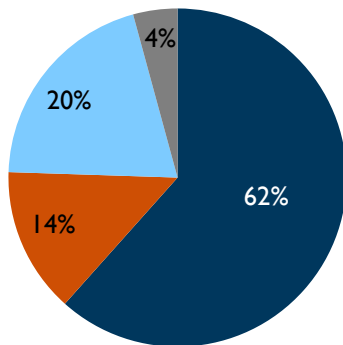
2.2 Yksinasuvien asuinolot

Tässä luvussa on selvitetty, millaiset yksinasuvien asuinolot ovat Suomessa heidän asuntonsa talotyyppin, huoneluvun ja hallintamuodon suhteen verrattuna koko väestöön.

2.2.1 Talotyyppi

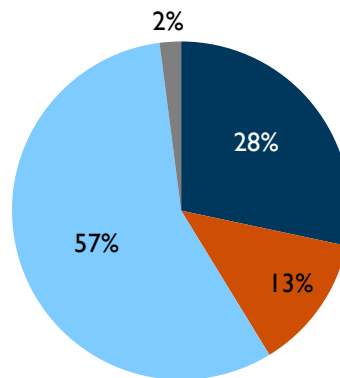
Yksinasuvien yleisin talotyyppi on kerrostalo, joissa asuu 62 prosenttia yksinasuvista (kuva 2.11). Ei-yksinasuvista yli puolet (57 %) asuu erillisissä pientaloissa, yksinasuvista vain viidennes. Yksinasuvien talotyyppijakauma eri elinkaaren vaiheissa noudattaa samaa kaavaa muun väestön kanssa sillä erotuksella, että kerrostaloasuminen on huomattavan yleistä kaikissa ikäryhmissä. Vasta noin 85-vuotiaana yksinasuvien kerrostaloasujien osuus alittaa 50 prosentin rajan. Yhden hengen kotitalouksien talotyyppijakaumassa ei ole juuri tapahtunut muutoksia vuodesta 2005 lähtien.

Yksinasuvat

- Asuinkerrostalo
- Rivi- tai ketjutalo
- Erillinen pientalo
- Muu rakennus

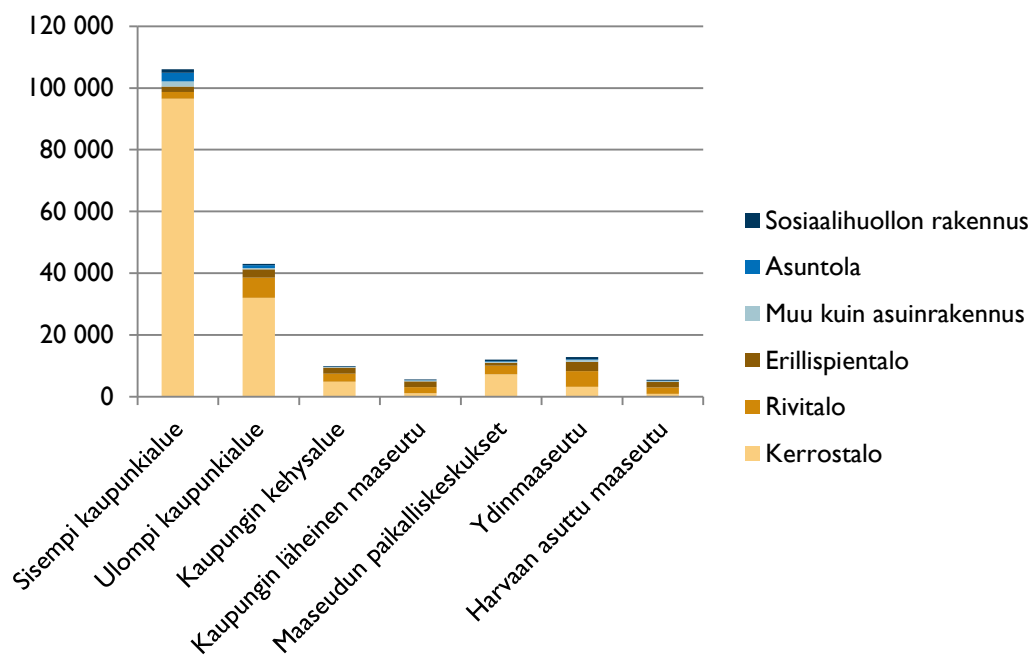
Ei-yksinasuvat

- Asuinkerrostalo
- Rivi- tai ketjutalo
- Erillinen pientalo
- Muu rakennus

Kuva 2.11. Yksinasuvien ja koko väestön asuntojen talotyyppijakauma vuonna 2016. Kerrostalossa asuminen on yksinasuvilla huomattavasti muuta väestöä yleisempää. Lähde: Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR).

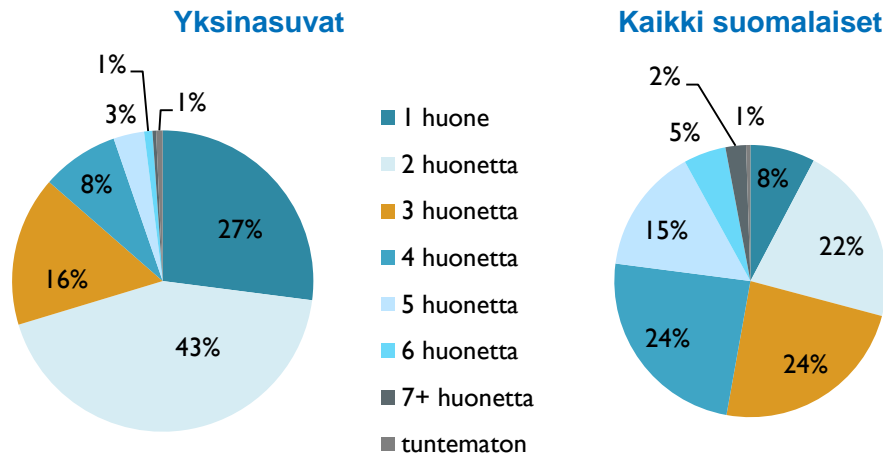
Yksinasuvat myös muuttavat useimmiten kerrostalosta kerrostaloon. Muutot keskittyvät alueellisesti kaupunkialueille vuonna 2016 (kuva 2.12). Sisemmällä kaupunkialueella kerrostalojen osuus muuttokohteista on 91 %, harvaanasutulla maaseudulla vain 16 %. Yksinasuvien naisten muutoista useampi (76 %) kohdistuu asuin-kerrostaloihin kuin miesten (73 %). Yksinasuvien miesten suurempi osa (9 %) kohdistui erillispientaloihin verrattuna yksinasuviin naisiin (6 %). Keskimäärin vain seitsemän prosenttia yksinasuvien muutoista vuoden 2016 aikana kohdistui erillispientaloihin.

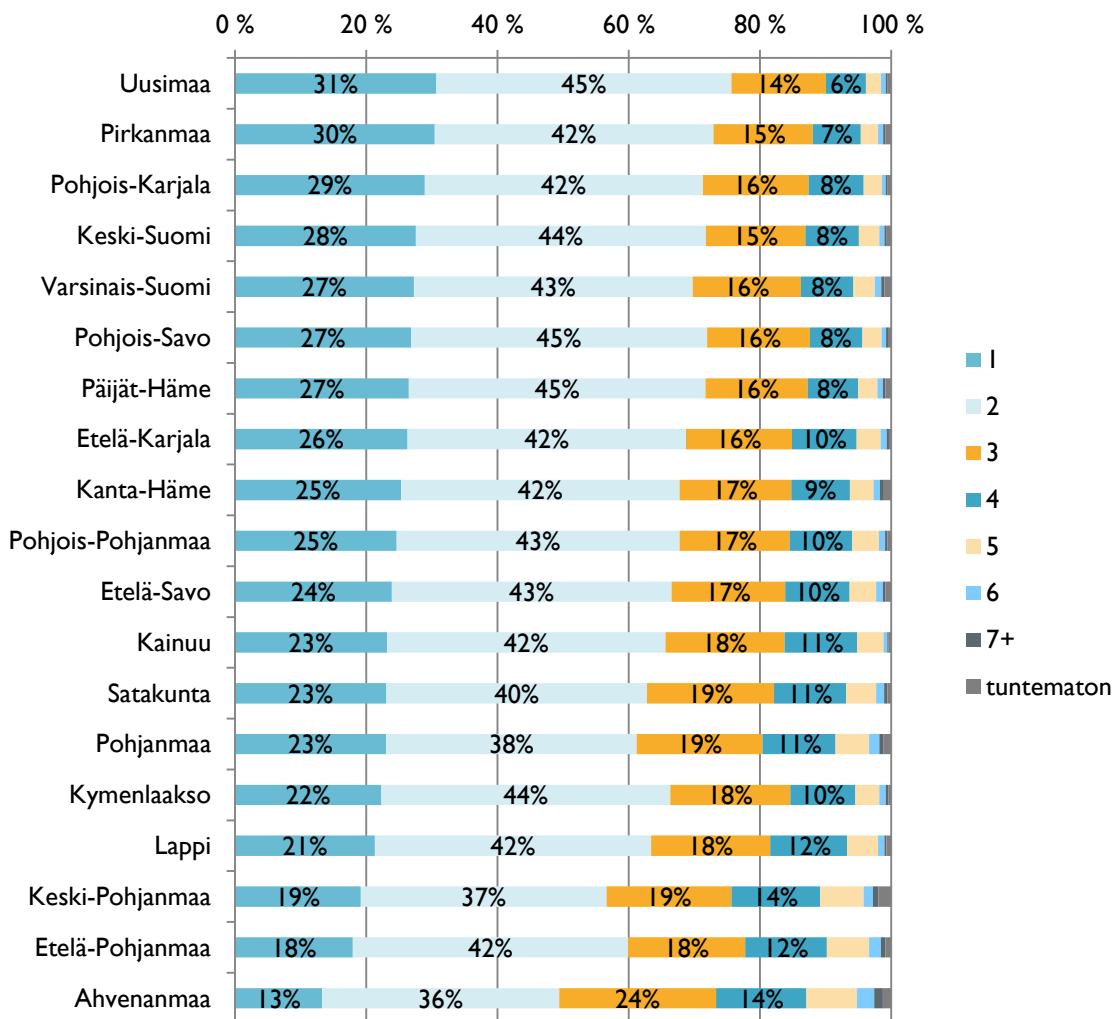
Kuva 2.12. Yksinasuvien muuttomäärät vuoden 2016 aikana muuttokohteen talotyyppin mukaan kaupunki- ja maaseutu-alueilla. Ylivoimaisesti suurin osa yksinasuvien muutoista kohdistuu sisemmän kaupunkialueen kerrostaloasuntoihin. Lähde: SYKE/ YKR ja Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR) 2015 ja 2016.

2.2.2 Huoneluku

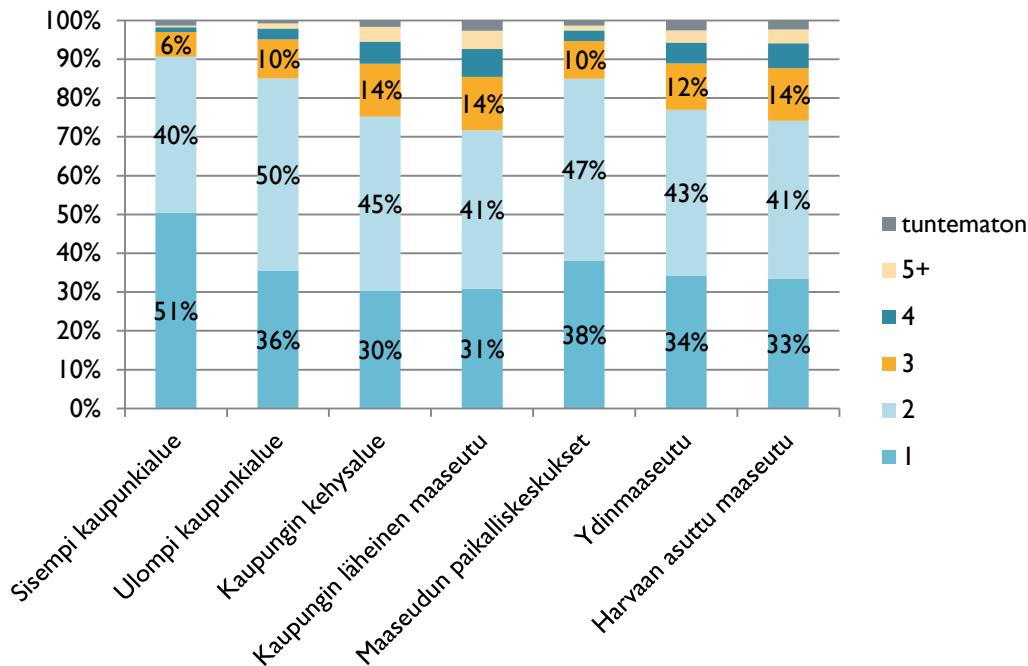
Yksinasuvat asuvat useimmiten kaksioissa (kuva 2.13). Suomalaisten yleisin asunnon huoneluku on kolme tai neljä. Yksinasuvista 27 % asuu yksiöissä. Yksinasuvien asuntojen huoneluvussa on kuitenkin hieman vaihtelua verrattaessa eri maakuntia (kuva 2.14). Suurten kaupunkien maakunnissa, kuten Uudellamaalla ja Pirkanmaalla, yksinasuvista keskimäärin hieman useampi asuu yksiössä kuin maaseutumaisemmissa maakunnissa. Yksiössä yksin asuminen on yleisintä Uudenmaan maakunnassa, jossa 30 % yksinasuvista asuu yksiössä, ja harvinaisinta Ahvenanmaalla (13 %). Vuoden 2016 aikana yksinasuvat muuttivat yhtä usein (43 % muutoista) yksiöihin kuin kaksioihin. Tässä oli kuitenkin huomattavaa vaihtelua kaupunki-maaseutuluokkien välillä (kuva 2.15). Sisemmällä kaupunkialueella yli puolet yksinasuvien muutoista kohdistui yksiöihin, kaupungin kehysalueilla vain 30 %. Yksinasuvat naiset asuvat keskimäärin miehiä suuremmissa asunnoissa. Yksinasuvien naisten asunnon pinta-alan mediaani oli 54 m², miesten 49 m². Sukupuolten ero asunnon pinta-alassa näkyy vasta keski-ikäisten ikäryhmässä.

Kuva 2.13. Yksinasuvien ja koko väestön asuntojen huoneluku vuonna 2016. Yksinasuvat asuvat useimmiten kaksioissa. Lähde: Tilastokeskus.

Kuva 2.14. Yksinasuvien huoneluku maakunnittain vuonna 2016. Huoneluku on kaikkein pienin Uudellamaalla. Lähde: Tilastokeskus.

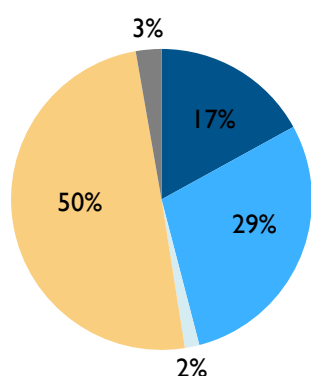
Kuva 2.15. Yksinasuvien tekemien muuttojen muuttokohteen huonelukujakauma kaupunki- ja maaseutualueilla vuonna 2016. Ainoastaan sisemmällä kaupunkialueella suurin osa yksinasuvien muutoista kohdistuu kaksioiden sijaan yksiöihin. Lähde: SYKE/YKR ja Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR) 2015 ja 2016.

2.2.3 Asunnon hallintamuoto

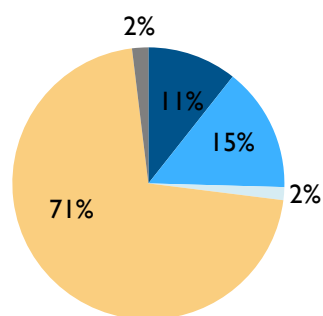
Valtaosa Suomen yksinasuvista asuu omistusasunnossa, kuten muutkin suomalaiset (kuva 2.16). Omistusasujien osuus on kuitenkin pienempi kuin koko väestössä keskimäärin. Yksinasuvista lähes puolet asuu vuokralla, kun keskimäärin suomalaisista vuokralla asuu vain joka neljäs. Asuminen ARA- tai korkotukivuokra-asunnossa on niin ikään yleisempää kuin koko väestössä keskimäärin.

Yksinasuvien ARA- tai korkotukivuokra-asunnossa asumisen yleisyydessä on suuria alueellisia eroja (kuva 2.17). Tuetuissa asunnoissa asuminen on yksinasuvilla suurimmillaan Kittilän (28 %) ja Vieremän (27 %) kunnissa. Tuetuissa asunnoissa asujien osuus ylittää viidenneksen yksinasuvista myös joillakin kaupunkiseuduilla, esimerkiksi Lappeenrannassa, Helsingissä, Kuopiossa ja Jyväskylässä. Koko maan mittakaavassa yksinasujien asuminen ARA- tai korkotukivuokraohteissa on yleisintä Itä- ja Pohjois-Suomen kunnissa ja alhaisinta Länsi- ja Etelä-Suomessa pääkaupunkiseudun kuntia lukuun ottamatta.

Yksinasuvat

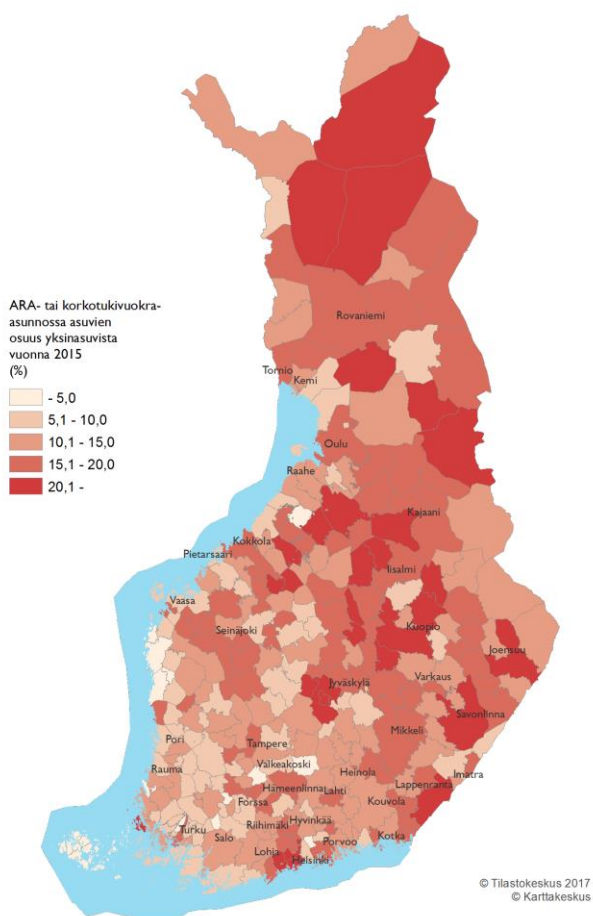

Kaikki suomalaiset

- ARA- tai korkotukivuokra-asunto
- Muu vuokra-asunto
- Asumisoikeusasunto
- Omistusasunto
- Muu tai tuntematon hallintaperuste

Kuva 2.16. Yksinasuvien ja koko väestön asuntojen hallintamuoto vuonna 2015. Yksinasuvaista suurempi osa asuu vuokralla kuin väestö keskimäärin. Lähde: Tilastokeskus.

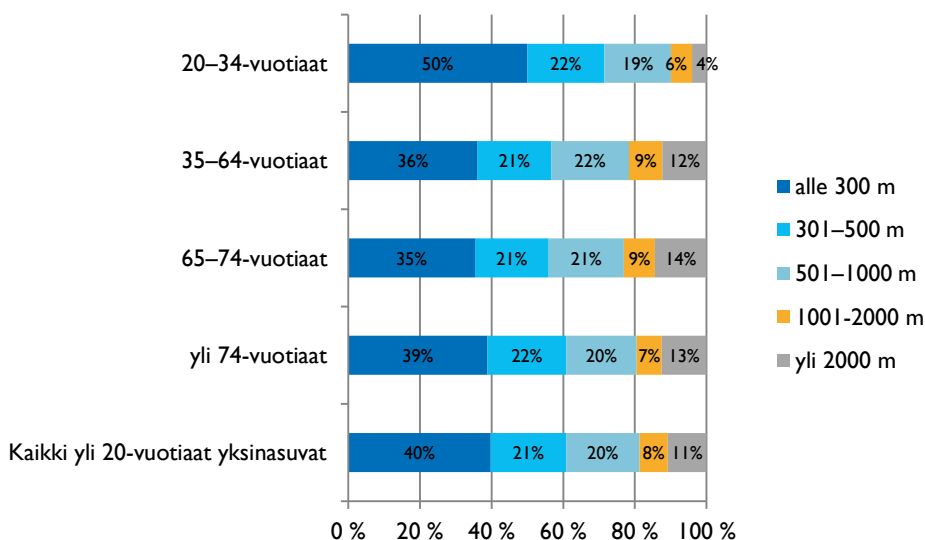
Kuva 2.17. ARA- tai korkotukivuokra-asunnossa yksin asuvien osuus kaikista yksinasuvista kunnittain vuonna 2015. Osuus on korkein Itä- ja Pohjois-Suomen kunnissa ja alhaisinta Länsi- ja Etelä-Suomessa pääkaupunkiseudun kuntia lukuun ottamatta. Lähde: Tilastokeskus.

2.2.4 Palveluiden saavutettavuus

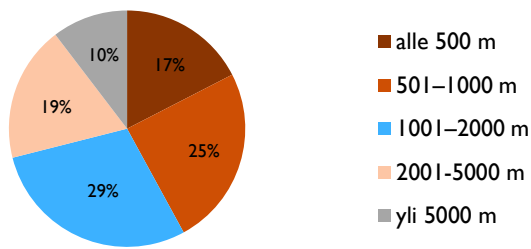
Luvussa 2.1.4 tarkasteltujen yhdyskuntarakenteen vyöhykkeiden perusteella yksinasuvat asuvat kaupunki-seuduilla keskimäärin paremmin saavutettavilla alueilla kuin muu väestö (keskustan jalankulkuvyöhyke ja sen reunavyöhyke sekä alakeskukset). Sen perusteella voidaan olettaa, että yksinasuvat myös saavuttavat hyvin erilaisia palveluita, ainakin kaupunkiseuduilla. Tässä luvussa tarkastellaan kuitenkin vielä tarkemmin yksinasuvien asuinpaikkojen etäisyyksiä kaupallisiin palveluihin sekä ja julkisiin terveystaloihin.

Päivittäistavarakaupan toimipisteet ovat keskimäärin erittäin hyvin yksinasuvien saavutettavissa (kuva 2.18). Kaikista yli 20-vuotiaista yksinasuvista jopa 40 % asuu alle 300 metrin päässä lähimmästä päivittäistavaramyymälästä. Tämä etäisyys mahdollistaa hyvin kauppaa-asiointin jalan kuljettuna. Lisäksi vain 11 % yksinasuvista asuu yli kahden kilometrin päässä kaupasta. Kaupan saavutettavuus on paras nuorilla yksinasuvilla, ja heikointa 65–74-vuotiaiden ikäryhmässä, mutta tässäkin ikäryhmässä yli puolet yksinasuvista asuu alle puolen kilometrin päässä kaupasta.

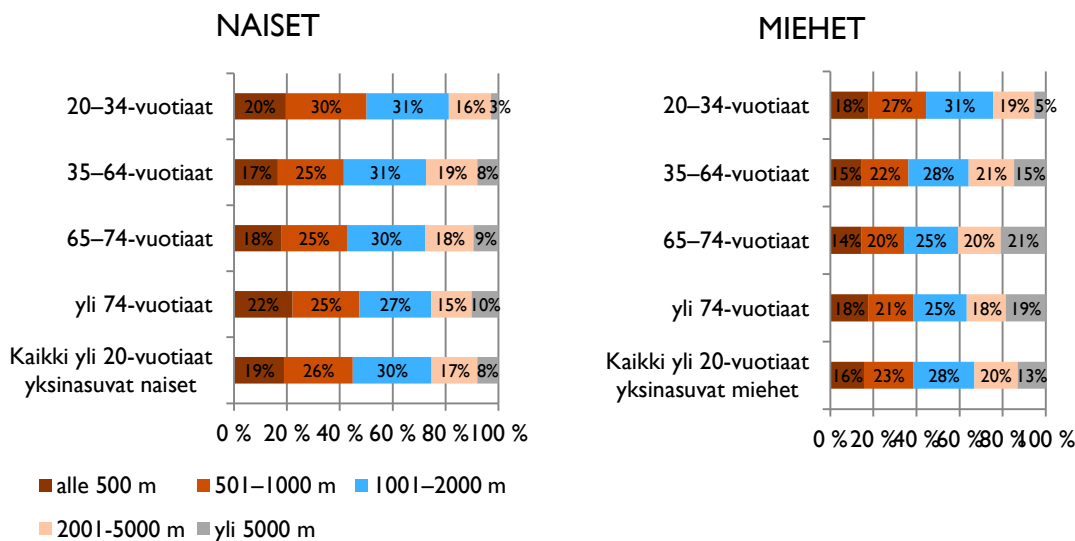
Julkiset terveystalot sijaitsevat keskimäärin melko lähellä yksinasuvien asuinpaikkoja (kuva 2.19), mutta etäisyydet ovat pidempiä kuin kauppaan. Kaikista yksinasuvista yli 70 % asuu alle kahden kilometrin päässä terveysasemasta. Yli viiden kilometrin päässä terveysasemasta asuu vain 10 %. Terveystaloiden saavutettavuus yksinasuvilla on heikointa keskimmaisissä ikäryhmissä (35–64- sekä 65–74-vuotiaat) ja paras nuorimassa sekä vanhimmassa ikäryhmässä (20–34 ja yli 74-vuotiaat). Yksinasuvat miehet asuvat keskimäärin hieman kauempana terveysasemasta kuin yksinasuvat naiset (kuva 2.20). Ero on suurimmillaan 65–74-vuotiaiden sekä yli 75-vuotiaiden ikäryhmässä. Näissä ikäryhmissä miehistä joka viides asuu yli 5 kilometrin päässä terveysasemasta, naisista vain joka kymmenes.

Kuva 2.18. Yksinasuvien etäisyys kotoa päivittäistavara-kauppaan ikäluokittain. Kaupan saavutettavuus on hyvä kaikissa ikäluokissa, mutta erityisen korkea nuorimassa ikäryhmässä. Lähteet: Nielsenin myymälärekisteri, Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR) 2016. Tarkastelussa on mukana tuore-elintarvikkeita tarjoavat myymälät.

Kuva 2.19. Yksinasuvien etäisyys kotoa julkiselle terveysasemalle. Yksinasuvista yli 70 % asuu alle kahden kilometrin päässä terveysasemasta. Lähteet: Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR), THL ja SYKE 2016.

Kuva 2.20. Yksinasuvien naisten ja miesten etäisyys kotoa julkiselle terveysasemalle ikäryhmittäin. Yksinasuvien miesten etäisyys terveysasemalle on hieman heikompi kuin naisten. Lähteet: Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR), THL ja SYKE 2016.

2.3 Johtopäätöksiä

Seuraavassa esitetään luvun 2 keskeiset havainnot yksinasuvien asuinpaikoista ja -oloista esimerkkihenkilöiden avulla tutkituissa ikäryhmissä. Yksinasuvia havainnollistamaan valittiin seuraavanlaiset henkilöt: 24-vuotias mies ja 24-vuotias nainen kuvastamaan nuoria aikuisia, 54-vuotias mies ja 54-vuotias nainen kuvastamaan keski-ikäisiä sekä 70-vuotias mies ja 80-vuotias nainen kuvastamaan eläkeikäisiä.

Kaupunki-maaseutu-akselilla **yksinasuvat naiset ovat kaikissa ikäluokissa enemmän kaupungistuneita kuin yksinasuvat miehet**. Ero on yllättävän suuri jo 24-vuotiaana, jolloin kaupunkialueilla asuminen on tarkastelluista ikäluokista yleisintä molemmilla sukupuolilla. Nuorten naisten keskustahakuisuus näkyy myös tarkemmalla luokittelulla, yhdyskuntarakenteen vyöhykkeillä. **Naispuoliset yksinasujat asuvat myös useammin kerrostaloasunnoissa verrattuna miespuolisiin verrokkeihinsa**. Kerrostalossa asumisen ero sukupuolten välillä on suurin, 10 prosenttiyksikköä, 54-vuotiaiden ikäluokassa.

Yhteenvertotaulukkoon 2.2 on koottu kaupunki-maaseutu-luokan, yhdyskuntarakenteen vyöhykkeiden sekä talotyyppin lisäksi esimerkkihenkilöiden asunnon tyypilliset huoneluvut, huoneiston pinta-ala sekä asunnon hallintamuoto. Nuoret yksinasujat asuvat molemmat tyypillisesti useimmiten yksiöissä tai kaksioissa. 54-vuotias sekä 70-vuotias mies asuu yksin tyypillisesti kaksiossa tai yksiössä, kun 54-vuotiaalla ja 80-vuotiaalla yksinasuvalla naisella toiseksi yleisin asuntotyyppi on kolmio. Suurin osa yksinasuvista asuu kerrostaloissa kaikissa ikäluokissa, mutta keski-ikäiset naiset seuraavaksi yleisimmin rivitaloissa, ja miehet omakotitaloissa. Yksinasuvien naisten asuntojen pinta-ala on kuitenkin hieman miespuolisia esimerkkihenkilöitä suurempi vanhemmissa ikäluokissa. **Omistusasuminen noudattelee pitkälti esimerkkihenkilöiden ikää.** 24-vuotiaat esimerkkihenkilöt asuvat useimmiten vuokralla, sitä vanhemmat omistusasunnossa.

Taulukko 2.2. Taulukossa on kuvattu yhteenvetona eri-ikäisten yksinasuvien esimerkkihenkilöiden tyypilliset asuinympäristöt ja -olot. Lähteet: SYKE/YKR, Rakennus- ja huoneistorekisteri.

	24-vuotias		54-vuotias		70-vuotias	80-vuotias	
	mies	nainen	mies	nainen	mies	nainen	
Kaupunki-maaseutu-luokka (luku 2.1.3)	Sisempi kaupunkialue	Sisempi kaupunkialue	Sisempi kaupunkialue	Sisempi kaupunkialue	Sisempi kaupunkialue	Sisempi kaupunkialue	
Yhdyskuntarakenteen vyöhyke* (luku 2.1.4)	Keskustan reunavyöhyke, keskustan jalankulkuvyöhyke	Keskustan jalankulkuvyöhyke, keskustan reunavyöhyke	Autovyöhyke, joukkoliikennevyöhyke	Autovyöhyke, keskustan reunavyöhyke	Autovyöhyke, keskustan reunavyöhyke	Keskustan jalankulkuvyöhyke, keskustan reunavyöhyke	*) kaksi yleisintä asuinyöhykettä
Talotyyppi* (luku 2.2.1)	Kerrostalo, rivitalo	Kerrostalo, rivitalo	Kerrostalo, omakotitalo	Kerrostalo, rivitalo	Kerrostalo, omakotitalo	Kerrostalo, omakotitalo	*) kaksi yleisintä talotyyppiä
Huoneluku* (luku 2.2.2)	Yksiö, kaksio	Yksiö, kaksio	Kaksio, yksiö	Kaksio, kolmio	Kaksio, yksiö	Kaksio, kolmio	*) kaksi yleisintä huoneistotyyppiä
Huoneiston pinta-ala* (luku 2.2.2)	36 m ²	36 m ²	54 m ²	56 m ²	58 m ²	59 m ²	*) mediaani
Hallintaperuste (luku 2.2.3)	Vuokralainen	Vuokralainen	Omistusasunto	Omistusasunto	Omistusasunto	Omistusasunto	

Yksinasuminen on Suomessa yleistä. Suomessa yhden hengen kotitalouksia on neljänneksi eniten Euroopassa, ja niiden määrä on kasvanut useassa ikäluokassa niin suhteellisesti kuin absoluuttisesti. Verrattaessa ei-yksinasuviin, **yksinasuvat asuvat keskimäärin muita useammin sisemällä kaupunkialueella. Kaupunkien sisällä yksinasuvat asuvat keskimäärin useammin hyvin saavutettavilla sijainneilla, joissa on hyvä palvelutarjonta. Valtaosa Suomen yksinasuvista asuu omistusasunnossa, kuten muutkin suomalaiset. Lähes puolet yksinasuvista asuu kuitenkin vuokralla, kun keskimäärin suomalaisista vuokralla asuu vain joka neljäs.** Asuminen ARA- tai korkotukivuokra-asunnossa on niin ikään yleisempää kuin koko väestössä keskimäärin. Asunnon talotyyppi, pinta-ala ja sen hallintamuoto vaihtelevat yksinasuvilla iän mukaan, mutta jakauma poikkeaa muusta väestöstä: **kerrostalo- ja vuokra-asuminen on huomattavasti yleisempää.**

Lähteet

Borg P (2016). Jo yli miljoona suomalaista asuu yksin – ”Elämä on näin muotoutunut, vaikea tähän olisi ketään ottaa”. Yksin kaupungissa -hanke. Helsingin Sanomat 16.4.2016.

<http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002896576.html>

Helminen V, Nurmio K, Rehunen A, Ristimäki M, Oinonen K, Tiitu M, Kotavaara O; Antikainen H, Rusanen J (2014). Kaupunki-maaseutu-alueuudistus. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

<http://hdl.handle.net/10138/135861>

Pyykkönen T (2016). Väestörakenteen muutos selittää yksinasumisen yleistymistä. Yhteiskuntapolitiikka 81 (2016):2.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131093/yp1602_pyykkonen.pdf?sequence=1

Rehunen A, Helminen V, Kosonen P, Viinikka A, Ahonen O, Käyhkö H (2014). Keskusta-alueet ja vähittäiskauppa kaupunkiseuduilla. Ympäristöministeriön raportteja 8/2014. <http://hdl.handle.net/10138/44971>

Ristimäki M, Kalenoja H & Tiitu M (2011). Yhdyskuntarakenteen vyöhykkeet - vyöhykkeiden kriteerit, alueprofiilit ja liikkumistottumukset. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 15 /2011. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-227-8>

Ristimäki M, Tiitu M, Kalenoja H, Helminen V & Söderström P (2013). Yhdyskuntarakenteen vyöhykkeet Suomessa: Jalkankulku-, joukkoliikenne- ja autovyöhykkeiden kehitys vuosina 1985–2010. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 32/2013. <http://hdl.handle.net/10138/41574>

<http://hdl.handle.net/10138/41574>

Ristimäki M, Tiitu M, Kalenoja H, Helminen V & Söderström P (2013). Yhdyskuntarakenteen vyöhykkeet Suomessa: Jalkankulku-, joukkoliikenne- ja autovyöhykkeiden kehitys vuosina 1985–2010. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 32/2013. <http://hdl.handle.net/10138/41574>

<http://hdl.handle.net/10138/41574>

Ristimäki M, Tiitu M, Helminen V, Nieminen H; Rosengren K, Vihanninjoki V, Rehunen A, Strandell A, Kotilainen A; Kosonen L; Kalenoja H, Nieminen J, Niskanen S, Söderström P (2017). Yhdyskuntarakenteen tulevaisuus kaupunkiseuduilla – Kaupunkikudokset ja vyöhykkeet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 4/2017. <http://hdl.handle.net/10138/176782>

Tilastokeskus (2016). Väestö sukupuolen, iän ja perheaseman mukaan. <http://www.tilastokeskus.fi/til/perh/tau.html>

3 YKSINASUMINEN KANSAINVÄLISESSÄ VERTAILUSSA

Juho-Matti Paavola ja Arttu Vainio, Oxford Research Oy

Tässä luvussa tarkastellaan sitä, miten yksinasumista on tutkittu ja tarkasteltu sekä millaisia toimenpiteitä yksinasumiseen liittyen on eri maissa tehty. Tarkastelun kohteeksi valittiin neljä Suomen kanssa vertailukelpoista maata: Ruotsi, Norja, Tanska ja Alankomaat, joissa kaikissa yksinasuminen on lisääntynyt yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten myötä. Tarkastelussa kuvataan yksinasumisen yleisyyttä ja kohdistumista, tarkastellaan yksinasumisen lisääntymisen vaikutusta yhteiskunnassa sekä yksinasuvien tilanteen parantamiseksi tehtyjä toimenpiteitä.

Kansainvälinen vertailu tehtiin kolmessa vaiheessa yhteistyössä paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa². Vertailuun valituissa maissa toteutettiin keväällä 2017 tiedonkeruu, jossa paikalliset tutkijat tarkastelivat, minkälaista tilastotietoa ja tutkimusta yksinasuvista on vertailumaissa saatavilla. Toisessa vaiheessa kesällä 2017 paikalliset tutkijat täydensivät tietoja asiantuntijahaastatteluilla ja tekivät maakohtaisen raportin, jossa kuvataan kohdemaassa tapahtuneita, asumismuotoihin liittyviä muutoksia sekä näistä seuranneita toimenpiteitä. Kolmannessa vaiheessa syksyllä 2017 paikalliset tutkijat tekivät kukin kolme case-kuvausta yksinasumiseen liittyvistä ilmiöistä kussakin maassa.

Tässä luvussa esitettävät tiedot perustuvat kansallisiin ja kansainvälisiin tilastoihin³, maaraportteihin ja case-kuvauksiin. Koko laajuudessaan englanninkieliset maaraportit ja case-tapaukset löytyvät osoitteesta <http://ckan.ymparisto.fi/> (SYKEN Tutkimustietoalusta).

Kappale rakentuu seuraavasti: Tiedonkeruuvaiheessa löydettyjen tilastojen pohjalta selvityksessä löydettyjen tulosten perusteella tehdään ensin tilastovertilu. Sen jälkeen kuvataan eri maiden tilannetta yleisellä tasolla maaraporttien ja muiden aineistojen pohjalta. Tämän jälkeen tarkastellaan tapaustutkimukseen valittuja kohteita jaotellen ne neljään eri kategoriaan. Lopuksi vielä tiivistetään keskeiset löydökset johtopäätöksiin.

3.1 Tilastovertilu

Vertailuun valituissa maissa toteutettiin yhdessä paikallisten tutkijoiden kanssa aluksi tiedonkeruu, jossa tarkasteltiin, minkälaista tilastotietoa ja tutkimusta yksinasuvista on vertailumaissa olemassa. Tutkijoita pyydettiin selvittämään erilaisia tilastolähteistä tietoja mm. yksinasuvien ikä- ja sukupuolijakaumasta, koulutuksesta, työllisyydestä, sijainnista ja sosiaaliturvan jakautumisesta. Vertailumaiden tiedonkeruussa löydettyjen tilastotietojen pohjalta hankeryhmä toteutti tilastovertilun niiltä osin, kuin se oli mahdollista.

Tietoa haettaessa kävi varsin nopeasti ilmi, että vertailumaissa yksinasuvia koskevaa tietoa on saatavilla varsin niukasti ja tutkimustieto on hajanaista. Erityisesti vertailukelpoisen tilastoaineiston löytäminen osoittautui hyvin vaikeaksi. Osassa vertailumaista oli joitakin yksinasuvia koskevia tilastotietoja saatavilla julkisesti, mutta ne olivat tyypillisesti hajallaan eri lähteissä. Joidenkin maiden kohdalla tilastoja olisi ollut saatavilla vain erilli-

² Tiedonkeruun toteuttivat Oxford Researchin maatoimistot Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa sekä Panteia Alankomaissa.

³ Kansainvälisessä vertailussa ja maaraporteissa on käytettyjä tilastolähteitä ovat tuottaneet mm. Eurostat, Tilastokeskus, Danmarks Statistik, Central Bureau of Statistics in the Netherlands, Statiscs Norway, Statiska centralbyrå Svenska, Swedish Association of Local Authorities and Regions.

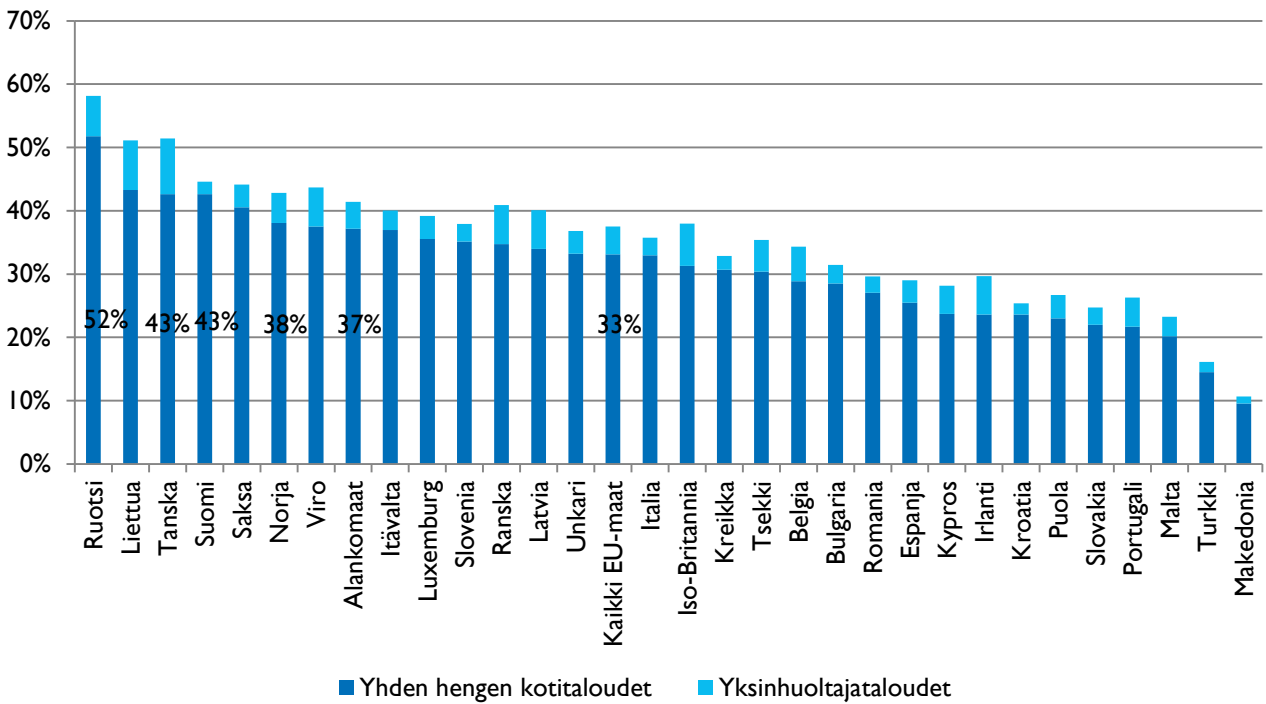
sen tietopyynnön kautta ja joitakin tietoja – esimerkiksi yksinasumiseen liittyviä paikkatietoja – oli saatavilla vain yksittäisistä maista. Vertailukelpoisten aineistojen puutteen takia tilastovertilu jouduttiin toteuttamaan suppeana. Tämä alaluku perustuu yleisesti saatavilla oleviin tilastoihin.

Yksinasuminen on yleistynyt kaikissa vertailumaissa ja yhden hengen kotitalouksien osuus asuntokunnista on EU-maiden keskiarvoa (33 %) korkeampi (kuva 3.1). Osuus on kaikkein suurin Ruotsissa (52 %). Tanskassa ja Suomessa yhden hengen talouksia on 43 %, Norjassa 38 % ja Alankomaissa 37 %. (kuva 3.1).

Yksinasuvien ikäjakaumasta on vaikea saada vertailukelpoista tietoa. Yksinasuvien absoluuttisesta lukumäärästä suurin osa kuuluu kuitenkin keski-ikäisten ikäryhmään (30–64-vuotiaat) niin Suomessa, Ruotsissa kuin Norjassa. Ruotsissa yksinasuvia (kuten muutenkin kansalaisia) on absoluuttisesti eniten, ja heidän osuutensa painottuu Suomea ja Norjaa voimakkaammin yli 64-vuotiaisiin (kuva 3.2).

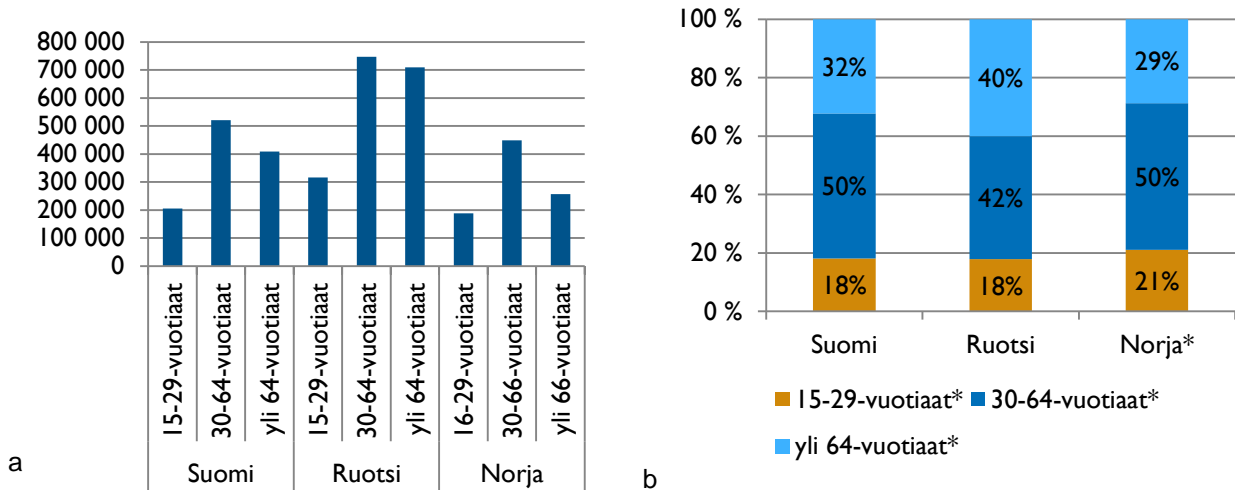
Yksinasuvien taloudellisesta asemasta EU-maissa kertoo kuva 3.3. Keskimäärin joka neljäs yksinasuva elää köyhyyden riskirajan alapuolella, kun raja-arvona on 60 % kunkin maan kotitalouksien mediaanitulosta. Ero kahden tai useamman hengen asuntokuntiin on merkittävä – heistä riskirajan alapuolella elää vain noin joka kymmenes. Alankomaita lukuun ottamatta yksinasuvien köyhyysriski on vertailumaissa EU-maiden keskiarvoa korkeampi. Kahden tai useamman henkilön asuntokuntien riski sen sijaan on EU-keskiarvon tasoa tai alempi. Suomessa yksinasuvien köyhyysriski oli vertailumaiden korkein vuoteen 2014 asti, jolloin lähes joka kolmas yksinasuva oli rajan heikommalla puolella. Suomessa yksinasuvien köyhyysriski on kuitenkin laskenut, ja vuonna 2016 se oli korkein Ruotsissa (30,4 %). Alankomaissa asuntokuntatyyppien väliset erot ovat vertailumaista kaikkein pienimpiä, joskin yksinasuvien köyhyysriski pääosin kasvanut vuodesta 2005 lähtien.

Yhden hengen kotitalouksien osuus eri Euroopan maissa

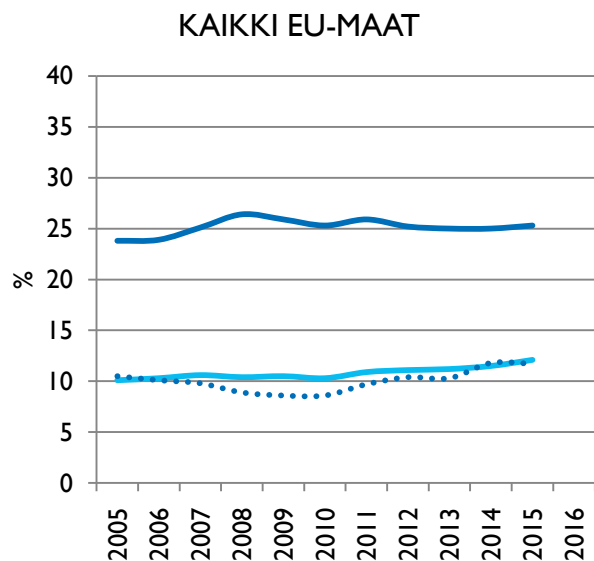
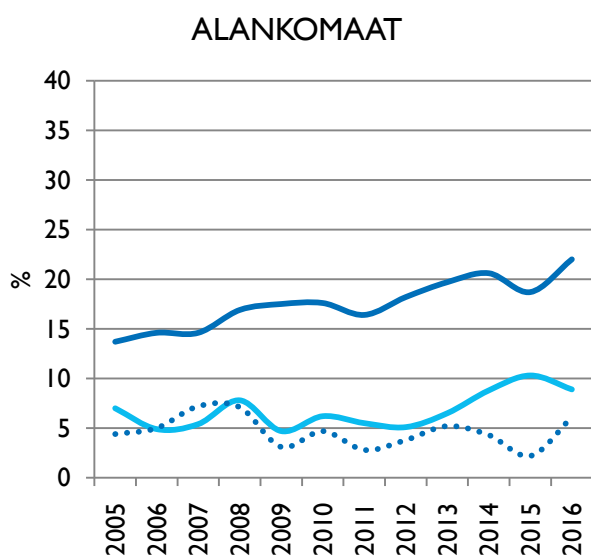
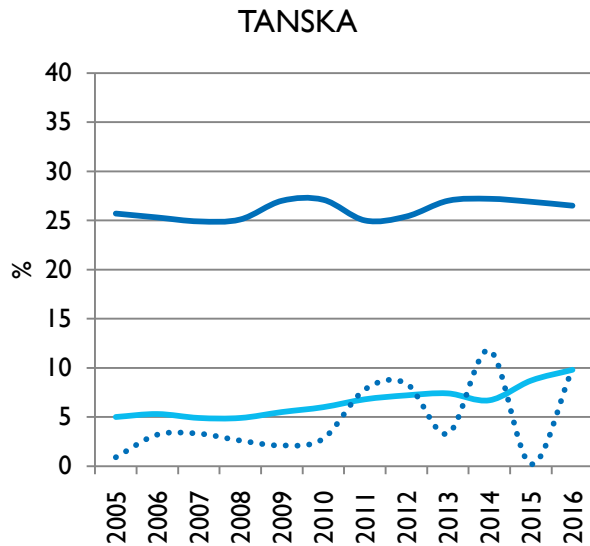
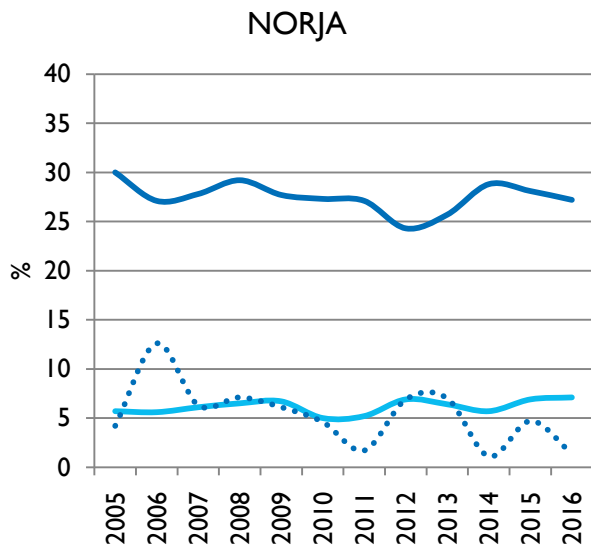
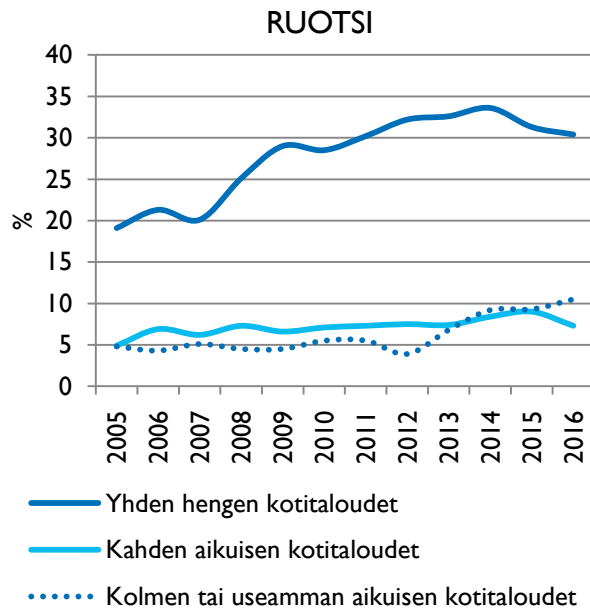
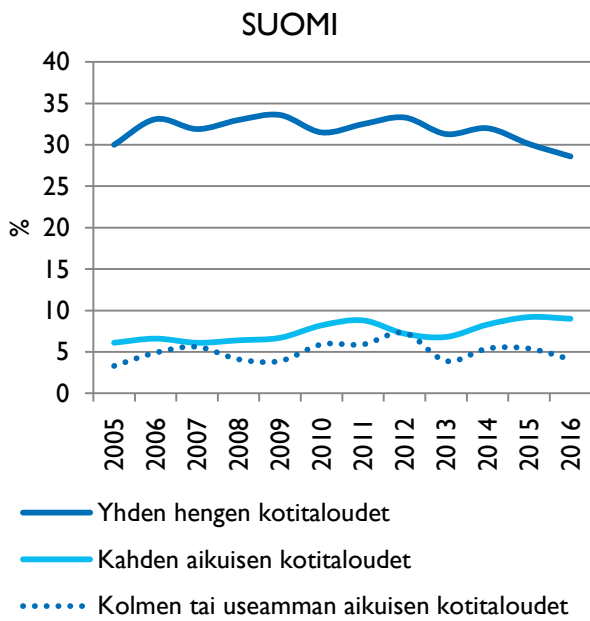
Kuva 3.1. Yhden hengen kotitalouksien ja yksinhuoltajatalouksien osuus kaikista kotitalouksista Euroopan maissa vuonna 2016. Islannista ja Sveitsistä ei tietoja saatavilla. Lähde: EUROSTAT 2017, Suomen luvut Tilastokeskus, Norjan luvut: Statistisk sentralbyrå.

Yksinasuvien määrä ja osuus ikäluokittain vertailumaissa

Kuva 3.2. a ja b: Yksinasuvien henkilöiden määrä (a) ja osuus (b) ikäluokittain. Vertailukelpoista tietoa ei ollut saatavilla Tanskasta ja Alankomaista. Lähde: Suomi: Rakennus- ja huoneistorekisteri (RHR); Ruotsi: Statistiska Centralbyrån, Norja: Statistisk sentralbyrå. *) Norjan ikäryhmät 16–29, 30–66 ja yli 66-vuotiaat.

Yksinasuvien taloudellisesta asemasta EU-maissa kertoo kuva 3.3. Keskimäärin joka neljäs yksinasuva elää köyhyyden riskirajan alapuolella, kun raja-arvona on 60 % kunkin maan kotitalouksien mediaanitulosta. Ero kahden tai useamman hengen asuntokuntiin on merkittävä – heistä riskirajan alapuolella elää vain noin joka kymmenes. Alankomaita lukuun ottamatta yksinasuvien köyhyysriski on vertailumaissa EU-maiden keskiarvoa korkeampi. Kahden tai useamman henkilön asuntokuntien riski sen sijaan on EU-keskiarvon tasoa tai alempi. Suomessa yksinasuvien köyhyysriski oli vertailumaiden korkein vuoteen 2014 asti, jolloin lähes joka kolmas yksinasuva oli rajan heikommalla puolella. Suomessa yksinasuvien köyhyysriski on kuitenkin laskenut, ja vuonna 2016 se oli korkein Ruotsissa (30,4 %). Alankomaissa asuntokuntatyyppien väliset erot ovat vertailumaista kaikkein pienimpiä, joskin yksinasuvien köyhyysriski pääosin kasvanut vuodesta 2005 lähtien.

Kuva 3.3. (a-f) Köyhyyden riskirajan alapuolella olevien osuus vertailumaissa kotitalouskoon mukaan. Köyhyyksriskin kynnyksarvo on 60 % kunkin maan kotitalouksien mediaanitulosta. Lähde: EUROSTAT 2017/ EU-SILC –aineisto

3.2 Maaraportit

Tiedonkeruuvaiheen pohjalta hankeryhmä valmisteli paikallisille tutkijoille tarkemman tietopyynnön kunkin maan tilanteesta yksinasuvien osalta. Raportteja varten tiedonkeruuvaiheessa löydettyjä materiaaleja täydennettiin uusilla lähteillä ja 2–3 asiantuntijahaastattelulla. Maaraporteissa pyrittiin luomaan yleinen kuva yksinasumisesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä eri vertailumaissa.

Hankeryhmä valmisteli myös kaikille maille yhteisen mallin kysymyksineen maaraportin pohjaksi. Raportissa pyydettiin ensin kuvailemaan yksinasumista yleisesti saatavilla olevien tilastojen pohjalta sekä kuvailemaan yksinasumisen merkitystä ja sen näkyvyyttä julkisessa keskustelussa kussakin maassa. Samaten paikallisilta tutkijoilta myös kysyttiin, onko maassa tunnistettu joitain erityisen haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä yksinasuvien sisällä.

Raportin toisessa kohdassa keskityttiin julkishallinnon rooliin ja toimiin yksinasumiseen liittyen. Siinä pyydettiin selvittämään toimenpiteitä, joilla julkinen hallinto on pyrkinyt edistämään yksinasuvien toimeentuloa, terveyttä tai hyvinvointia ja onko yksinasuminen osa hallinnon strategista suunnittelua. Lisäksi selvitettiin, miten sosiaaliturva ja verojärjestelmä ottavat yksinasumisen huomioon ja miten leskeneläkejärjestelmä toimii kussakin maassa.

Tässä alaluvussa käydään lyhyesti läpi kunkin maan tilannetta erityisesti edellä kuvatun rakenteen pohjalle tehtyjen maaraporttien tietojen kautta. Maaraporttien tietoja täydennetään myöhemmin tutkimuksessa nousseilla tiedoilla ja yleisesti saatavilla olevilla tilastolähteillä (Eurostat ja kansalliset tilastokeskukset). Täydet englanninkieliset maaraportit ovat saatavilla osoitteesta <http://ckan.ymparisto.fi/> (SYKE:n Tutkimustietoalusta).

3.2.1 Ruotsi

Yhden hengen kotitalouksien osuus Ruotsissa on Euroopan suurin (Eurostat, 2017). Yksinasuvien osuus kasvoi pitkään väestöllisten muutosten, erityisesti ikäihmisten määrän lisääntymisen mukana, mutta kasvu taittui 1990-luvulla. Viimeiset pari vuosikymmentä yksinasuvien määrä onkin pysynyt tasaisena. Tässä Ruotsi eroaa muista vertailumaista. Yleisesti yksinasuvien sukupuoli- ja ikäjakauma muistuttaa kuitenkin muita vertailumaita. Myös Ruotsissa yksin asuu eniten nuoria miehiä ja iäkkäitä naisia (SCB 2017, 2014a ja 2014b).

Yksinasuvien maantieteellinen jakautuminen on samankaltainen kuin Suomessa: suurin osa yhden hengen kotitalouksista sijaitsee isoimmissa kaupungeissa ja vähiten yksinasuvia on kaupunkien kehysalueilla. Kaupungeissa 27 prosenttia yksinasuvista on 15–34-vuotiaita, kun kaupunkien ulkopuolella saman ikäluokan osuus yhden hengen kotitalouksista on vain 17 prosenttia (SCB 2017).

Lukujen valossa Ruotsi vaikuttaa siirtyneen jo jonkinlaiseen kypsään vaiheeseen yksinasuvien määrän suhteen ja kehitys on tasaantunut. Tämä on havaittavissa myös suhtautumisessa yksinasumiseen. Siihen liittyvät stigmatisoivat asenteet ovat vähentyneet ja yksinasuminen nähdään yhä useammin positiivisena tai ainakin neutraalina, aktiivisena ja valittuna asumisen ja elämisen tapana (Sandstedt 2017).

Yksinasuvien asia ei ole yhden hengen talouksien suuresta osuudesta huolimatta noussut laajasti esille julkisessa keskustelussa tai tutkimuksessa, vaan niin keskustelu kuin julkisen hallinnon politiikkatoimet ovat keskittyneet kahteen yksinasumiseen osittain liittyvään ilmiöön: (1) huutavaan asuntopulaan ja (2) ikäihmisten hyvinvointiin sekä yksinäisyyteen. Media raportoi aiheesta lähinnä vuosittaisten yksinasumista koskevien tilastojen julkaisemisen yhteydessä. (Sandstedt 2017, Boverket 2017a). Aivan viime vuosina yksinasumiseen liittyvät kysymykset ovat nousseet esiin myös maahanmuuton yhteydessä, sillä suuri osa tulijoista on nuoria, perheettömiä miehiä. Tähän liittyviä riskitekijöitä ei kuitenkaan ole selvitetty tarkemmin (SVT 2016).

Tuloverotuksessa Ruotsissa on ollut jo pitkään käytössä henkilökohtainen verotus, johon kotitalouden muiden asukkaiden tulot eivät vaikuta (Socialdepartementet 2005:267f). Sosiaaliturvajärjestelmässä yksinasuminen otetaan joissain tapauksissa huomioon tuen määrässä. Perusturvan määrää arvioitaessa yhtenä tekijänä on kotitalouden koko ja elätettävien henkilöiden määrä. Esimerkiksi yksinasuva lapseton aikuinen saa perusturvaa henkilöä kohden laskettuna enemmän kuin yhteisessä taloudessa asuva pariskunta (Försäkringskassan 2016).

Toisin kuin useimmissa Euroopan maissa, Ruotsissa ei ole tarveperustaista tuettua asumista, vaan asunto-markkinoiden oletetaan järjestävän kohtuuhintaista asumista kaikille tarvitseville julkisen asuntotuotannon ja tiukan vuokrasäätelyn kautta. Tämä on kuitenkin johtanut valtavaan asuntopulaan ja erityisesti kasvaneen maahanmuuton myötä vaatimukset tarveperustaisen sosiaalisen asumisen järjestelmän kehittämiseksi ovat lisääntyneet. Muutoksia järjestelmään ei kuitenkaan ole ainakaan vielä suunnitteilla (Boverket 2015).

Ruotsissa on käytössä myös leskeneläkejärjestelmä. Se on määräaikainen ja sidottu lesken ikään. Vaikka se asettaa yksinasuvat eriarvoiseen asemaan, ei leskeneläke ole noussut poliittiseen keskusteluun Ruotsissa (Pensionsmyndigheten 2017).

3.2.2 Norja

Norjan tilastokeskuksen SSB:n mukaan noin 895 000 norjalaista asuu yhden hengen kotitalouksissa. Yksinasuvien osuus väestöstä on kasvanut tasaisesti viime vuosikymmeninä. Selitykseksi arvellaan sitä, että nuoret muuttavat aikaisemmin pois kotoa ja perustavat perheen myöhemmin samalla, kun avioerot ovat lisääntyneet (St. Meld. 2015-2016).

Yksinasuvien demografinen jakautuminen vaikuttaa saatavilla olevan tiedon perusteella olevan Norjassa hyvin samankaltainen kuin Suomessa. Kuten muissakin Pohjoismaissa, nuorissa ikäluokissa suuri osa yksinasuvista on miehiä kun taas vanhempien ikäluokkien yksinasuvat ovat enimmäkseen naisia (Eurostat 2017).

Yksinasuvat ovat hyvin heterogeeninen joukko, johon kuuluu hyvin erilaisia ihmisiä niin tulotason kuin terveydenkin suhteen. Yksinasumiseen liittyvien ongelmien kohdalla erottuu kuitenkin joitakin riskiryhmiä. Erityisesti nuorille yksinasuville kasaantuu muuta väestöä enemmän ongelmia. Enemmän kuin kolmannes alle 35-vuotiaista yksinasuvista elää köyhyysrajan alapuolella, kun koko väestöstä vastaava osuus on alle 10 prosenttia. Taloudellinen eriarvoisuus on kasvanut erityisesti tässä ryhmässä. Kahdella kolmasosalla nuorista yksinasuvista asumiskustannukset vievät suurimman osan tuloista ja maksuvaikkeudet ovat muuta väestöä yleisempiä. Yksinasuvat nuoret kokevatkin taloudellisen tilanteensa huonommaksi kuin väestö keskimäärin. Alle 30-vuotiaiden yksinasuvien tulokehitys todettiin vuoden 2006 tutkimuksessa muuta väestöä heikommaksi erityisesti naisten osalta (Mørk 2006).

Yksinasuvien tilanne yleisesti ei ole näkyvä aihe julkisessa keskustelussa. Aihe on esillä lähinnä ikäihmisten yksinäisyydestä puhuttaessa. Norjassa löytyy kuitenkin Suomen lisäksi vertailumaiden ainoa yksinasuvien asiaa erityisesti taloudelliselta kannalta edistävä kansalaisjärjestö Ensliges landsforbund (2017).

Poliittisesti aihe on ollut esillä harvakseltaan. Yksinasuvien tilannetta on käsitelty lyhyesti kahdessa eri hallinnon raportissa, joista toinen on tehty yli 10 vuotta sitten (kts Tapaus 3). Vuonna 2014 aihe nousi esiin parlamenttikeskustelussa, kun kansanedustaja esitti valtiovarainministerille kysymyksen yksinasuvien taloudellisen tilanteen huomioimisesta. Vastauksessaan ministeri korosti yksinasuvien heterogeenisyyttä ryhmänä ja totesi, että politiikkatoimien kohdentamista yksinasuviin ryhmänä ei ollut suunnitteilla (Jensen 2014).

Sosiaaliturvajärjestelmässä ei yksinasumista huomioida erikseen, vaan kelpoisuus ja tarve tukeen tarkastellaan henkilökohtaisen tilanteen mukaan riippumatta kotitalouden henkilömäärästä. Yksinasuvat ovat yliedustettuina

monien tukien saajien joukossa. Esimerkiksi asumistuen saajista noin 70 prosenttia asuu yhden hengen kotitaloudessa (St. Meld 2015-2016).

Norjassa on käytössä leskeneläkejärjestelmä, johon kuuluu perusosa, lisäosa ja erityisistä. Perusosa on kiinteä ja perustuu kansalliseen eläkejärjestelmään ja lisäosa lasketaan menehtyneen puolison tulojen perusteella. Molempia maksetaan lesken loppuelämän ajan. Erityisistä voidaan myöntää tietyissä tilanteissa. Esimerkiksi mikäli leskeksi jäänyt on aktiivinen työnhakija tai opiskelija, hän voi saada lastenhoitoon tai opiskeluun liittyviä lisätukia (NAV).

3.2.3 Tanska

Tanskassa yksinasuvien määrä on kasvanut nopeasti samalla tavalla kuin muissakin vertailumaissa. Vuonna 1950 asutokunnista 15 prosenttia oli yhden hengen asuntoja, mutta vuonna 2016 tämä osuus oli kasvanut jo yli 40 prosenttiin (Bolius 2017, Rockwoolfonden 2015). Muutos on samansuuntainen kuin muissa Pohjoismaissa ja Alankomaissa. Aivan viime vuosina kehitys on kuitenkin tasaantunut. (Danmarks Statistik, 2017)

Tanskassa yksinasumiseen on kiinnitetty erittäin vähän huomiota, vaikka yhden hengen kotitalouksien osuus on kasvanut nopeasti ja merkittävä osa väestöstä asuu yksin. Yksinasumiseen liittyvistä ilmiöistä yksinäisyys on ollut eniten esillä, mutta silloinkin tarkastelun painopiste on ollut ikäihmisten kokemassa yksinäisyydessä ja siihen liittyvissä ongelmissa (Asserhøj 2017, Lasgaard et al. 2016). Selvityksissä on löydetty joitakin viitteitä siitä, että Tanskassa yksinäisyyden tunteet ovat yleisempiä yksinasuvien keskuudessa. Tanskalaisista keskimäärin hieman alle 5 prosenttia tuntee olevansa yksinäisiä joko usein tai aina, kun naimattomien ja eronneiden naisten osalta vastaava osuus on noin 10 prosenttia (Folkebevægelsen mod Ensomhed 2016, DR 2015; Danskernes Sundhed 2013, Eriksen et al. 2016).

Julkinen sektori ei ole tehnyt toimia liittyen suoraan yksinasumiseen, mutta on alkanut kohdistaa resursseja erityisesti vanhusten kokeman yksinäisyyden vähentämiseen. Vuosina 2017–2019 Tanska käyttää tähän noin 4 miljoonaa euroa, joilla rahoitetaan 13 projektia yhteensä 14 kunnassa. Hankkeiden tavoitteena on löytää toimivimpia keinoja yksinäisyyden torjumiseen. Käytännössä hankkeiden toteutuksesta vastaavat kunnat tai kolmas sektori (Sundhedsstyrelsen 2016).

Tanskan verotusjärjestelmä suosii joiltain osin pariskuntia (SKAT 2017). Naimisissa olevia pariskuntia verotetaan yhteisesti ja puoliso voi siirtää käyttämättä jääneitä verovähennyksiä pariskunnan toiselle osapuolelle. Myös elatusvastuussa olevilla yksinhuoltajilla on mahdollisuus verovähennyksiin. Toisaalta sosiaaliturvajärjestelmässä kompensoidaan yksinasuvien korkeampia henkilökohtaisia kiinteitä kustannuksia siten, että joidenkin etuuksien tasoa on nostettu yhden hengen kotitalouksille (Vibo 2014).

Tanskan leskeneläkejärjestelmä edellyttää, että menehtynyt puoliso on saanut valtion- tai varhaiseläkettä. Tällöin menehtyneen saama valtioneläke maksetaan leskelle 3 kuukauden ajan. Tämän jälkeen lesken eläke määritellään uudestaan sen mukaan, että hän asuu nyt yksin. Mikäli leskeneläkkeen ehdot eivät täyty, mutta pariskunta on asunut yhdessä vähintään 3 vuotta ennen toisen puolison kuolemaa, leski voi hakea paikallishallinnolta erillistä tukea (Oxford Research Denmark 2016)

3.2.4 Alankomaat

Alankomaissa yksinasuvien määrä on kasvanut nopeasti. Esimerkiksi viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana yksinasuvien määrä kasvoi 20 %. Vuoteen 2060 mennessä yksinasuvien määrän ennakoitaan kasvavan edelleen 2,9 miljoonasta 4,4 miljoonaan. Pääasiallisia syitä yksinasumisen lisääntymiseen ovat ikääntyneiden määrän kasvu sekä yhteiskunnassa yleistyvä yksilöllistymisen trendi (Van Duin et al. 2016 & Van Iersel & Leidelmeijer 2016).

Yksinasuminen painottuu Alankomaissa muiden vertailumaiden tavoin nuoriin aikuisiin (20–30 v.) sekä eläkeikäisiin. Yksinasuvien joukossa erityisesti eläkeikäisten osuuden arvellaan kasvavan tulevaisuudessa. Tämä on seurausta yleisestä eliniän pitenemisestä sekä siitä, että yhteiskunta tukee vanhusten mahdollisimman pitkään jatkuvaa kotona asumista. Tämän politiikan keskeisin tavoite on hoitokulujen kasvun hidastaminen tilanteessa, jossa ikäihmisten määrä kasvaa nopeasti suhteessa hoitopalveluiden saatavuuteen ja resursseihin (Van Galen & Kazemier, 2015, Van Duin et al. 2016, Van Iersel & Leidelmeijer 2016).

Yksinasuvista erityisesti nuorten aikuisten asema on muuttunut viime vuosina huonommaksi. Opintotukiin tehdyt leikkaukset yhdessä vallitsevan asuntopulan ja korkeiden vuokrien kanssa ovat johtaneet tilanteeseen, jossa yhä suurempi osa nuorten aikuisten käytettävissä olevista tuloista kuluu asumiseen. Yksinasuvien asu-
miskustannukset henkilöä kohden laskettuna ovat muita suuremmat, joten tilanne vaikuttaa yksinasuviin nuoriin erityisen paljon. Alankomaissa nuoret aikuiset ovatkin aikaisempaa riippuvaisempia vanhemmiltaan saamastaan rahallisesta tuesta. Nuorten tilannetta heikentää sekin, että pysyviä kokoaikaisia työsuhteita on aiempaa vähemmän tarjolla. Tämä on johtanut yhtäältä kauemmin jatkuvaan vanhempien luona asumiseen sekä toisaalta vaikeuksiin selvittää asumisen aiheuttamista taloudellisista rasitteista. Viimeksi mainittu näkym. nuorten aikuisten ongelmaluottojen määrän kasvussa (Westhof et al. 2015, Van Ophem 2017).

Alankomaissa yksinasumista ei ole pidetty sellaisenaan yhteiskunnallisena ongelmana, vaan palveluita on kohdennettu mm. ikäihmisille ja vähävaraisille yleisesti – ei yksinasuville erityisesti. Yksinasuvien asema on kuitenkin herättänyt keskustelua erityisesti nuorten (ks. edellä) ja ikäihmisten sekä moniongelmaisten yksinasuvien (iästä riippumatta) osalta. Ikäihmisten osalta on nostettu esiin erityisesti heidän haavoittuvuutensa. Heitä avustavat henkilöt voivat aiheuttaa tahattomasti tai tahallaan taloudellisia tappioita, joita jo sairaut vanhukset eivät pysty estämään. Terveystieteiden ja sosiaalisten ongelmien kanssa kamppailevilta yksinasuvilta taas puuttuu usein taloudellisia ja muita resursseja, joita tarvitaan arkipäivässä selviämässä (Westhof et al. 2015, Van Ophem 2017).

3.3 Tapaustutkimukset

Maaraportin yhteydessä yhteistyökumppaneita pyydettiin tunnistamaan myös julkishallinnon politiikkatoimia, joilla on pyritty vaikuttamaan yksinasuvien asemaan yhteiskunnassa. Näistä kolme vaikuttavinta oli tarkoitus valita tarkemman tapaustutkimuksen kohteeksi.

Suoraan yksinasuviin kohdistuvia politiikkatoimia ei kuitenkaan löytynyt mistään vertailumaasta. Myös tutkimustieto oli varsin hajanaista. Yksinasuvat ryhmänä tai heidän asiansa ei juuri näkynyt julkisessa keskustelussa. Poliitiikkatoimissa ja julkisessa keskustelussa ei ole tavoiteltu ratkaisuja nimenomaan yksinasumiseen liittyviin kysymyksiin, vaan huomiota on kiinnitetty muutoksiin, jotka ovat syntyneet osittain yksinasumisen yleistymisen seurauksena. Tällaisia ovat esimerkiksi kaupunkiseutujen asuntopula, yleistynyt kokemus yksinäisyydestä ja kotona asuvien vanhusten kasvanut avuntarve sekä nuorten yksinasuvien toimeentulo.

Niinpä kustakin vertailumaasta toimitetun aineiston ja maaraportin pohjalta hankeryhmä valitsi kolme tapaustutkimuksen kohdetta, joissa tarkasteltiin näitä yksinasumisen yleistymiseen liittyviä muutoksia ja haettiin ratkaisuja niihin. Kutakin tapaustutkimusta varten tehtiin vielä uusi tiedonhaku sekä 1–2 asiantuntijahaastattelua, joiden pohjalta tehtiin tapauskohtainen raportti.

Valinnoissa ja tietopyynnöissä painotettiin erityisesti julkisen hallinnon roolia ratkaisuihin. Se jäi kuitenkin monissa tapaustutkimuksissa pieneksi tai jopa olemattomaksi usein siitä syystä, että julkishallinnon piirissä ongelmaa ei pidetty merkittävänä. Tuloksena on kirjava joukko erilaisia ratkaisukeskeisiä tapauksia. Niin toimijat, toiminnan sisältö ja kohde sekä julkishallinnon rooli vaihtelivat huomattavasti.

Kutakin tapaustutkimusta varten tehtiin vielä uusi tiedonhaku sekä 1–2 asiantuntijahaastattelua, joiden pohjalta tehtiin tapauskohtainen raportti. Tuloksena on kirjava joukko erilaisia ratkaisukeskeisiä tapauksia. Niin toimijat, toiminnan sisältö ja kohde sekä julkishallinnon rooli vaihtelivat huomattavasti.

Raportointivaiheessa tapaustutkimukset jaettiin neljään eri kategoriaan aikaisemmin tutkimuksen perusteella. Kategoriat muodostuivat ilmiöistä, joiden tässä raportissa osoitetaan liittyvän yksinasumiseen tai koskevan yksiasuvia erityisellä tavalla. Lisäksi tapaustutkimuksia ja niistä johdettuja toimintamalleja käsiteltiin avoimessa arvioinnissa yhdessä sidosryhmien kanssa (ks. liite 1). Jako ja tämä luku perustuukin tapauskuvausten lisäksi avoimessa arvioinnissa saatuihin tietoihin.

Kategorioiksi valikoituvat yksinasuvat ja asuminen, yksiasuvat ja yksinäisyys, erityisen haavoittuvassa asemassa olevat yksinasuvien ryhmät sekä yksinasuvat ja julkishallinto. Kaupunkialueiden, erityisesti kasvukeskusten, asuntopula johtaa suuriin asumiskustannuksiin. Niiden aiheuttamat ongelmat yksinasuville oli huomioitu kaikissa vertailumaissa, mutta Ruotsissa asuntopula oli erityisen merkittävä ja siellä pienten asuntojen rakentamista oli lähdetty tukemaan erityisellä jyvitettyllä tuella. Lisäksi Tanskasta ja Ruotsista valittiin tarkastelun kohteeksi yhteisöllinen asuminen.

Asuntopulan rinnalla kaikissa tarkastelun kohdemaissa on kiinnitetty huomiota siihen, että moni yksin asuva kokee usein yksinäisyyttä tai tarvitsee toistuvasti apua pärjätäkseen yksin kotona. Alankomaissa, Tanskassa sekä Norjassa näihin ongelmiin on etsitty ratkaisua erilaisten vapaaehtoisorganisaatioiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä, jonka rahoittamiseen tai muuhun tukemiseen osallistuvat usein myös yritykset. Näissä maissa vapaaehtoistyö on organisoitu useiden eri vapaaehtoisjärjestöjen välisellä yhteistyöllä.

Maaraporttien yhteydessä paikallisia tutkijoita pyydettiin tunnistamaan erityisen haavoittuvassa asemassa olevia yksinasuvia. Tanskassa keskityttiin yksinäiseksi itsensä tunteviin vanhuksiin, mutta Norjassa ja Alankomaissa erityisesti nuorten yksinasuvien vaikea taloudellinen tilanne nousi esiin. Näistä Alankomaiden nuorten asema otettiin tapaustutkimuksen kohteeksi. Ruotsissa nuorten yksinasuvien taloudellinen tilanne on katavamman tukiverkon ansiosta parempi, mutta muita vertailumaita suuremman maahanmuuttajien määrän vaikutuksia yksinasumiseen selvitettiin.

Viimeisen kategorian tapaustutkimuksissa tarkastellaan niitä toimia, joissa julkishallinnolla on ollut merkittävä rooli. Ruotsissa kunnat tarjoavat yksinasuvien muita useammin kaipaamaa epävirallista apua talonmiespalvelun kautta. Norjasta löytyi Suomen lisäksi vertailumaiden ainoa yksinasuvien asiaa edistävä järjestö, jonka toimet otettiin tapaustutkimuksen kohteeksi. Lisäksi Norjassa ainoana maana yksinasuminen oli esiintynyt kahdessa hallinnon raportissa, joten näiden johtopäätökset ja niitä seuranneet toimenpiteet selvitettiin tarkemmin.

Alla kunkin tapaustutkimuksen keskeiset tulokset esitetään lyhyesti. Täydet englanninkieliset maaraportit ovat saatavilla osoitteesta <http://ckan.ymparisto.fi/> (SYKEN Tutkimustietoalusta).

3.3.1 Yksinasuvat, asuminen ja asumisen kustannukset

Yksinasuvat asuvat Suomessa muihin kotitalouksiin verrattuna useammin kaupunkialueen pienemmissä kerrostaloasunnoissa vuokralla. (Kts. luku 2.2). Asuminen kasvukeskuksissa rasittaa erityisesti yksinasuvien taloutta, sillä hinnat ovat nousseet asuntojen kysynnän myötä. Sama trendi oli havaittavissa myös muissa vertailumaissa.

Kaupunkiseutujen asuntopula on seurausta ennen kaikkea nopeasta kasvukeskuksiin suuntautuvasta muutto- liikkeestä. Yksinasumisen yleistymisen on kuitenkin osaltaan myötävaikuttanut tähän kehitykseen. Osittain tämä on ollut seurausta siitä, että vanhusten on haluttu asuvan kodeissaan mahdollisimman pitkään. Tällä on tavoiteltu sosiaali- ja terveyssektorin kustannussäästöjä. Erityisesti Alankomaissa on todettu, että kahden

yleisimmän yksinasuvien ryhmän, nuorten ja eläkeikäisten tilanteet kytkeytyvät toisiinsa asuntomarkkinoiden kautta. Kun eläkeläiset eivät muuta pois kodeistaan kuten aiemmin, ei nuorille vapaudu asuntoja, ja vuokrata-so nousee. Samalla asuntojen korkeat hinnat ja pysyvien kokoaikaisten työpaikkojen väheneminen ovat johtaneet tilanteeseen, jossa nuoret eivät pysty ostamaan asuntoja, vaan he joutuvat asumaan kalliissa vuokra-asunnoissa. Tilanne on erityisen hankala yksinasuville, mutta se vaikeuttaa myös nuorten perheiden asemaa (Westhof et al. 2015, Blijie et al. 2016)

Kysymys ei kuitenkaan ole pelkästään eläkeläisten asumisvalinnoista, vaan koko yhteiskunnassa näkyvästä yksilöllistymisen trendistä, jonka yksi seuraus on yhden hengen kotitalouksien osuuden kasvu kaikissa tarkastelun kohteena olleissa maissa. Vertailumaissa asuntotuotantoa on pyritty tukemaan, helpottamaan ja monipuolistamaan erilaisilla käytettävissä olevilla keinoilla. Tapaustutkimuksen kohteeksi valittiin Ruotsi (3.4.1.1), jossa asuntopula ja erityisesti pienten asuntojen puute nousi isoimmaksi yksinasumiseen liittyväksi tekijäksi. Ratkaisua ongelmaan on lähdetty hakemaan tukemalla erityisesti pienten asuntojen tuotantoa. Tuen vaikutus ei vielä ole havaittavissa. Lisäksi vastaavien toimien vaikutus asuntojen saatavuuteen ja hintoihin voivat olla Suomessa erilainen johtuen Ruotsin eri tavalla säädellyistä asuntomarkkinoista varsinkin vuokra-asumisen osalta.

Yksinasuvat ovat sekä aikaisemmissa että tämän tutkimuksen yhteydessä tehdyssä kyselyissä (ks. luku 5.2.5) ja avoimessa arvioinnissa (ks. Liite 1) ilmaisseet huolensa siitä, että liian ahtaasti asuminen heikentää hyvinvointia. Yksinasuvien itsensä raportoima ideaaliasuntokoko olisi kaksio, mutta asumisen korkeat kustannukset eivät kaikissa tapauksissa mahdollista varsinkaan pienituloisille yksinasuville toivotun kaltaistua asumismuotoa.

Asuntopulaan ja pienten asuntojen aiheuttamaan hyvinvoinnin heikkenemiseen on haettu kansainvälisesti ratkaisuja asuntokannan monipuolistamisesta ja yhteisölliseen asumiseen soveltuvien asuntojen rakentamisesta. Yhteisöllisessä asumisessa asuntojen pientä kokoa kompensoidaan yhteisesti jaetuilla tiloilla. Yhteisöllisellä asumisella on havaittu positiivisia vaikutuksia terveyteen sekä Tanskassa (3.4.1.2) että Ruotsissa (3.4.1.1). Varsinkin Tanskassa yhteisöllisellä asumisella on pitkät perinteet ja se on ollut erityisesti hyvin toimeentulevien ikäihmisten keskuudessa haluttu asumismuoto pitkään. Ruotsissa kiinnostus yhteisöllistä asuamista kohtaan on noussut kaiken ikäisten keskuudessa, mutta se ei vielä ole kovin yleistä. Suomessa yhteisölliseen asumiseen liittyy avoimessa arvioinnissa (ks. liite 1) esiin nousseiden huoltien perusteella epäilyksiä sekä kulttuurillista pidättäytyväisyyttä eikä yhteisöllinen asuminen sovi kaikille. Toisaalta hankkeen kyselyaineistojen vastauksissa yhteisöllistä asuamista ja sen tukemista myös toivottiin (ks. 5.2.5). Monimuotoisen asumisen mahdollistava rakentaminen olisi siis hyväksi myös yksinasuvien kannalta.

3.3.1.1 Asuntopula ja yhteisöllinen asuminen Ruotsissa

Ruotsissa on tällä hetkellä paha asuntopula. 93 prosenttia ruotsalaisista asuu kunnissa, joissa ei ole riittävästi sopivia asuntoja. Erityisen paljon tarvittaisiin pienikokoisia vuokra-asuntoja, kuten yksiöitä ja kaksioita (Boverket 2018). Asuntokannassa ja asumiskustannuksissa on eroja suurten kaupunkien ja maaseutumaisten kuntien välillä, mutta kustannuserot ovat vähäisemmät pienten asuntojen osalta (SOU 2015). Tarkoin säännellyt ja julkisesti tuetut vuokramarkkinat sekä asutorakentaminen ovat ongelmistaan huolimatta vuokralaisten etuja ajavien järjestöjen ja eläkeläisten etujärjestöjen suosiossa (Hyregästföreningen 2016⁴).

Asuntopula on vahvasti esillä julkisessa keskustelussa ja johtanut julkishallinnon toimiin erityisesti pienten asuntojen rakentamisen tukemiseksi (Boverket 2015). Kesällä 2016 Ruotsin hallitus esitti useita toimia asuntotilanteen parantamiseksi ja asumiskustannusten hillitsemiseksi. Hallitus myöntää 3,2 miljardin kruunun vuotuisen investointituen energiatehokkaiden pienten vuokra-asuntojen rakentamiselle. Tukimäärä on korkeimmil-

⁴ <https://www.hyresgastforeningen.se/globalassets/globalt-innehall/rapporter/rapport-sa-kommer-vi-tillratta-med-bostadsbristen-mars-2016.pdf>

laan alle 35 neliön asuntojen rakentamiseen ja korkeintaan puolet tuesta annetaan 35–70 neliön asunnoille. Yli 70 neliön asunnoille ei tukea myönnetä. Tuen avulla odotetaan rakennettavan 15 000 uutta vuokra-asuntoa vuosittain (Regeringskansliet 2015).

Samalla myös kiinnostus yhteisöllistä asumista kohtaan on kasvanut Ruotsissa, mutta se on edelleen harvinaisen asumismuoto. Kansallinen yhteisasumisjärjestö Kollektivhus NU arvioi, että Ruotsissa on noin 50 yhteisasumisyhteisöä (Kollektivhus 2017). Näissä asukkailla on omat asunnot ja yhteiset jaetut tilat, joissa myös mm. tehdään yhteisiä aterioita. Yhteisöllisyydellä on havaittu tutkimuksessa positiivisia vaikutuksia asukkaiden terveyteen ja hyvinvointiin. Yhteisölliset asumismuodot eivät ole laajasti kaikkien saatavilla, sillä yhteisistä tiloista koituu kustannuksia (joita kompensoidaan hieman pienemmillä asunnoilla), ja toisaalta asuminen niissä edellyttää osallistumista yhteiseen toimintaan, johon kaikilla ei ole mahdollisuutta tai halua (SOU 2015, Kärnekull 2017, Kärnekull & Sandstedt 2017).

Julkisen hallinnon kiinnostus yhteisasumista kohtaan on ollut vielä vähäistä. Vuonna 2016 otettiin käyttöön valtiollinen tuki yhteisölliseen asumiseen sopivien asuntojen rakentamiseen. Sitä voidaan myöntää sekä uudisrakennuskohteille että kunnostushankkeille (SABO⁵). Yhteisasumishankkeet käynnistyvät kuitenkin edelleen pääasiassa ruohonjuuritasolta, paikallisten aktiivien aloitteesta. Kiinnostuksen lisääntyminen liittyy myös laajempaan kestäväen kehityksen ja jakamistalouden periaatteen suosion kasvuun (Kärnekull 2017, Kärnekull & Sandstedt 2017).

3.3.1.2 Yhteisöllinen asuminen Tanskassa

Ensimmäinen Tanskan seniorien asumisyhteisö (Ældrebofællesskab) perustettiin 1987 Kööpenhaminaan. Asumisyhteisöjen tavoite on järjestää asuminen niin, että tiiviit yhteydet naapureihin vähentävät vanhusten kokemaa yksinäisyyttä ja tylsistymistä (Schulze & Mahncke 2016). Nykyisin vastaavia yhteisöjä on jo 250 ja niissä asuu noin yli 6900 senioria. Realdanian mukaan yhteisöllisellä asumisella on ollut myönteinen vaikutus asukkaiden hyvinvointiin, minkä on arvioitu johtuvan juuri yksinäisyyden vähentymisestä (Realdania).

Useimmissa seniorien asumisyhteisöissä on asuntoja sekä yksinasuville että pariskunnille. Tyypillisesti niissä on 20-30 asuntoa, joissa on omat keittiöt, olohuoneet, makuuhuoneet sekä WC:t ja suihkut (tyypillisesti 60-90 m²). Lisäksi niissä on yhteisiä tiloja niille, jotka haluavat syödä ateriansa yhdessä. Kysymyksessä ei ole kollektiivisen asumisen muoto, vaan niissä tähdätään lähekkäin asumiseen, joka mahdollistaa yhdessä olemisen silloin kun asukkaat niin haluavat. Yhteisiin tapahtumiin kuten retkiin tai juhla-aterioihin voi osallistua tai olla osallistumatta, mutta sisään muuttavien asukkaiden toivotaan olevan lähtökohtaisesti kiinnostuneita sosiaalisesta toiminnasta.

Suuri osa asunnoista on asukkaiden itsensä omistamia. Useimmat rakennukset ovat rivi- tai kerrostaloja. Niiden rakentamiseen ei ole yleensä käytetty julkisen sektorin varoja, vaan asukkaat ovat itse maksaneet omista asunnoistaan. Tästä huolimatta näihin asuntoihin on pitkät jonot – halukkaita muuttajia on tällä hetkellä paljon enemmän kuin seniorien asumisyhteisöt pystyvät ottamaan vastaan. Tyypillisimmin asukkaat ovat melko hyvin toimeen tulevia (Pedersen 2015, Jyllands-Posten 2017).

Julkisen sektorin rooli seniorien asumisyhteisöjen toiminnassa on rajoittunut niitä suunnitelleen yhdistyksen toiminnan rahoittamiseen 1990-luvulla. Seniorien asumisyhteisöjen toimintaa voisi tuki tukea. Naapureiden keskinäinen apu vähentää julkisten palveluiden tarvetta, sillä asukkaat auttavat usein toisiaan pienissä asioissa (kauppa-asioinnit yms.). Lisäksi se vähentää esimerkiksi kotihoidon työntekijöiden liikkumistarvetta, sillä seniorien yhteisöissä moni asiakas asuu samassa katuosoitteessa (Schulze & Mahncke 2016).

⁵ http://www.sabo.se/kunskapsomraden/boendefragor/boende_aldre/Sidor/Investeringsst%C3%B6d.aspx

3.3.2 Yksinasuvat, yksinäisyys ja epävirallinen apu

Tässä hankkeessa kerättyjen aineistojen perusteella Suomessa yksinäisyyden tunteet ovat yksinasuvien keskuudessa keskimääräistä yleisempiä (ks. Luvut 5.1 ja 5.2). Tutkimuksen aikana nousi esiin yksinasumiseen liittyviä tuntemuksia sidosryhmävuorovaikutuksen, avoimen arvioinnin (ks. liite 1) sekä kyselyaineistojen (ks. luku 5.2.5) pohjalta. Myös terveys- ja hyvinvointipalveluihin hakeutuminen erosi jossain määrin yksinasuvien ja muiden välillä (ks. luku 5.1.5). Yksinasuvat eivät kuitenkaan ole tässäkään suhteessa yhtenäinen ryhmä, vaan harvoille kasautuu moninaisia haasteita.

Yksinäisyyteen oli kiinnitetty eniten huomiota Tanskassa ja Alankomaissa, joissa se oli erittäin näkyvä teema. Aihetta nostivat esiin ennen kaikkea erilaiset kolmannen sektorin usein lahjoitusvaroin ja vapaaehtoispuhjalta toimivat organisaatiot ja järjestöjen yhteistyöverkostot. Yhteistä kaikille oli kolmannen sektorin vahva rooli. Julkishallinnon rooli oli toiminnan rahoittajana ja mahdollistajana. Joissain tapauksissa julkinen sektori tuki toimintaa esimerkiksi tarjoamalla käyttöön tiloja ja tiedottamalla toiminnasta. Useammassa tapaustutkimuksessa tämä nostettiin jopa rahoitusta merkittävämmäksi toimeksi.

Tarkemmiksi tapaustutkimuksen kohteeksi valittiin Tanskasta ja Alankomaista alueellisesti aloittaneet, mutta sittemmin kansalliseksi laajentuneet yhteistyöverkostot (3.4.2.1 ja 3.4.2.2). Lisäksi molemmista maista valittiin kohteeksi merkittävää toimintaa joko kansallisella tai paikallisella tasolla nuorten yksinäisyyden ehkäisemiseksi tekevät järjestöt (3.4.2.3 ja 3.4.2.4). Norjan kohdalla tarkasteltiin laajemmin julkishallinnon ja kolmannen sektorin yhteistyötä

Kansainvälisten kokemusten perusteella julkishallinnon kannattaa Suomessakin tehdä yksinasuvien yksinäisyyttä ehkäiseviä toimia yhdessä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Organisaatiot ovat osaavia löytämään haavoittuvassa asemassa olevat kohderyhmät, mutta tehokkainta se on yhteistyössä julkisten palveluiden, esimerkiksi aikuissosiaalityön, kanssa. Avoimessa arvioinnissa (liite 1) kehoitettiin kiinnittämään tähän erityistä huomiota. Yhteisten strategian laatiminen järjestöjen kanssa olisi myös Suomessa mahdollista.

Ruotsista tapaustutkimuksen kohteeksi otettiin kuntien tuottama talonmiespalvelu (3.4.2.5). Se tuottaa virallisten kanavien ulkopuolista apua, jonka suhteen yksinasuvat ovat ei-yksinasuvia heikommassa asemassa (ks. luku 5.1.4). Palvelu on ollut erittäin suosittu Ruotsissa ja myös avoimessa arvioinnissa se koettiin hyväksi tavaksi tuottaa yksinasuville palveluja, joita heidän voi olla muuten vaikea saada. Avoimessa arvioinnissa myös kehitettiin ideaa enemmän sosiaalisen talkkarin suuntaan, jolloin se voisi olla tehokas toimi myös yksinäisyyden ehkäisemisessä (ks. liite 1).

3.3.2.1 Kansallinen yksinäisyyttä vastaan toimiva verkosto Tanskassa

Kansalaisjärjestö Folkebevægelsen mod Ensomhed (Kansanliike yksinäisyyttä vastaan) toimii yksinäisyyttä vastaan. Se muodostettiin 2015 tuomaan esiin yksinäisyyteen liittyviä kysymyksiä. Nykyisin siihen kuuluu yli 70 organisaatiota, kuntaa ja yritystä. Näihin kuuluvat paljon kolmannen sektorin toimijoita ja hyväntekeväisyysjärjestöjä (mm. Tanskan punainen risti ja Alzheimer-yhdistys), joilla on yhteys suureen osaan Tanskan väestöstä (Asserhøj 2017, Aeldresagen 2017, DR)

Kansalaisjärjestön toiminta tähtää yksinäisyyttä koskevan tiedon välittämiseen ja henkilökohtaisiin yhteyksiin yksinäisten ihmisten kanssa. Se ei ole itsessään organisaatio, vaan pikemminkin verkosto. Sillä on yksi työntekijä koordinoimassa toimintaa ja ylläpitämässä verkostoa. Folkebevægelsen mod Ensomhedin tavoitteena on puolittaa itsensä yksinäiseksi tuntevien määrä viidessä vuodessa. Sen toiminta käynnistyi yksinkertaisella, mutta tehokkaalla tavalla: kutsumalla tanskalaiset samoihin ruokapöytiin. Toimintaa organisoivat kaikki jäsenjärjestöt eri puolilla Tanskaa, ja sitä rahoitti Nordea. Kampanjaan liittyvää tiedotusta hoitivat Tanskan yleisradioyhtiö yhdessä monen laajalevikkisen päivälehdien kanssa. Toiminta on onnistunut sitouttamaan siihen osal-

listuneet organisaatiot ja löytämään kohderyhmänsä. Vuonna 2016 järjestettiin yhteensä 1000 päivällistä. (Asserhøj 2017).

Verkoston voima liittyy siihen osallistuvien yhteisöjen paikallisuuteen ja monimuotoisuuteen. Monet päivällisten järjestäjätahot vastaavat monien erilaisten toimintojen järjestämisestä. Ne organisoivat mm. ompeluseuroja ja sinkkutapaamisia. Yhteinen ruokailu voi tuoda niiden toimintaan mukaan ihmisiä, jotka pääsevät tämän kontaktin kautta toimintaan mukaan (Asserhøj 2017).

Julkishallinto ei ole tukenut liikettä erikseen, mutta monet kunnat ovat liittyneet siihen ja maksavat muiden jäsenten tavoin jäsenmaksua, jonka tuotoilla ylläpidetään verkoston toimintaa. Kunnat ovat yhteydessä asukkaisiin esimerkiksi sosiaalityön välityksellä (Eriksen et al. 2016). Siksi verkostossa olevien kuntien rooli tiedon välittämisessä sekä riskiryhmien tunnistamisessa ja löytämisessä on merkittävä, ja sitä voisi edelleen lisätä (Asserhøj 2017).

3.3.2.2 Kansallinen yksinäisyyttä ehkäisevä järjestöjen verkosto Alankomaissa

Vuonna 2008 käynnistettiin kahdeksan suuren sosiaalista tukea tarjoavan organisaation yhteistoimintaryhmä Coalitie Erbij. Se toimii yksinäisyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä vastaan laajalla yhteistyöllä, johon osallistuvat mm. Pelastusarmeija, Humanitas ja kansallinen eläkekassa. Myöhemmin toimintaan on liittynyt useita muita vapaaehtoisorganisaatioita, kuntia ja kaupungeja, etujärjestöjä, yliopistoja ja säätiöitä sekä yrityksiä⁶.

Coalitie Erbij torjuu yksinäisyyttä kouluttamalla sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia ja vapaaehtoistyöntekijöitä tukemaan ja auttamaan yksinäisyydestä kärsiviä ihmisiä. Coalitie Erbij lisää tietoisuutta yksinäisyyden aiheuttamista haitoista ja ongelmista, tarjoaa keinoja yksinäisyyden torjumiseen ja tekee käytännön työtä yksinäisten ihmisten kanssa. Toiminnan keskeinen lähtökohta on, että yksinäisyys on monisisältöinen ja moni-ilmeinen ongelma, eikä yksinäisyydestä kärsiviä siksi voida tukea kaavamaisilla ratkaisuilla. Lisäksi yksinäisyys ilmenee eri tavoin erilaisilla alueilla. Siksi esimerkiksi suurkaupungeissa tehtävä työ organisoidaan eri tavoin kuin maaseudulla – paikalliset lähtökohdat huomioon ottaen⁷.

Coalitie Erbij:n toimintaan osallistuu yhteensä noin 40 organisaatiota. Ne järjestävät yksinäisille mm. kotikäyn- tejä, keskusteluseuraa, yhteisruokailua, ulkoilu- ja lomailumahdollisuuksia, puhelintukea ja muita palveluja asiakkaiden tarpeiden ja osallistumismahdollisuuksien mukaan. Suuri osa toimintaan osallistuvista on jäsenorganisaatioihin kuuluvia vapaaehtoisia auttajia. Valtio panostaa toimintaan joka vuosi vähintään satoja tuhansia euroja, ja joinakin vuosina enemmänkin. Coalitie Erbij tiedottaa toiminnastaan laajasti ja se on saanut runsaasti näkyvyyttä aktiivisen mediavaikuttamisen kautta (Mulder 2017).

Julkishallinto on ollut aktiivinen tekijä koalition syntymisessä ja toiminnan kehittämisessä. Keskushallinto rahoittaa koalition toimintaa. Terveys-, hyvinvointi- ja urheiluministeriö tukee järjestön toimintaa 150 000 eurolla vuosittain. Lisäksi ministeriö ja Alankomaiden kuntaliitto tekivät yhdessä Coalitie Erbijin kanssa laajan toimintasuunnitelman yksinäisyyden vähentämiseksi. Toimintasuunnitelmalla oli tarkoitus vakiinnuttaa yksinäisyyden vastaista toimintaa, Vuonna 2014 ministeriö tuki sen toteuttamista 900 000 eurolla. Koalitio toivoo kuitenkin läheisempää yhteistyötä erityisesti paikallishallinnon kanssa, sillä sen toiminta on vaikuttavinta paikallisella tasolla. Tämä yhteistyö on koettu jopa rahallista tukea tärkeämmäksi ([Rijksoverheid](#)).

3.3.2.3 Nuorten yksinäisyyden ehkäisemiseen keskittynyt järjestö Tanskassa

Ventilen on valtakunnallinen nuorisojärjestö, jonka tavoitteena on ehkäistä nuorten yksinäisyyttä. Tutkimuksessa (Lasgaard & Friis 2015) 6,4 prosenttia 16–29 vuotiaista vastaajista kertoi tuntevansa itsensä yksinäi-

⁶ www.eenzaam.nl; www.samentegeneenzaamheid.nl/sites/wte/files/coalitie-erbij-brochure.pdf

⁷ www.samentegeneenzaamheid.nl

seksi usein tai aina, kun 65–79 vuotiaiden kohdalla vastaava luku oli 2,6 prosenttia. Yksinäisyyteen liittyy paljon muita sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia, kuten kiusaamista, masentuneisuutta ja kohonnut itsemurhariski (Snerup Rud 2009). Nuorten yksinäisyyteen liittyy paljon muitakin asioita kuin yksinasuminen, mutta lapsuudenkodista omilleen muuttaminen on yksi merkittävä riskitekijä.

Ventilen on verkosto, joka tarjoaa 20 paikallisjärjestön kautta nuorille kokoontumistiloja ja mahdollisuuksia järjestää haluamaansa toimintaa. Verkoston toiminta perustuu pitkälti paikallisten vapaaehtoisten panokseen. Järjestöllä itsellään on kuusi työntekijää, mutta sen verkostoon kuuluu yli 250 vapaaehtoistyöntekijää (Ventilen verkkosivu).

Julkishallinnon rooli Ventilen toiminnassa on ollut ennen kaikkea rahoittajana. 40 prosenttia järjestön rahoituksesta tulee julkisista lähteistä. Loput kerätään lahjoituksilla, jäsenmaksuilla ja materiaalin sekä palveluiden myymisellä (Ventilen Financial Report 2015). Jotkut paikallisyhdistykset ovat tehneet toimivaa yhteistyötä paikallisten sosiaalityöntekijöiden, koulujen ja työvoimatoimistojen kanssa kohderyhmän tavoittamisessa. Yhteistyö ei ole kuitenkaan vakiintunutta ja riippuu paljolti henkilökohtaisista suhteista. Tämän yhteistyön vakiinnuttaminen on yksi järjestön keskeisiä suosituksia julkiselle sektorille. Myös yksinasuviin nuoriin tulisi ottaa kontakti esimerkiksi kirjeitse heti tämän muuttaessa paikkakunnalle (Lerstrup Pedersen 2017).

Vaikeissa elämäntilanteissa oleville ihmisille vapaaehtoisuuteen perustuvat virallisten kanavien ulkopuoliset hankkeet ja toimijat voivat olla paras ja joskus jopa ainoa mahdollisuus saada tarvitsemaansa tukea. Tanskassa on kuitenkin ollut esimerkkejä siitäkin, että tällaisia hankkeita on käynnistetty ilman tarvittavaa osaamista ja jopa kyseenalaisin motiivein (Lasgaard & Friis 2015). Julkishallinto voisi ottaa roolin sosiaalisten hankkeiden ja kolmannen sektorin toimijoiden akkreditoijana. Tämä voisi myös lisätä luottamusta ja yhteistyömahdollisuuksia kolmannen sektorin ja paikallishallinnon toimijoiden välillä (Lerstrup Pedersen 2017).

3.3.2.4 Nuorten yksinäisyyttä ehkäisevä verkosto Alankomaissa

Buddy Netwerk (Kaveriverkosto)⁸ toimii yhdeksässä kaupungissa ja kunnassa Alankomaiden lounaisosassa. Se tukee lapsia, nuoria ja aikuisia, jotka kärsivät kroonisista ja/tai henkeä uhkaavista sairauksista kuten esimerkiksi dementiasta. Buddy Network toteuttaa myös erilaisia hankkeita. Esimerkiksi hankkeessa ”2tegen 1zaamheid” (2 vastaan 1näisyyttä) kaveriverkoston vapaaehtoiset ovat yhteydessä henkilöihin, joilla on vain vähän ystäviä ja muutoinkin hyvin kapea sosiaalinen verkosto. Työ on suunnattu yksinäisyyden torjuntaan, mutta käytännössä suurin osa sen asiakkaista on myös yksinasuvia.

Buddy Netwerkiin osallistuu 350 vapaaehtoista aikuista, jotka sitoutuvat toimintaan vähintään vuoden mittaiseksi ajaksi. Kullakin vapaaehtoisella on useita kaverikontakteja, joten verkoston toiminta kattaa tuhansia henkilöitä. He ovat henkilökohtaisessa kaverikontaktissa yksinäiseen henkilöön vähintään kaksi tuntia viikossa. Buddy tarjoavat sosiaalista ja emotionaalista tukea asiakkaiden tarpeiden mukaan. Pääasia on kuunnella yksinäisiä, usein erilaisista henkisistä tai fyysisistä ongelmista kärsiviä ihmisiä. Buddy Netwerk tarjoaa siten epävirallista hoivaa, joka tähtää hyvinvoinnin parantamiseen (De Samen Schatkaart⁷).

Buddy Netwerkin suurin rahoittaja on Haagin kaupunki. Lisäksi se on saanut rahoitusta valtiolta ja yleishyödyllisiltä säätiöiltä ja järjestöiltä. Tulevaisuudessa se tavoittelee laajentumista muihin Alankomaiden kaupunkeihin ja on siksi lisännyt vapaaehtoisten kouluttamista tehtäviin⁹.

⁸ <http://buddynetwerk.nl>

⁹ <http://buddynetwerk.nl>

3.3.2.5 Julkishallinnon ja kolmannen sektorin yhteistyö yksinäisyyden ehkäisemisessä Norjassa

Norjassa vapaaehtoistyöllä on pitkät perinteet ja yli puolet väestöstä osallistuu johonkin vapaaehtoistoimintaan vuosittain (St. Meld 2006-2007). Vapaaehtoisorganisaatiot tukevat ja täydentävät julkishallinnon tekemää sosiaalityötä. Erityisen merkittäviä toimijoita ne ovat sosiaalisen eristytymisen ja yksinäisyyden ehkäisemisen kaltaisissa kysymyksissä, joissa julkinen sektori ei ole vahvimmillaan (Lorentzen 2017).

Julkisen hallinnon tärkein rooli vapaaehtoisorganisaatioiden työssä on ollut toimia rahoittajana. Eri ministeriöt tarjoavat erilaisia rahoitusinstrumentteja kolmannen sektorin toimijoille (Helsedirektoratet 2017). Vapaaehtoistyön koordinoinnissa julkishallinto toimii läheisessä yhteistyössä järjestökentän kanssa. Esimerkiksi terveys- ja hyvinvointipalveluiden ministeriö ja Norjan vapaaehtoisjärjestöjen katto-organisaatio Frivillighet Norge ovat kehittäneet yhdessä terveys- ja hyvinvointisektorin vapaaehtoistyön strategian (Lorentzen 2014).

Esimerkkitapaukseksi nostettiin Punaisen ristin palvelu, jonka kautta vapaaehtoiset käyvät vieraillessaan yksinäiseksi itsensä tuntevan henkilön luona viikoittain. Verkostoon kuuluu tuhansia vapaaehtoisia ja sen toimintaa rahoittaa terveys- ja hyvinvointipalveluiden ministeriö (Røde Kors). Punaisen ristin vierailijapalvelusta ei ole tehty ulkopuolista arviointia, mutta hallinnon raporteissa kolmas sektori on todettu merkittäväksi kumppaniksi yksinäisyyden ehkäisemisessä. (St. Meld 2002-2003, St. Meld 2012-2013, St. Meld 2014-2015).

3.3.2.6 Talonmiespalvelu Ruotsissa

Fixar-Malte on kunnallinen talonmiespalvelu, jota tarjotaan ikäihmisille ja toimintarajoitteisille, yleensä yksinasuville henkilöille. Palvelun kautta saa apua erilaisiin yksinkertaisiin kodin askareisiin, jotka ovat yksinasuville hankalia. Fixar-Malte tekee myös kodin tarkastuksia, jotka keskittyvät paloturvallisuuteen sekä kaatumisten ja muiden onnettomuuksien estämiseen (Högnäs kommun 2017).

Palvelu perustettiin Högnäsin kunnassa vuonna 2000. Hyväksi havaittu ja paljon hyödynnetty palvelu laajeni nopeasti muihin kuntiin. Nyt jo 191 Ruotsin 290 kunnasta tarjoaa talonmiespalveluita. Ne on järjestetty eri kunnissa eri tavoin: tehtävään on palkattu työntekijä tai palvelu on ostettu ulkopuoliselta yritykseltä. Lisäksi palvelu voi toimia työllistämishojelmien kautta, ja jossain kunnissa sitä hoitavat paikalliset pelastuslaitokset. Useimmissa kunnissa palvelu on ilmainen, mutta joissain tapauksissa sen käytöstä saatetaan periä pieni käyttömaksu (Högnäs Kommun 2017, Vinnova 2013).

Palvelun alkuperäinen ajatus oli tukea erityisesti yksinasuvien ikäihmisten asumista kotona ja vähentää mm. kaatumisonnettomuuksista aiheutuvia kustannuksia. Ruotsin innovaatiotoimisto Vinnova selvitti palvelun vaikutuksia maanlaajuisesti 2013. Selvityksessä tehdyn sosioekonomisen mallinnuksen perusteella yhden talonmiehen palkkaaminen maksaa itsensä takaisin jo hyvin pienellä määrällä estettyjä kaatumisonnettomuuksia (Vinnova 2013). Högnäsissä vuonna 2004 valmistuneen palvelun kolmivuotiskatsauksessa ikäihmisten kaatumisonnettomuuksien todettiin vähentyneen puoleen ja kunnan arvioitiin säästävän 7–8 miljoonaa kruunua kuntoutusmaksuja vuosittain (Dagens Nyheter 2004).

Käytännön avun lisäksi Fixar-Maltessa on mukana myös sosiaalinen ulottuvuus. Usein työntekijät juttelevat ja juovat kahvit asiakkaiden kanssa varsinaisen tehtävän jälkeen. Tämä vähentää varsinkin yksinasuvien vanhusen yksinäisyyttä ja lisää heidän turvallisuuden tunnettaan. Högnäsin kunnassa palkattuna talonmiehenä toimivan Per-Erik Perssonin mielestä tämä osa palvelua on vähintään yhtä tärkeä, ellei jopa tärkeämpi asia kuin käytännön apu (Vinnova 2013, Persson 2017).

Yhteenvetona Vinnovan arvioissa todetaan, että Fixar-Malte on saavuttanut tavoitteensa ja se on kattanut syntyneet kustannukset vähentämällä onnettomuuksia. Palvelun järjestämisessä on joitain rajoitteita. Esimerkiksi harvaan asutuissa kunnissa se on pitkien etäisyyksien takia vaikea toteuttaa kustannustehokkaasti. Ylei-

sesti talonmiespalvelu on kuitenkin erittäin suosittu ja se on parantanut käyttäjien elämänlaatua (Vinnova 2013). Se on todettu tehokkaaksi tavaksi tarjota virallisten kanavien ulkopuolista apua, jonka suhteen yksinasuvat ovat heikommassa asemassa ei-yksinasuviin verrattuna (ks. tämän raportin luku 5.1.3).

3.3.3 Haavoittuvassa asemassa olevat yksinasuvat ryhmät

Maaraporttien yhteydessä pyydettiin selvittämään erityisen haavoittuvassa asemassa olevia yksinasuvien ryhmiä. Missään vertailumaassa ei oltu tehty tältä kannalta erityisen tarkkaa selvitystyötä, mutta joissain vertailumaissa yksinasuvat ikäihmiset nostettiin esiin yksinäisyyden tuntemusten osalta (ks. 3.4.2) ja nuoret yksinasuvat toimeentulon kannalta. Maaraporttien pohjalta valittiin kaksi tapaustutkimusta. Ruotsissa nuorten yksinasuminen on yleistä ja heidän toimeentulonsa hyvää tukijärjestelmän ansiosta. Muita vertailumaita runsaampi maahanmuutto vaikuttaa kutienkin yksinasuvien määrään. Tapaustutkimuksessa selvitettiin tarkemmin maahanmuuttajien yksinasumiseen liittyviä ongelmia ja toimia niiden korjaamiseksi (3.4.3.1).

Nuorten yksinasuvien tilanne nousi esiin Alankomaissa ja Norjassa ennen kaikkea toimeentulon kautta. Asumismenojen kasvu rasittaa erityisen paljon nuorten yksinasuvien taloutta ja toimeentulovaikkeudet sekä luottohäiriöt olivat kasvaneet. Tapaustutkimuksen kohteeksi valittiin Alankomaat (3.4.3.2), jossa nuorten sosiaaliturvaan ja opiskelijoiden tukemiseen oli tehty merkittäviä heikennyksiä viime aikoina. Tapaustutkimuksessa pyrittiin tarkentamaan näiden muutosten vaikutuksia nuorten yksinasumiseen ja yksinasuvien nuorten toimeentuloon.

3.3.3.1 Ruotsin yksinasuvat nuoret ja maahanmuuton vaikutus yksinasumiseen

Ruotsissa yksinasuvien osalta oli havaittavissa muutamia muista vertailumaista poikkeavia piirteitä. Opiskelijoiden osuus työkäisistä yksinasuvista on huomattavan suuri. Yksinasuvista 16–64 vuotiaista ruotsalaisista puolet on työssäkäyviä ja hieman yli kolmannes opiskelijoita (Eurostat 2017). Opiskelijoiden suurta osuutta selittää osittain Ruotsin asumistukijärjestelmä, joka tarjoaa tukea vain alle 29-vuotiaille nuorille (Försäkringskassa 2017).

Ero yksinasuvien työttömyydessä verrattuna muuhun väestöön on Ruotsissa hieman pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Ruotsissa 8 prosenttia yksinasuvista on työttömiä, kun kansallinen keskiarvo on 7 prosenttia. Eroa muihin vertailumaihin selittää osaltaan opiskelijoiden suuri osuus yksinasuvista.

Lisäksi Ruotsin erityispiirre on muita vertailumaita suurempi maahanmuuttajien osuus väestöstä. Uusien maahanmuuttajien suuri määrä yhdistettynä asuntopulaan vaikeuttaa asunnon löytämistä ja integroitumista ruotsalaiseen yhteiskuntaan (Boverket 2015). Vastasaapuneilla maahanmuuttajilla on kantaväestöä harvemmin taloudellisia resursseja ostaa asuntoa ja vuokra-asunnon saaminen on vaikeaa (Tanquesmedjan Tiden 2015).

Maahanmuuttajat asuvatkin muuta väestöä ahtaammin. Vastasaapuneen maahanmuuttajan keskimääräinen asuintila on 22 neliötä, kun se koko väestön osalta on 45 neliötä. Erityisesti isoissa kaupungeissa, joissa asuntotilanne on vaikein, maahanmuuttajat usein jakavat asuntoja (Boverket 2016).

Asuntotilanteen helpottamiseksi Ruotsin hallitus myöntää lisätukea asuntorakentamiseen maahanmuuttajia vastaanottaville kunnille. Vuonna 2016 tukea myönnettiin 1,85 miljardia kruunua ja vuonna 2017 1,8 miljardia kruunua. Jatkossa tuki on tarkoitus vakiinnuttaa 1,3 miljardiin kruunuun per vuosi. Vuonna 2016 rakennusluvan sai lähes 50 000 tätä tukea saavaa asuntoa (Regeringskansliet 2016).

3.3.3.2 Nuoret yksinasuvat Alankomaissa

Nuorten yksinasuvien ongelmiin ei ole Alankomaissa kiinnitetty kovin paljon huomiota, koska nuoruuden yksinasumista pidetään transitiovaiheena nuoruuden ja aikuisuuden välillä. Nuorten yksinasuvien asema on kuitenkin heikentynyt merkittävästi viime vuosien ja osin vuosikymmenien aikana (De Ruig & Westhof 2015, Chkalova et al. 2015, Euwals et al. 2016). Tähän on kolme pääsyitä:

1. Vuonna 2015 toteutettu opintotukien voimakas leikkaus on alentanut uusien opiskelijoiden tulotasoja ja tehnyt omaan asuntoon muuttamisesta vaikeampaa. Lisäksi sosiaalitukia maksetaan Alankomaissa vain yli 27-vuotiaille.
2. Työmarkkinoiden muutoksen myötä pysyvien kokoikäisten työsuhteiden saatavuus on heikentynyt merkittävästi. Alankomaissa joustavien ja määräaikaisten työsuhteiden osuus on kasvanut nopeammin kuin muissa EU-maissa.
3. Asuntojen hinnat ovat niin korkeat, että oman asunnon ostaminen on vaikeaa. Samaan aikaan asuntojen vuokrat ovat nousseet, ja ne vievät aiempaa suuremman osan käytettävissä olevista tuloista.

Näillä muutoksilla on ollut merkittäviä vaikutuksia nuorten yksinasuvien asemaan. Moni nuori joutuu asumaan vanhempiensa luona, ja mikäli he muuttavat omaan asuntoonsa, he ovat selvästi aiempaa riippuvaisempia vanhempiensa antamista avustuksista. Tämä siis olettaen, että vanhemmat voivat ja haluavat tukea rahallisesti aikuisen lapsensa opintoja ja itsenäistymistä (CBS 2017,¹⁰).

Tapahtuneesta muutoksesta on seurannut erilaisia ongelmia nuorille ikäluokille. Moni nuori palaa vanhempiensa kotiin opintojensa jälkeen, koska heillä ei ole taloudellisia resursseja yksin asumiseen sen enempää vuokralla kuin omistusasunnossakaan ("bumerangilapset"¹¹). Lisäksi ongelmaluottojen määrän on kasvanut erityisesti nuorten keskuudessa. Tästä on seurannut vakavia taloudellisia ongelmia nuorille. Erityisen yleisiä talousvaikeudet ovat yksinasuvien nuorten keskuudessa, sillä yhden hengen talouskissa asumiskustannukset henkeä kohti ovat suuremmat (Kreyenfeld et al. 2012).

Julkishallinto on tietoinen muutosten nuorille aiheuttamista ongelmista, mutta toimia tilanteen korjaamiseksi ei ole suunnitteilla. Asiantuntijahaastattelun mukaan tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että yksinasuminen nuorena nähdään väliaikaisena vaiheena, joka päättyy kun henkilöt pariutuvat ja muuttavat yhteiseen talouteen. Yksinasuminen on kuitenkin nuorten parissa yleistä ja se on useammin myös elämäntyylin valinta, joten olisi syytä kiinnittää huomiota yksinasuvien nuorten ongelmiin (van Ophem, 2017).

3.3.4 Yksinasuminen ja julkisen hallinnon toimet

Yksinasuviin kohdistuvat julkishallinnon politiikkatoimet eivät olleet vertailumaissa esillä poliittisella agendalla. Vain Norjasta löytyi näyttöä, että aihe oli noussut poliittiseen keskusteluun, mutta se ei ollut johtanut politiikka-toimiin. Norja oli myös Suomen lisäksi ainoa maa, jossa oli erikseen yksinasuvien asiaa edistävä järjestö.

Vaikka järjestön toiminta ei ole kovin näkyvää, on osittain sen ansiota, että yksinasuvien taloudelliseen asemaan liittyviä kysymyksiä on ylipäänsä käsitelty Norjassa eduskuntatasolla (ks. 3.3.2). Lisäksi yksinasuvien tilannetta on käsitelty kahdessa julkishallinnon käynnistämässä hankkeessa. Niinpä tarkemman tapaustutkimuksen kohteeksi nostettiin sekä yksinasuvien järjestö ja sen ehdotukset tilanteen parantamiseksi (3.4.4.1) että hallinnon strategiapapereissa ehdotetut toimenpiteet (3.4.4.2). Kumpikaan ei kuitenkaan ollut johtanut

¹⁰ <https://www.kences.nl/assets/files/2017/voorpublicatielms2017.pdf>

¹¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/19/meer-boerangkinderen>

toimenpiteisiin. Niinpä vaikuttaa siltä, että yksinasuvien olosuhteiden parantamiseen pyrkivien julkishallinnon toimenpiteiden toteuttamiseksi tarvitaan laajempi poliittinen tuki.

3.3.4.1 Norjan yksinasuvien järjestö

Ensliges landsförbund perustettiin 1957 ajamaan yksinasuvien asemaa. Asuntotilanne oli Norjassa toisen maailmansodan jäljiltä vaikea, eivätkä yksinasuvat päässeet sosiaalisin syin myönnettävien asuntoihin. Sittemmin myös yksinasuvat ovat päässeet tarveharkintaisen tuetun asumisen piiriin siinä missä muutkin, mutta asumiseen liittyvät kysymykset ovat edelleen järjestön ydintoiminta-alueita. Järjestöön kuuluu noin 1600 jäsentä, mutta sen toiminta ei ole kovin laajasti tunnettua. Tämä johtuu pitkälti siitä, että yksinasuvien asiat eivät ole näkyvästi esillä julkisessa keskustelussa.

Järjestön keskeisenä tavoitteena on, että asumiseen liittyvien kiinteiden kustannusten laskemisessa huomioidaan myös talouden koko. Se pyrkii myös vaikuttamaan siihen, että juuri käyttöön tulleeseen 15 prosentin omarahoitusosuus ja vuosituloihin sidottu katto asuntolainoille peruttaisiin, sillä ne vaikeuttavat yksinasuvien mahdollisuuksia hankkia omistusasuntoa.

Ensliges landsförbund pyrkii pitämään yksinasuvien asemaa esillä julkisessa keskustelussa ja kertomaan myös julkishallinnon päättäjille asiasta. Tavoitteena on myös saada julkishallinto tekemään toimenpidesuunnitelmaa yksinasuvien taloudellisen tilanteen kohentamiseksi.

Toistaiseksi järjestö ei ole päässyt tavoitteisiinsa. Julkisen hallinnon päättäjien perustelu on, että yksinasuvat ovat laaja ja moninainen joukko, johon monet kuuluvat vain hetkellisesti elämässään. Yksinasuviin kohdistetut toimenpiteet on vaikea panna toimeen niin, että niiden vaikutus kohdistuisi oikein. (Ensligens Landsförbund, 2017a, 2017b)

3.3.4.2 Julkisen hallinnon raportit Norjassa

Norjassa yksinasuvat ovat nousseet esille kahdessa eri hallinnon raportissa. Ensimmäinen, Aleneboendes Levekår julkaistiin 2006. Raportin rahoittaneen lapsi- ja tasa-arvoministeriön tavoitteena oli tehdä toimintasuunnitelma hallinnolle yksinasuvien tilanteen kohentamiseksi, mutta hallituksen vaihtumisen myötä suunnitelma tyypistyi tilastolliseksi katsaukseksi yksinasuvien tilanteesta Norjassa, eikä sillä raportin tehneen tutkijan tietojen mukaan ollut merkittäviä vaikutuksia politiikassa tai julkisessa keskustelussa. (Mørk 2006, 2017)

Vuonna 2016 lapsi- ja tasa-arvoministeriö julkaisi perheitä koskevan toimintasuunnitelman, joka sisälsi myös osuuden yksinasuvien tilanteesta. Kuten tällaiset raportit tyypillisesti Norjassa, suunnitelma sisältää ehdotuksia mahdollisista politiikkatoimista ja niiden kohteista, mutta ei sisällä varsinaista lainsäädäntöä.

Yksinasuvia koskevassa osuudessa nostetaan esiin, että yhden hengen kotitalouksien asumiseen liittyviä kustannuksia voisi helpottaa laskemalla joitakin veroluonteisia maksuja yksinasuville, mutta raportti ei sisällä konkreettisia ehdotuksia siitä, miten tämä tulisi tehdä ja mitkä olisivat tällaisen toiminnan laajemmat seuraukset. Yksinasuvien osuus raportissa on myös erittäin pieni. 195-sivuisessa raportissa yksinasuvia käsitellään puolentoista sivun verran, eikä se ole johtanut toimenpiteisiin julkishallinnossa. Aihe oli kuitenkin ensimmäistä kertaa mukana strategiaperustissa, mitä voi pitää sinänsä merkittävänä asiana (St. Meld 2015–2016, Ensligens Landsförbund 2017b).

3.4 Johtopäätöksiä

Tietoa ja tutkimusta yksinasuvista eri maissa on saatavilla vähän ja se on hajanaista. Edes yksinkertaisen tilastoihin perustuvan vertailun tueksi oli vaikea löytää selkeästi vertailukelpoisia kokonaisuuksia, joiden avulla

systemaattista vertailua olisi voitu tehdä. Tämä johtui siitä, ettei yksinasumista ollut yhdessäkään tarkastelumaassa otettu järjestelmällisen seurannan tai politiikkatoimien kohteeksi. Ikäihmisten ja nuorten lisääntynyt yksinasuminen oli kyllä huomattu, mutta itse yksinasumiseen ei ollut kiinnitetty erityistä huomiota. Sen sijaan ilmiöihin, joiden on tämän raportin muissa luvuissa osoitettu liittyvän yksinasumiseen (esimerkiksi asumisen korkea hinta, yksinäisyyden tunteet, epävirallisen avun tarve) oli kehitetty erilaisia ratkaisuja. Niiden pohjalta myös Suomessa voidaan suunnitella uusia tai kehittää vanhoja toimintamalleja.

Joitain yleisiä havaintoja voidaan kuitenkin kerätyn aineiston pohjalta tehdä. Yksinasuvien määrä ja ikärakenne muistuttavat kaikissa vertailumaissa toisiaan – ja Suomea. Kaikissa vertailumaissa, joista tieto oli saatavilla, suhteessa eniten yksin asuivat nuoret miehet ja iäkkäät naiset. Yksinasuminen on myös lisääntynyt voimakkaasti viimeisten vuosikymmenten aikana – tosin Ruotsissa ja Tanskassa, jossa yksinasuvia on vertailumaista suhteellisesti eniten, kehitys on jo tasaantunut. Ruotsissa, jossa yksinasuvia on eniten, yhden hengen kotitalouksien suhteellisen määrän kasvu tasaantui aikaisemmin. Tanskassa kasvu on hidastunut viime vuosina. Suomessa yhden hengen kotitalouksien osuus on sama kuin Tanskassa (43 prosenttia, ks. luku 2.2), joten kansainvälisten esimerkkien perusteella yhden hengen kotitalouksien osuuden kasvun voi odottaa tasaantuvan myös kotimaassa.

Yksinasumisen lisääntymiseen näyttäisikin kansainvälisen vertailun perusteella vaikuttavan ennen kaikkea demografian muutoksen ja yleisen elintason nousun kaltaiset suuret yhteiskunnalliset kehityskaaret. Näiden osalta vertailumaat muistuttavat toisiaan. Kaikissa vertailumaissa tehdään myös merkittäviä tulonsiirtoja, mikä on helpottanut myös pienituloisten mahdollisuuksia asua yksin. Niin ikään verotusjärjestelmä on pääsääntöisesti yksilökohtainen kaikissa vertailumaissa, eikä verotus tai sosiaaliturvajärjestelmä erityisesti suosinut useamman henkilön kotitalouksissa asuvia¹². Tanskassa oli käytössä joitain pariskuntia suosivia verotuskäytäntöjä (esimerkiksi naimissa olevat voivat hyödyntää toiselta puolisolta käyttämättä jääneitä verovähennyksiä), mutta siitä huolimatta yksinasuvien määrän kehitys muistutti läheisesti muita vertailumaita.

Yksittäisten politiikkatoimien vaikutus yksinasumisen yleisyyteen näyttää rajalliselta. Esimerkiksi Ruotsissa ja Alankomaissa tukijärjestelmä kohtelee nuoria täysin eri tavoin: Ruotsissa asumistukea maksetaan vain alle 29-vuotiaalle, kun Alankomaissa sosiaalietuuksia ei saa alle 27-vuotias. Silti alle 30-vuotiaiden osuus yksinasuvista on saatavilla olevien tietojen perusteella molemmissa maissa hyvin lähellä toisiaan: Ruotsissa 15-29 vuotiaiden osuus yksinasuvista on 18 prosenttia (Statistiska Centralbyrån), Alankomaissa 15-30 vuotiaiden osuus yksinasuvista miehistä on 23 prosenttia ja naisista 20 prosenttia (Statline, Central Bureau of Statistics in the Netherlands). Eroja myös löytyy – esimerkiksi Ruotsissa opiskelijoiden osuus tukijärjestelmän takia yksinasuvista nuorista on suuri ja siten myös työttömyys hieman vähäisempää – mutta ne eivät ole suuria.

Politiikkatoimien vaikutus yksinasumisen yleisyyteen voi näkyä kuitenkin vasta pidemmällä aikavälillä. Esimerkiksi Alankomaissa yli 60-vuotaiden ihmisten osuuden yksinasuvista odotetaan kasvavan, osin johtuen ikärakenteen muutoksesta, mutta myös siitä, että ikäihmisten kotona asumista tuetaan enemmän samalla, kun nuorten mahdollisuudet muuttaa pois lapsuuden kodistaan omaan asuntoon ovat heikentyneet mm. opintotukien heikkenemisen vuoksi. On mahdollista, että tulevaisuudessa useampi yksinasuva Alankomaissa on yli 60-vuotias verrattuna muihin ja nuoret asuvat kotona pidempään, sillä muutos tukijärjestelmään tehtiin vasta 2015. Toistaiseksi nämä muutokset eivät vaikuta muuttaneen yksinasuvien ikäjakaumaa merkittävästi.

Julkishallinnon politiikkatoimien vaikutus yksinasumisen yleisyyteen ei vaikuta kansainvälisten esimerkkien perusteella merkittävältä. Niillä voi kuitenkin olla vaikutusta ilmiöön muilla tavoin, esimerkiksi yksinasuvien toimeentuloon tai terveyteen. Kansainvälisen vertailun perusteella erilaisten politiikkatoimien vaikutusta on kuitenkin mahdoton arvioida ennen kaikkea siksi, että yksinasuviin ryhmänä kohdistuvia politiikkatoimia ei

¹² Tanskassa oli käytössä joitain pariskuntia suosivia verotuskäytäntöjä. Esimerkiksi naimissa olevat voivat hyödyntää toiselta puolisolta käyttämättä jääneitä verovähennyksiä.

vertailumaista löytynyt. Yksinasuvien asia ei myöskään ollut vertailumaissa esillä näkyvästi poliittisella agendalla tai julkisessa keskustelussa. Vain Norjassa aihe oli noussut poliittiseen keskusteluun, mutta se ei ollut johtanut politiikkatoimiin. Norja oli myös Suomen lisäksi ainoa maa, jossa oli erikseen yksinasuvien asiaa edistävä järjestö. Vertailun perusteella ei siis ole oletettavissa, että julkinen sektori kohdistaisi merkittäviä toimia vertailumaissa nimenomaan yksinasumiseen ja yksinasuviin.

Yksinasuvien tilanne oli eri maissa esillä joidenkin siihen liittyvien ilmiöiden kautta. Yksinäisyyden, erityisesti ikäihmisten yksinäisyyden, ehkäisemiseen oli ohjattu resursseja kaikissa vertailumaissa. Tanskassa tähän oli reagoitu erityisen vahvasti. Nuorten yksinasuvien vaikea tilanne nousi esiin erityisesti Alankomaiden ja Norjan kohdalla, Ruotsissa taas omana erityispiirteensä puhutti asuntopula ja myös maahanmuuton vaikutus demografiaan ja asumiseen. Näihin liittyen oli eri maissa tehty toimia vaihtelevasti. Yhteistä varsinkin sosiaalisia ongelmia ehkäisemään pyrkiville toimille oli se, että ne olivat tyypillisesti kolmannen sektorin toimijoiden vetämiä ja julkisen hallinnon rooli oli usein joko rahoittajana ja yhteistyökumppanina, esimerkiksi tukijana sekä tiedottajana. Monessa tapaustutkimuksessa kolmannen sektorin toimijat korostivat jälkimmäisen merkitystä.

Tapaustutkimusten kohteet tarjoavat paljon hyödyllisiä kokemuksia. Mikäli tapaustutkimuksissa esiin nousseita käytänteitä halutaan soveltaa myös Suomessa, tulee myös huomioida joiltain osin eroavat kontekstit. Pääasiassa tapaustutkimuksista saatavat kokemukset olisivat sovellettavissa kotimaiseen kontekstiin. Toisaalta Suomen kokemuksia voidaan tuoda esiin myös kansainvälisillä areenoilla, varsinkin Pohjoismaissa. Erityisen merkittäviä kotimaisista kokemuksista tekevät yksinasumista koskevat laajemmat ja laadukkaammat tiedot. Tässä mielessä YSI-hanke voi toimia kansainvälisenä esimerkkinä ja innostaa myös muissa maissa kokoamaan yksinasuviin liittyvää tietoa yhteen pakettiin.

Lähteet

Blijie B, Gopal K, Steijvers R & Faessen W. (2016). Wonen in beweging. De resultaten van het WoonOnderzoek Nederland 2015. (Living in motion. The results of the research on living/housing in the Netherlands 2015.) Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (Ministry of the Interior and Kingdom Relations)

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2016/04/01/rapport-wonen-in-beweging/rapport-wonen-in-beweging.pdf>

Bolius (2017). Boliger for singler. Localized 30/6 2017: <https://www.bolius.dk/boliger-for-singler-hvilke-oekonomiske-muligheder-har-du-19300/>

Boverket (2015). Boendesituationen för nyanlända. Rapport 2015:40, Regeringsuppdrag.

<http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/boendesituationen-fornyanlanda.pdf>

Boverket (2015). Behov av bostadsbyggande., Teori och metod samt analys av behovet av bostäder till 2025 (2015:18), s. 7.

Boverket (2017a), Läget på bostadsmarknaden i riket. <http://www.boverket.se/sv/boende/bostadsmarknaden/laget-pa-bostadsmarknaden/riket>

Boverket (2016). Trångboddheten i storstadsregionerna. 2016:28

Hyresgästföreningen (2016): Så kommer vi tillrätta med bostadsbristen - utmaningar och lösningar, Hyresgästföreningen 2016. <https://www.hyresgastforeningen.se/globalassets/globalt-innehall/rapporter/rapport-sa-kommer-vi-tillratta-med-bostadsbristen-mars-2016.pdf>

Boomerang children in the Netherlands (hollanniksi): <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/19/meer-boemerangkinderen>

Buddy Network. <http://buddynetwerk.nl/wp-content/uploads/2015/03/53NOT16006-Bestuursverslag-2016.pdf>. The yearly account, in Dutch, of the organisation, its (financial and social) inputs, outputs and impact.

CBS (2017), background of flexible labour and the relation with family development in the Netherlands: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/39/flexibele-arbeid-en-relatie-en-gezinsvorming>

Chkalova K, Goudswaard, A, Sanders J, Smits, W (2015). Dynamiek op de Nederlandse arbeidsmarkt: de focus op flexibilisering (i.e. Dynamics on the Dutch labour market: the focus on flexibilisation). Zoetermeer: Central Bureau of Statistics (CBS).

Coalitie Erbij (2017a). <https://www.samentegeneenzaamheid.nl/sites/wte/files/activiteitenplan-coalitie-erbij-2017.pdf> (In Dutch: pdf on the activities of the Coalition Erbij in 2017)

Coalitie Erbij (2017b) <https://www.samentegeneenzaamheid.nl/sites/wte/files/coalitie-erbij-brochure.pdf> (In Dutch: Brochure on Coalition Erbij: partners, activities, etc.)

Dagens Nyheter (2004). Fixar-Malte halverar fallolyckor . <https://www.dn.se/nyheter/sverige/fixar-malte-halverar-fallolyckor/>

Danskernes sundhed - tal fra den nationale sundhedsprofil. (2013). <http://www.danskernessundhed.dk/>

De Ruig L & Westhof F (2015). Voor mijn gevoel had ik veel geld. Jongvolwassenen en schulden. (I felt I had a lot of money. Young adults (i.e. 18-27 year olds) and debts.) Zoetermeer: Panteia. To be found here (in Dutch): <http://www.effectieveschuldhelp.nl/files/4814/3634/8199/eindrapport-voor-mijn-gevoel-had-ik-veel-geld-jongvolwassenen-en-schulden.pdf>

'De Samen Schatkaart' (The Together Treasure Map), only in Dutch: <http://www.samenschatkaart.nl/info/>

DR (2015). Fakta om ensomhed. Localized 30/6 2017: <https://www.dr.dk/NR/rdonlyres/9EE02E7A-F9F4-4652-BB54-E2212BA39131/6117652/Fakta.pdf>

DR (2017). Fut under byggeri af bofællesskaber for ældre. Localized 25/6 2017: <https://www.dr.dk/nyheder/penge/fut-under-byggeri-af-bofaellesskaber-aeldre>

DR (2017), 11 gode raad mod ensomhed. <https://www.dr.dk/levnu/psykologi/11-gode-raad-mod-ensomhed>

Eriksen L, Davidsen M, Jensen H.A.R, Ryd J.T, Strøbæk L, White E.D, Sørensen J, Juel K. (2016). Sygdomsbyrden i Danmark – risikofaktorer. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet for Sundhedsstyrelsen.

Eenzaam. www.eenzaam.nl (In Dutch: website on loneliness: offering information on the topic of loneliness, advice, experiences of others suffering from feelings of loneliness and social exclusion, information on activities and initiatives, contact information, etc.)

Ensliges Landsforbund (2017a): verkkosiuvt, www.ensliges.no. Luettu 05.10.2017

Euwals R, de Graaf-Zijl M & Van Vuuren, D. (2016). Lusten en lasten ongelijk verdeeld. Verklein verschillen vast, flex en zzp. CPB Policy Brief. The Hague: CPB (CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis). In Dutch, see here: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Policy-Brief-2016-14-Flexibiliteit-op-de-arbeidsmarkt.pdf>

Försäkringskassa (2017). Bostadsbidrag till unga (under 29 år). https://www.forsakringskassan.se/privatpers/ersattningar_a_o/bostadsbidrag_till_unga_under_29_ar

Försäkringskassan (2016), Faktablad: Bostadsbidrag till unga utan barn. https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/8366da70-45ea-4e90-a640-5a4cfba5e7e7/4062_E_bostadsbidrag_information.pdf?MOD=AJPERES&CVID=

Helsedirektoratet (2017). Website - Frivillig arbeid mv. <https://helsedirektoratet.no/tilskudd/frivillig-arbeid-mv>

Höganäs Kommun (2017). Fixar-Malte. Available at https://www.hoganas.se/fixarmalte2017-10-0615_200712315.pdf.

Jensen S (2014). Skriftlig spørsmål fra Geir Jørgen Bekkevold (KrF) til finansministeren. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=59780>

Jyllands-Posten (2017): Seniorer mangler i høj grad bofællesskaber. <http://jyllands-posten.dk/livsstil/bolig/ECE9840524/seniorer-mangler-i-hoej-grad-bofaellesskaber/>

Kreyenfeld M, Andersson G, & Pailhé A (2012). Economic uncertainty and family dynamics in Europe: Introduction. Demographic Research, 27 835–852.

Kences (2017). On students living longer in the parental home (hollanniksi): <https://www.kences.nl/assets/files/2017/voorpublicatielms2017.pdf>

Kollektivhus (2017). Webiste. <http://kollektivhus.se/>

Kärnekull K (2017). Var finns alternativen? PLAN Nr 2017:2

Lasgaard M & Friis K (2015). Ensomhed i befolkningen - forekomst og metodiske overvejelser: <http://www.maryfonden.dk/files/files/Lasgaard%20%26%20Friis%202015.pdf> Region Midtjylland.

Lasgaard M, Friis K & Shevlin M. (2016). "Where are all the lonely people?" A population-based study of high-risk groups across the life span. Springer-Verlag, Heidelberg.

Lorentzen H (2014). Faglighet og frivillighet. En gjennomgang av tre tilskuddsordninger for frivillig rusmiddelforebygging. <http://www.frivillighetnorge.no/filestore/Dokumenter/Frivillighetspolitikk/RapportenFaglighetogfrivillighet.pdf>

Mørk E. (toim) 2006, Alenboendes levekår. <https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa81/sa81.pdf>

NAV - The Norwegian Labour and Welfare Administration. <https://tjenester.nav.no/veiledarbeidssoker/?sprak=nb>

Oxford Research Denmark. (2016). Kortlægning af boligformer og tilsvarende lovgivning i sammenlignelige lande og Danmark.

Pensionsmyndigheten (2017), Ekonomiskt stöd när anhörig dör. <https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/ekonomiskt-stod/ekonomiskt-stod-nar-anhorig-dor>

Pedersen M (2015): Senior co-housing Communities in Denmark. Journal of Housing for the Elderly, Routledge.

Pedersen M (2013): Værd at vide om senior bofællesskaber. <http://seniorboligen.dk/2013/11/22/gratis-piece/>

Realdania homepage: https://realdania.dk/projekter/rum-og-faellesskaber-for-aeldre/nyheder/pm-nye-bofaellesskaber-skal-skabe-livskvalitet-hos-aeldre_24032017.; <https://realdania.dk/projekter/rum-og-faellesskaber-for-aeldre>.

Regeringen (2016). 111 kommuner tar del av miljardbonus för bostadsbyggande. <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/11/111-kommuner-tar-del-av-miljardbonus-for-bostadsbyggande/>

Regeringskansliet (2015): Regeringen satsar 3,2 miljarder per år på fler hyresrätter. <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2015/07/regeringen-satsar-32-miljarder-per-ar-pa-fler-hyresratter/>

Rijksoverheid (2014). <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/07/16/kamerbrief-over-het-intensiveren-en-verankeren-aanpak-eenzaamheid> (In Dutch: Link towards the governmental letter on intensifying and anchoring the approach to loneliness.)

Rockwoolfonden (2015). Vi der bor i Danmark. Localized 26/6 2017: <http://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2015/12/Vi-der-bor-i-Danmark.pdf>

Røde Kors. Website – Besøksvenn. <https://www.rodekors.no/tilbudene/besoksvenn/>

SABO (2016): Website. http://www.sabo.se/kunskapsraden/boendefragor/boende_aldre/Sidor/Investeringsst%C3%B6d.aspx

Sandstedt (2017), Phone interview 29/06/2017 with Eva Sandstedt, Professor Emeritus at the Institute for Housing and Urban Research & Professor Emeritus at Department of Sociology, Uppsala University.

SCB (Statistics Sweden) (2017), Statistikdatabasen. <http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/?rxid=292c42f7-85fa-4c8f-904d-3e65d483a8f9>

SCB (2014a), Var tredje äldre bor ensam. <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Artiklar/Var-tredje-aldre-bor-ensam>

SCB (2014b), Åtta av tio delar hushåll med någon available at <https://www.scb.se/sv/hitta-statistik/artiklar/atta-av-tio-delar-hushall-med-nagon>

Schulze P & Mahncke H (2016): Ældres livskvalitet i seniorbofællesskaber - Hvad ved vi? Realdania.

SVT (2016). Allt fler svenska ensamhushåll. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/allt-fler-svenska-ensamhushall>

SKAT Presse afdeling (PR department in the Central Tax Administration): Interview.

Socialdepartementet (2005) Reformerad föräldraförsäkring - Kärlek, omvårdnad, trygghet (SOU 2005:73) <http://www.regeringen.se/49b6ad/contentassets/affc89637a3049a39577babf5e5f3a4a/del-4-t.o.m-kap.7-reformerad-foraldrarforsakring---karlek-omvardnad-trygghet>

Snerup Rud, M-L (2009): Forskel - ide - projekt: Ventilen Danmark 10 år: Ventilen anniversary pamphlet: https://www.ventilen.dk/site_media/user_files/organisation/VentilensJubil%e6umsskrift_web.pdf Ventilen Denmark.

St. Meld. 16 (2002-2003). Resept for et sunnere Norge. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2002-2003/id196640/>

St. Meld. 19 (2014-2015). Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter. <https://www.regjeringen.no/contentassets/8e378de25cfa49f28851cb0ef91a7f82/no/pdfs/stm201520160024000dddpdfs.pdf>

St. Meld. 24 (2015–2016) Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter

St. Meld. 34 (2012-2013). God helse – felles ansvar. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-34-20122013/id723818/>

St. Meld 39 (2006-2007). Frivillighet for alle. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Stmeld-nr-39-2007-/id477331/sec1>

Sundhedsstyrelsen. (2016). Styrket indsats mod ensomhed blandt ældre mennesker, der modtager meget hjemmehjælp. Localized 28/6 2017: <https://www.sst.dk/da/puljer-og-projekter/2016/ensomhed-blandt-aeldre-med-hjemmehjaelp>.

Tankesmedjan Tiden (2015). Delade städer. Om integration och etableringshinder på bostadsmarknaden . 2015:3, s. 8–9.

Van Duin C, Stoeldraaijer L, Van Roon D & Harmsen C (2016). Huishoudensprognose 2015-2060: jongeren en ouderen langer thuis (i.e. household prognosis 2015-2060: youth and elderly living at home longer). Bevolkingstrends 04. The Hague: CBS i.e. Central Bureau of Statistics in the Netherlands. To be found here (no English translation available): <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/24/huishoudensprognose-jongeren-en-ouderen-langer-thuis>

Van Galen R & Kazemier B (2015). Kwaliteit van leven in Nederland. (Quality of life in the Netherlands). Den Haag: CBS. <https://www.cbs.nl/-/media/imported/documents/2015/36/2015-kwaliteit-van-leven-in-nederland.pdf>

Van Galen J, Willems J & Poulus C (2013). Monitor Investeren voor de Toekomst 2012 (i.e. Monitor Investing in the Future 2012). Delft: ABF Research. To be found here (no English translation available): <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/seniorenwoningen/documenten/rapporten/2013/06/06/monitor-investeren-voor-de-toekomst-2012>

Van Iersel J & Leidelmeijer K (2016). Themapublicatie WoON 2015. Vergrijzing en extramuralisering op de woningmarkt. Senioren en groepen met beperkingen. Amsterdam: RIGO Research en Advies. <https://www.rigo.nl/Portals/0/senioren-en-mensen-met-beperkingen-hoofdrapportage-19-04-2016.pdf>

Ventilen financial report 2015: <https://ventilen.dk/om-ventilen/ventilen-i-tal/ventilens-okonomi/>

Ventilen homepage: https://www.ventilen.dk/om-ventilen/Ventilens_historie/; <https://www.ventilen.dk/om-ventilen/metoder/>; <https://www.ventilen.dk/om-ventilen/ventilen-i-tal/>; <https://www.ventilen.dk/om-ventilen/organisation/>; <https://www.ventilen.dk/om-ensomhed/>; <https://www.ventilen.dk/ensom/ventilens-modesteder/>

Vibo (2014). Boligstøtten i 2014. Localized 28/6 2017: http://www.vibo.dk/fileadmin/VIBO/PDF/Boligstotte_2014.pdf

Vinnova (2013). Fixartjänster i Sveriges kommuner. Kartläggning och samhällsekonomisk analys. <https://www.vinnova.se/publikationer/fixartjanster-i-sveriges-kommuner/2017-10-06>

Westhof F, De Ruig L & Kerckhaert A (2015). Huishoudens in de rode cijfers 2015. Over schulden van Nederlandse huishoudens en preventiemogelijkheid. (Households in red numbers 2015. About debts of Dutch households and preventive measures.) Zoetermeer: Panteia. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/11/27/bijlage-2-huishoudens-in-de-rode-cijfers-2015>

Aeldresagen: <https://www.aeldresagen.dk/om-aeldresagen/aeldresagen/in-english> ; <https://www.aeldresagen.dk/viden-og-raadgivning/hverdagsliv/samvaer>

Haastattelut:

Asserhøj, Marie (2017), Haastattelu. Hankkeen Folkebevægelsen mod ensomhed projektipäällikkö

Ensligens Förebund (2017b): haastattelu järjestön konsultin kanssa 05.10.2017

Kärnekull Kerstin & Eva Sandstedt (2017): Haastattelu, 19.10.2017.

Mulder, Milanne (2017). Policy Advisor of the Ministry of Education, Culture and Science (NL)

Lerstrup Pedersen, Karen (2017), Haastattelu. Hankkeen ”Ventilen Danmark” sihteeristön puheenjohtaja.

Mørk, Eilev (2017). Puhelinhaastattelu 5.10.2017.

van Ophem, J.A.C. (2017), Haastattelu. Tutkija ja opettaja Wageningen University Department of Social Sciences / segment of Urban Economics.

Persson, Per-Erik (2017), Haastattelu toimii Fixar-Maltena Höganäsissä kunnassa, 10.06.2017 ja 11/06/2017.

4 YKSINASUMINEN ELINKAARELLA

Niku Määttänen, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos¹³

Tässä luvussa verrataan pitkään yksin asuvien ihmisten koulutusta, tuloja ja asumisvalintoja suhteessa muihin ja kuvataan, miten yksinasuminen jakautuu elinkaarella. Lisäksi tarkastellaan leskeneläkejärjestelmää ja siihen liittyviä uudistusvaihtoehtoja erityisesti yksin asuvien ja muiden välisen tasa-arvon näkökulmasta.

Koulutukseen ja tuloihin liittyvä vertailu kertoo yksin asuvien taloudellisesta asemasta suhteessa muihin. Asumiseen liittyvät kysymykset ovat tässä yhteydessä kiinnostavia koska yksinasuminen luultavasti vaikuttaa asumisvalintoihin ja koska valtiovalta kohtelee eri asumismuotoja verotuksen ja erilaisten tukijärjestelmien kautta eri tavalla. Leskeneläke puolestaan on yksin asuvien näkökulmasta ongelmallinen tulonsiirto sillä sitä voivat saada vain ihmiset, jotka ovat olleet aviossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Toisaalta leskeneläke on tärkeä tulonsiirto monille ikääntyneille yksinasuville.

Ihmisten taloudellinen hyvinvointi perustuu pikemminkin elinkaarituloihin kuin vuosituloihin. Harkittaessa yksin asuville kohdistettuja tukia on siksi oleellista huomioida, millä tavalla pitkään yksin asuvien elinkaaritulot poikkeavat muiden ihmisten elinkaarituloista.

Seuraavassa kuvataan käytetty tilastoaineisto, menetelmät ja keskeiset muuttujat. Luvussa 4.2 kuvataan yksinasumisen jakautumista ja luvussa 4.3 pitkään yksin asuvien ihmisten koulutusta, ansiotuloja ja asumisvalintoja suhteessa muihin ihmisiin. Luvussa 4.4 tarkastellaan leskeneläkejärjestelmää. Luvussa 4.5 esitetään yhteenveto tuloksista ja perusteluita mahdollisille politiikkatoimenpiteille, jotka tähtäävät pitkään yksin asuvien ja muiden ihmisten välisen taloudellisen tasa-arvon kohentamiseen.

4.1 Aineisto ja menetelmät

Yksinasumista tarkastellaan elinkaarinäkökulmasta, esimerkiksi kysymällä missä määrin yksinasuminen keskittyy elinkaarella samoille ihmisille ja miten suuren osan elämästään yksin asuvat ihmiset poikkeavat muista ihmisistä esimerkiksi elinkaaressa keskimääräisten ansiotulojen (elinkaaritulojen) suhteen. Tällainen tarkastelu edellyttää paneelidatua, jossa samoja ihmisiä voidaan seurata vuodesta toiseen.

Elinkaaritarkastelua voi pitää parempana tapana tarkastella yksinasumista kuin poikkileikkausaineistoon perustuvaa tarkastelua, joka ei mahdollista ihmisten seuraamista ajassa. Poikkileikkausaineisto ei välttämättä anna kuvaa siitä, kuinka merkittävästä ilmiöstä yksinasumisesta on kyse. On esimerkiksi mahdollista, että suuri osa ihmisistä asuu jossakin vaiheessa elämänsä yksin, mutta yleensä vain suhteellisen lyhyen aikaa. Toinen ääri vaihtoehto on, että yksinasuminen keskittyy niiden joukkoon, jotka asuvat lähes koko elämänsä yksin. Yksinasuminen on jälkimmäisessä tapauksessa luultavasti hyvinvoinnin kannalta merkittävämpi asia kuin ensimmäisessä tapauksessa. Poikkileikkausaineiston perusteella ei voi päätellä kumpi vaihtoehto on lähempänä todellisuutta.

Elinkaaritarkastelumme perustuu Tilastokeskuksen FLEED-otodataan. Kyseessä on rekistereihin perustuva paneelidatua, joka kattaa noin kolmasosan kaikissa Suomessa asuvista 15–70-vuotiaista henkilöistä vuosina 1988–2014. Tarkastelen yleensä vain ikäluokkia, jotka vuonna 1988 olivat 25-, 35-, tai 45-vuotiaita ja jotka ovat olleet aineistossa koko aineiston kattaman ajanjakson, eli vuodet 1988–2014 tai 45-vuotiaiden ta-

¹³ Kiitän Eija Kauppia FLEED-aineistoon perustuvien laskelmien tekemisestä.

pauksessa vuoteen 2013 asti. (Koska aineistossa on vain 15–70-vuotiaita, henkilöt jotka vuonna 1988 olivat 45-vuotiaita voivat olla aineistossa mukana vain vuoteen 2013 asti.) Esitän kuitenkin yksinasumisen jakautumisen useammille ikäluokille.

Jaottelu yksin asuviin ja muihin perustuu asutokunnan kokoon (muuttuja ”akoko”). Yksin asuvat ovat tarkastelussamme henkilöitä, joiden asutokunnan koko on yksi henkilö. Muihin (ei yksin asuviin) henkilöihin on laskettu mukaan myös ne henkilöt, joiden asutokunnan koko ei ole tiedossa. Näiden henkilöiden osuus on noin 2,2 prosenttia. Aineistossa oleva tieto asutokunnan koosta perustuu vuoden viimeisen päivän tilanteeseen.

Arvio siitä, kuinka monta vuotta henkilöt ovat asuneet yksin, perustuu oletukseen, että asutokunnan koko ei ole muuttunut kalenterivuoden aikana. Todellisuudessa asutokunnan koko voi tietenkin vaihdella vuoden sisällä. Ei ole kuitenkaan syytä olettaa, että tämä laskentatapa oleellisesti liioittelisi tai vähätelisi yksinasumisen yleisyyttä. Osa niistä, jotka aineistossa luokitellaan tietynä vuona yksin asuviksi, on tietenkin asunut osan vuotta useamman henkilön asutokunnassa. Mutta vastaavasti osa niistä, joita ei ole luokiteltu yksin asuviksi, on asunut osan vuotta yksin.

Osa tuloksista esitetään erikseen naisille ja miehille. Jollei erikseen mainittu, tulokset koskevat miehiä ja naisia yhdessä.

4.2 Yksinasumisen jakautuminen

Taulukossa 4.1 kuvataan miten yksin asutut vuodet jakautuvat eri henkilöiden kesken. Taulukko on muodostettu laskemalla ensin kuinka monta vuotta kukin niistä henkilöistä, jotka olivat esimerkiksi 25-vuotiaita vuonna 1988, asuivat yksin vuosina 1988–2014. Taulukossa kuvataan näiden vuosien jakaumaa persentiilien avulla. Taulukosta nähdään esimerkiksi, että yksi prosentti kaikista niistä henkilöistä, jotka olivat 25-vuotiaita vuonna 1988, asui yksin vähintään 26 vuotta (persentiili 99) ja 10 prosenttia henkilöistä asui yksin vähintään 14 vuotta (persentiili 90). Kaikkiaan näitä henkilöitä seurataan aineistossa 27 vuotta. Alimmalla rivillä esitetään yksin asuttujen vuosien keskiarvo.

Työikäisten yksinasuminen elinkaarella, vuosia

Ikä 1988					
Persentiili	25	30	35	40	45
99	26	27	27	27	26
95	21	22	23	24	25
90	14	15	16	18	20
75	5	6	6	7	8
50	1	0	0	0	0
25	0	0	0	0	0
Keskiarvo	4.1	4.1	4.4	4.7	5

Taulukko 4.1. Yksinasuminen, vuosia. Seurantavuodet 1988–2014, eli 27 vuotta, paitsi 45-vuotiailla, joilla seurantavuodet 1988–2013, eli 26 vuotta.

Naisten yksinasuminen elinkaarella, vuosia

Ikä 1988					
Persentiili	25	30	35	40	45
99	27	27	27	27	26
95	19	21	22	24	25
90	11	12	15	19	21
75	4	4	6	9	11
50	0	0	0	0	0
25	0	0	0	0	0
Keskiarvo	3.4	3.6	4.2	5.2	5.9

Taulukko 4.2. Naisten yksinasuminen, vuosia. Samat seurantavuodet kuin edellä.

Miesten yksinasuminen elinkaarella, vuosia

Ikä 1988					
Persentiili	25	30	35	40	45
99	26	27	27	27	26
95	22	23	24	23	24
90	16	17	17	17	17
75	7	7	6	5	4
50	2	0	0	0	0
25	0	0	0	0	0
Keskiarvo	4.9	4.7	4.5	4.2	3.9

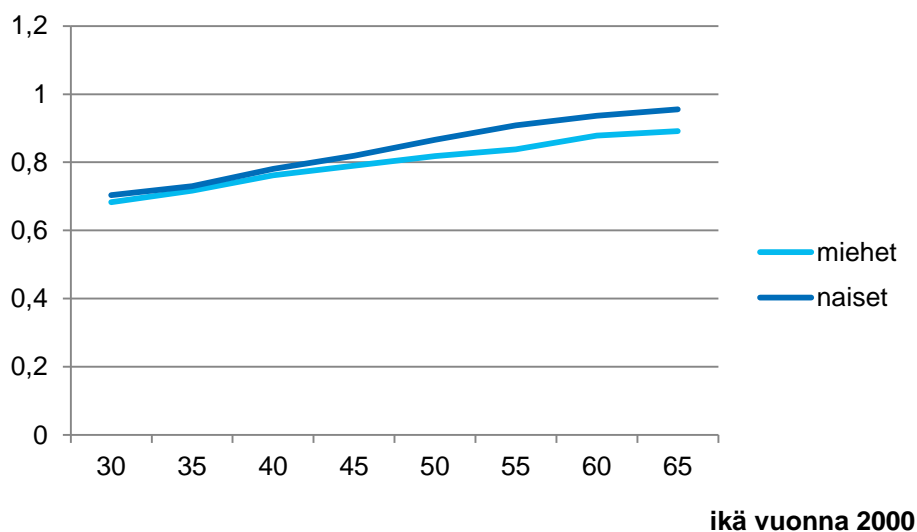
Taulukko 4.3. Miesten yksinasuminen, vuosia. Samat seurantavuodet kuin edellä.

Taulukosta nähdään, että yksinasuminen on hyvin epätasaisesti jakautunutta. Pieni osa henkilöistä on asunut yli puolet tarkastelluista vuosista yksin, kun taas enemmistö on asunut yksin korkeintaan yhden vuoden. Tämä havainto korostaa yksinasumisen merkitystä ainakin siinä mielessä, että yksinasumiseen mahdollisesti liittyvät ongelmat kasautuvat tietyille ihmisille. Yksin asuttujen vuosien jakauma on hyvin samanlainen eri ikäryhmissä, joskin yksin asuminen on hieman yleisempää vanhempien ihmisten keskuudessa.

Taulukoissa 4.2 ja 4.3 esitetään yksinasuminen jakautuminen erikseen naisten ja miesten keskuudessa. Jakaumat ovat suurin piirtein samanlaiset. Nuoret miehet asuvat kuitenkin useammin yksin kuin nuoret naiset. Vanhemmissa ikäryhmissä tilanne muuttuu päinvastaiseksi.

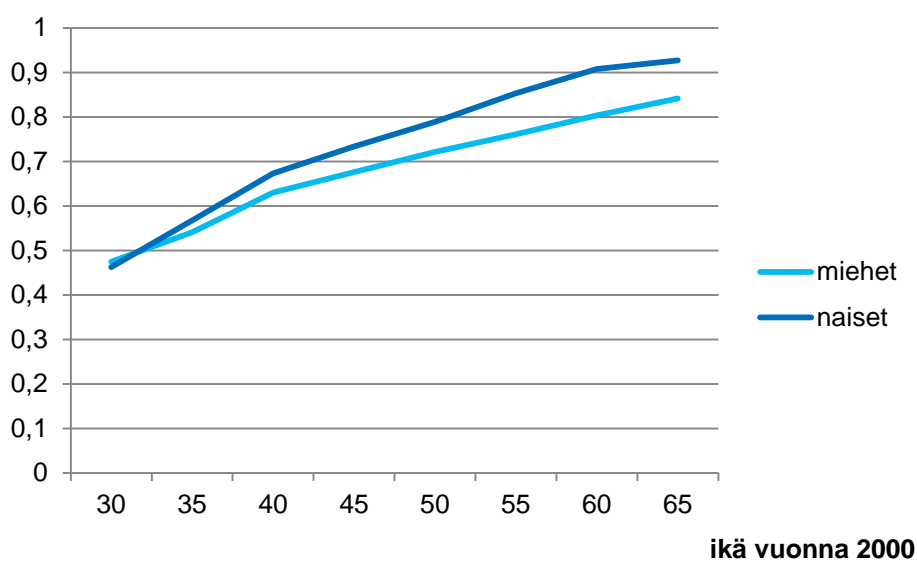
Kuvat 4.1 ja 4.2 esittävät kuinka todennäköisesti eri-ikäiset yksin asuvat henkilöt asuvat yksin myös seuraavana vuonna (kuva 4.1) tai viiden vuoden kuluttua (kuva 4.2). Kuva 4.1 perustuu vuosien 2000 ja 2001 havaintoihin ja kuva 4.2 vuosien 2000 ja 2005 havaintoihin. Yksinasumisen pysyvyys nousee voimakkaasti iän myötä. Esimerkiksi 30-vuotiaista yksinasuvista naisista ja miehistä noin puolet asuu yksin vielä viiden kuluttua. Sen sijaan 60-vuotiaista yksinasuvista naisista noin 90 prosenttia asuu yksin saman ajan kuluttua.

Todennäköisyys asua yksin seuraavana vuonna

Kuva 4.1. Yksin asujien todennäköisyys asua yksin seuraavana vuonna iän mukaan.

Todennäköisyys asua yksin viiden vuoden kuluttua

Kuva 4.2. Yksin asuvien todennäköisyys asua yksin viiden vuoden kuluttua iän mukaan.

4.3 Koulutus, tulot ja asuminen

4.3.1 Koulutus

Seuraavassa verrataan yksinasuvien koulutustasoa suhteessa muihin. Joissakin tapauksissa aineistosta löytyvä henkilön koulutusaste kasvaa siirryttäessä ajallisesti eteenpäin. Tietoa koulutusasteesta ei toisaalta löydy kaikilta vuosilta. Kunkin henkilön osalta käytetään korkeinta koulutusastetta joka hänelle aineistosta löytyy.

Mikäli henkilön koulutusastetta koskeva tieto puuttuu kaikilta vuosilta, henkilön koulutusasteeksi on oletettu perusaste. Tällaisia henkilöitä on vain muutama prosentti.

Tätä tarkastelua varten henkilöt on ensin jaettu kolmeen koulutusryhmään (perus-, keski-, ja korkea-aste) ja sen jälkeen kolmeen eri ryhmään sen perusteella, kuinka monta vuotta he ovat asuneet yksin aineiston kattamana ajanjaksona. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ihmiset, jotka eivät ole asuneet tarkastelevana ajanjaksona yhtään vuotta yksin. Toiseen ryhmään kuuluvat ovat asuneet 1-20 vuotta yksin ja kolmanteen ryhmään kuuluvat vähintään 21 vuotta yksin. Kuten taulukosta 4.1 nähdään, kolmanteen ryhmään kuuluvia ihmisiä on vain 5-10 prosenttia kaikista aineiston kattamista henkilöistä.

Koulutusjakauma iän ja yksinasuttujen vuosien mukaan

Koulutusaste	Ikä 1988, 25 vuotta			Ikä 1988, 35 vuotta			Ikä 1988, 45 vuotta		
	Vuosia yksin			Vuosia yksin			Vuosia yksin		
	0	1-20	21-	0	1-20	21-	0	1-20	21-
perus	10.7	12.6	12.3	21.9	25.9	24.2	43.8	45.4	43.7
keski	49.3	47.0	48.1	43.1	44.1	43.8	28.3	29.3	28.9
korkea	40.1	40.4	39.5	35.0	30.0	32.0	28.0	25.3	27.4

Taulukko 4.4. Koulutusjakauma eri ryhmissä, %.

Korkea-asteen koulutuksen saaneiden osuus kasvaa siirryttäessä vanhemmista ikäluokista (45-vuotiaat vuonna 1988) nuorempiin. Tämä heijastaa koulutustason yleistä nousua. Taulukon perusteella niiden henkilöiden koulutustausta, jotka ovat asuneet monta vuotta yksin, on jonkin verran matalampi kuin muiden samaan sukupolveen kuuluvien henkilöiden koulutustausta. Erot eivät kuitenkaan ole kovin suuria. Esimerkiksi keskimmaisessä ikäluokassa (35-vuotiaat vuonna 1988) korkeakoulutettujen osuus on 35 % niiden osalta, jotka eivät ole asuneet yhtään vuotta yksin ja 32 % niiden osalta, jotka ovat asuneet vähintään 21 vuotta yksin.

4.3.2 Ansiotulot

Taulukoissa 4.5-7 verrataan ansiotuloja eri ryhmissä. Yksinasuttuihin vuosiin perustuva jaottelu on sama kuin edellä. Ansiotulot tarkoittavat tässä henkilökohtaisia ansiotuloja, ei kotitalouden yhteenlaskettuja tuloja. Korotamme ensin kaikki vuotta 2014 edeltävät ansiotulot ansiotuloindeksin avulla vuoden 2014 tulotason. Koska tuloja halutaan verrata niin pitkältä ajalta kuin mahdollista, lasketaan ensin jokaisen henkilön keskimääräinen vuosiansio. Sen jälkeen lasketaan tämän keskimääräisen vuotuisen ansiotulon keskiarvo (taulukko 4.5), mediaani (taulukko 4.6) ja 10. persentiili eli prosenttipiste (taulukko 4.7) eri ryhmissä. Mediaani tarkoittaa ansiotasoa, jonka alapuolella ja yläpuolella on puolet ryhmään kuuluvista ihmisistä, kun järjestetään ansiotason mukaan pienemmistä suurimpaan. 10. persentiili tarkoittaa ansiota, jonka alapuolella on 10 prosenttia ihmisistä. Koska yksittäisten henkilöiden keskimääräiset vuosiansiot on laskettu suhteellisen pitkältä ajalta, taulukoiden lukujen voi olettaa kuvaavan elinkaarituloeroja tarkasteltavien ryhmien välillä. Luvut eivät kuitenkaan huomioi ainakaan täysimääräisesti työuran pituuteen liittyviä eroja.

Tulosten perusteella suuren osan elämästään yksin asuvien elinkaaritulot ovat tyypillisesti matalampia kuin muiden. Erot eivät kuitenkaan ole mitenkään valtavia. Keskiarvolla mitattuna ero on suurimmillaan noin 19 prosenttia (35-vuotiaat vuonna 1988) ja mediaanilla mitattuna noin 10 prosenttia. Nuorimmassa ikäryhmässä eroa ei näy juuri lainkaan.

Erot ovat jonkin verran suurempia, jos tarkastellaan 10. persentiiliä nuoremmassa ikäryhmissä. Tämä viittaa siihen, että pienituloisuus liittyy jossakin määrin henkilöihin, jotka asuvat suuren osan elämästään yksin. Ero kuitenkin häviää vanhimman tarkastellun ikäryhmän kohdalla.

Taulukoissa 4.8 ja 4.9 verrataan tuloja erikseen naisten ja miesten keskuudessa. Naiset jotka asuvat suuren osan elämästään yksin, ansaitsevat keskimäärin hieman enemmän kuin muut naiset. Sen sijaan miehet, jotka asuvat suuren osan elämästään yksin, ansaitsevat vähemmän kuin muut miehet. Miesten kohdalla ryhmien välinen ero tuloissa on selvästi suurempi kuin vertailussa, jossa ovat mukana sekä miehet että naiset. Joissakin ikäryhmissä pitkään yksin asuvien naisten keskimääräinen tulotaso on hieman korkeampi kuin pitkään yksin asuvien miesten, vaikka kaikkien miesten keskimääräinen ansiotulo on korkeampi kuin naisten.

Ikä 1988	Vuosia yksin: 0	Vuosia yksin: 1-20	Vuosia yksin: 21-
25	33 930	34 206	32 054
35	37 411	33 703	31 452
45	34 035	31 290	30 583

Taulukko 4.5. Keskimääräisen vuotuisen ansiotulon keskiarvo eri ryhmissä, euroa. Vuotta 2014 edeltävät ansiot on korotettu ansiotasoindeksillä vastaamaan vuoden 2014 ansiotasoa.

Ikä 1988	Vuosia yksin: 0	Vuosia yksin: 1-20	Vuosia yksin: 21-
25	31 382	31 865	31 229
35	33 988	31 313	30 432
45	29 816	28 332	27 618

Taulukko 4.6. Keskimääräisen vuotuisen ansiotulon mediaani eri ryhmissä, euroa.

Ikä 1988	Vuosia yksin: 0	Vuosia yksin: 1-20	Vuosia yksin: 21-
25	16518	14694	11839
35	15712	12841	11124
45	13638	13004	13225

Taulukko 4.7. Keskimääräisen vuotuisen ansiotulon 10. persentti.

Ikä 1988	Vuosia yksin: 0	Vuosia yksin: 1-20	Vuosia yksin: 21-
25	29 068	30 112	31 939
35	31 155	31 156	33 200
45	26 398	28 324	30 665

Taulukko 4.8. Naisten keskimääräisen vuotuisen ansiotulon keskiarvo eri ryhmissä, euroa. Vuotta 2014 edeltävät ansiot on korotettu ansiotasoindeksillä vastaamaan vuoden 2014 ansiotasoa.

Ikä 1988	Vuosia yksin: 0	Vuosia yksin: 1-20	Vuosia yksin: 21-
25	39 992	37 453	32 136
35	43 889	36 463	30 086
45	41 024	35 880	30 449

Taulukko 4.9. Miesten keskimääräisen vuotuisen ansiotulon keskiarvo eri ryhmissä, euroa. Vuotta 2014 edeltävät ansiot on korotettu ansiotasoindeksillä vastaamaan vuoden 2014 ansiotasoa.

4.3.3 Asumismuodot

Taulukossa 4.10 verrataan asumiseen liittyviä valintoja eri ryhmien välillä. Vertailu koskee samoja ryhmiä kuin edellä. Asumismuodot ovat omistusasunto, vuokra-asunto tai jokin muu. Taulukkoa varten on laskettu kuinka suuri osuus tarkastelluista henkilöistä asuu esimerkiksi omistus- tai vuokra-asunnossa. Nämä osuudet on painotettu kussakin asumismuodossa vietettyjen vuosien mukaan. Toisin sanoen, jos kuvitteellisessa kahden hengen ryhmässä kumpikin asuu puolet vuosista omistusasunnossa ja puolet vuosista vuokra-asunnossa, kummankin asumismuodon osuudeksi tulee 50 %. Lopputulos olisi siis sama, jos toinen ryhmän jäsenistä asuisi kaikki tarkasteltavat vuodet omistusasunnossa ja toinen kaikki vuodet vuokra-asunnossa.

Omistusasuminen on kaikissa ryhmissä selvästi yleisin asumismuoto ja vanhemmissa ikäryhmissä vielä yleisempää kuin nuoremmissa. Taulukko osoittaa myös, että vuokralla asuminen on selvästi keskimääräistä yleisempää niiden keskuudessa, jotka ovat asuneet suuren osan tarkastelluista vuosista yksin. Esimerkiksi niiden keskuudessa, jotka olivat vuonna 1988 35-vuotiaita, ja jotka eivät ole asuneet yhtään vuotta yksin, vuokra-asumisen osuus on noin 10 prosenttia. Niiden keskuudessa, jotka ovat asuneet vähintään 21 vuotta yksin, vuokra-asumiseen osuus on noin 38 prosenttia.

Asumismuoto	Ikä 1988, 25 vuotta			Ikä 1988, 35 vuotta			Ikä 1988, 45 vuotta		
	Vuosia yksin			Vuosia yksin			Vuosia yksin		
	0	1-20	21-	0	1-20	21-	0	1-20	21-
omistus	79.2	63.0	50.8	87.5	66.7	58.9	90.4	74.8	66.9
vuokra	17.9	32.5	45.9	10.2	28.7	37.6	7.6	21.2	30.2
muu	2.9	4.5	3.4	2.3	4.6	3.4	2.0	4.0	2.9

Taulukko 4.10. Asumismuotojen osuudet eri ryhmissä, %.

Verotus suosii omistusasumista suhteessa markkinaehtoiseen vuokra-asumiseen. Tämä johtuu siitä, että omistusasumisen ns. laskennallinen vuokratuotto on verovapaata kun taas vuokratulo on verotettavaa pääomatuloa. Vastaavasti valtion verotulot kasvaisivat merkittävästi, jos kaikki omistusasujat vuokraisivat oman asuntonsa ja siirtyisivät itsekkin vuokra-asujiksi. On perusteltua olettaa, että viime kädessä vuokrasta maksettavan pääomatuloveron maksaa ainakin suurelta osin vuokralainen. Koska yksin asuvat ihmiset asuvat muita paljon useammin vuokra-asunnossa, omistus- ja vuokra-asumisen verokohtelun voi nähdä epäsuorana tulonsiirtona yksin asuville ihmisiltä muille ihmisille.

Toisaalta iso osa vuokra-asunnoista on julkisen vallan tukemia. Osa tällaisissa asunnoissa asuvista saa käytännössä julkiselta vallalta tulonsiirron markkinatasoa matalamman vuokran muodossa, joskin tulonsiirron suuruus vaihtelee huomattavasti mm. asunnon sijainnista riippuen (Eerola ja Saarimaa 2013, Eerola ja Saarimaa tulossa). On mahdollista, että yksinasuvat vuokra-asujat hyötyvät tällaisesta tulonsiirrosta muita useammin. Vuokra-asunnot voidaan aineistossa jakaa arava-asuntoihin, kerkotukiasuntoihin ja muihin vuokra-asuntoihin vasta vuodesta 1998 alkaen. Viimeksi mainittu luokka sisältää vapaarahoitteiset yksityiset vuokra-asunnot.

Taulukossa 4.11 esitetään, miten vuokra-asuminen jakautuu eri ryhmissä näiden asumismuotojen välille. Vaikka tarkempi asumismuoto on tiedossa vain vuodesta 1988 eteenpäin, henkilöiden jaottelu sen mukaan, kuinka monta vuotta he ovat asuneet yksin, perustuu edelleen kaikkiin aineiston kattamiin vuosiin (1988–2014). Taulukossa esitetään vain tulokset, jotka koskevat henkilöitä, jotka olivat 35-vuotiaita vuonna 1988, sillä muita ikäryhmiä koskevat tulokset ovat hyvin samanlaisia. Tulokset osoittavat, että pitkään yksin elävät ja vuokra-asunnossa asuvat henkilöt eivät asu muita vuokra-asunnossa asuvia oleellisesti useammin Ara- tai

korkotukiasunnoissa. Koska suuri osa pitkään yksin elävistä asuu vuokralla, kaikista pitkään yksin asuvista kuitenkin suurempi osa asuu ara- tai korkotukiasunnossa kuin muista ihmisistä (vrt. kuva 2.17).

	Vuosia yksin: 0	Vuosia yksin: 1-20	Vuosia yksin: 21-
Ara	42.9	43.8	45.1
Korkotuki	6.7	6.5	5.2
Muu	50.5	49.7	49.7

Taulukko 4.11. Eri vuokra-asumismuotojen osuudet vuokra-asujien keskuudessa, %. 35-vuotiaat 1988.

4.4 Leskeneläke

Suomen lakisääteiseen perhe-eläkejärjestelmään kuuluva leskeneläke on yksin asuvien kannalta ongelmallinen tulonsiirto. Oikeus leskeneläkkeeseen edellyttää, että leski on ollut avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa edunjättäjän kanssa. (Viitataan jatkossa vain avioliittoon, mutta tarkoitan sillä myös rekisteröityä parisuhdetta.) Eläkemaksut eivät kuitenkaan riipu siitä, onko palkansaaja rekisteröidyssä parisuhteessa vai ei. Näin ollen leskeneläkejärjestelmää voi ainakin elinkaarinäkökulmasta pitää tulonsiirtona pitkään yksin asuvilta ihmisiltä, jotka usein eivät ole avioliitossa, muille ihmisille. Leskeneläke luo myös työntekoon ja avioitumiseen liittyviä kannustimia, joita voi pitää ongelmallisina (Lilja, 2012).

Tarkastelen seuraavassa leskeneläkettä erityisesti yksin asuvien kannalta. Kuvaan miten leskeneläke määräytyy ja tarkastelen sitä osana lakisääteistä eläkevakuutusta. Sen jälkeen havainnollistan FLEED-aineiston avulla, kuinka usein niillä ihmisillä, jotka asuvat suuren osan elämästään yksin, on mahdollisuus saada leskeneläkettä. Lopuksi tarkastelen tuoreessa Sosiaali- ja terveysministeriön raportissa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2017) käsitellyjä leskeneläkkeen uudistusvaihtoehtoja sekä yksin asuvien ja muiden ihmisten välisen tasa-arvon että eläkejärjestelmän yleisten tavoitteiden kannalta.

Keskityn työeläkelakien mukaiseen leskeneläkkeeseen ja sivuutan Kelan maksaman leskeneläkkeen, jota voi saada vain alle 65-vuotias leski. En myöskään tarkastele lapseneläkkeitä, jotka myös kuuluvat perhe-eläkejärjestelmään. Valtaosa työeläkelakien mukaisista perhe-eläkkeistä maksetaan ikääntyneille leskille (Lilja 2012).

4.4.1 Leskeneläkkeen ehdot ja määrä

Se, onko henkilöllä oikeus työeläkelakien mukaiseen leskeneläkkeeseen, riippuu mm. avioliiton kestosta ja solmimisistä sekä siitä, onko leskellä yhteisiä lapsia edunjättäjän kanssa. Jos leskellä on yhteinen lapsi edesmenneen puolison (edunjättäjän) kanssa, leskeneläkkeen saaminen edellyttää, että leski on avioitunut edunjättäjän kanssa ennen kuin edunjättäjä täytti 65 vuotta. Jos leskellä ei ole yhteistä lasta edunjättäjän kanssa, avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen tulee olla solmittu ennen kuin leski täytti 50 vuotta ja edunjättäjä 65 vuotta. Lisäksi avioliiton tulee olla kestänyt vähintään 5 vuotta.¹⁴

Lesken oma työeläke vähentää yleensä leskeneläkkeen määrää.¹⁵ Tällöin leskeneläkkeen suuruus riippuu sekä edunjättäjän että lesken omasta eläkkeestä. Leskeneläke on sitä suurempi, mitä suurempi on edunjättä-

¹⁴ Leskeneläkkeen määräytymistä koskevat säännöt on kuvattu tarkemmin esimerkiksi edellä mainitussa STM:n raportissa (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2017).

¹⁵ Tällaista vähennystä ei tehdä mm. silloin, kun leskellä on edunjättäjän kanssa yhteinen alaikäinen lapsi.

jän oman eläkkeen ja lesken oman eläkkeen erotus.¹⁶ Jos lesken oma eläke on suurempi kuin edunjättäjän eläke, leskeneläke jää pieneksi tai sitä ei saa lainkaan. Taulukossa 4.12 esitetään leskeneläkkeen määrä eräissä tapauksissa. Jos esimerkiksi lesken oma työeläke on 700 euroa kuukaudessa ja edunjättäjän oma työeläke oli 1400 euroa kuukaudessa, leskeneläke on vuonna 2018 697 euroa kuukaudessa.

Leskeneläkettä tietysti maksetaan yleensä paljon lyhyemmän aikaa kuin omaa eläkettä, mikä vähentää sen taloudellista merkitystä suhteessa kaikkiin eläkkeisiin. Leskeneläkkeen taloudellista merkitystä erilaisille pariskunnille voidaan havainnollistaa laskemalla odotettu leskeneläkkeen nykyarvo. Se vastaa (periaatteessa) pariskuntaa kohden laskettua leskeneläkkeiden keskimääräistä diskontattua summaa, kun keskiarvo lasketaan suuresta joukosta (tietynlaisia) pariskuntia. Odotettu nykyarvo voidaan arvioida ottamalla huomioon kuukausittaisen leskeneläkkeen määrän lisäksi kuolleisuustilastojen perusteella arvioidut todennäköisyydet, joilla jompikumpi puoliso saa leskeneläkettä eri-ikäisenä. Odotettua nykyarvoa voi myös pitää arvioina siitä, kuinka paljon vastaava eläkevakuutus maksaisi hyvin toimivilla yksityisillä rahoitusmarkkinoilla, jos se ostettaisiin kertamaksulla (ja tässä tapauksessa 65-vuoden iässä).

Edunjättäjän oma työeläke			
Lesken oma työeläke	700	1400	3000
700	347	697	1497
1400	0	347	1147
3000	0	0	347

Taulukko 4.12. Leskeneläkkeen määrä, euroa kuukaudessa.

Naisen oma työeläke euroa kuukaudessa			
Miehen oma työeläke euroa kuukaudessa	700	1400	3000
700	29	17	36
1400	41	29	27
3000	87	67	29

Taulukko 4.13. Leskeneläkkeen nykyarvo, x1000 euroa.

Taulukossa 4.13 esitetään leskeneläkkeen odotettu nykyarvo taulukon 4.12 esimerkkipariskunnille. Odotettua nykyarvoa laskettaessa on kuitenkin tehtävä lisää oletuksia. Oletamme tässä, että molemmat puoliset ovat 65-vuotiaita ja että toinen heistä on mies ja toinen nainen. Kuolleisuus perustuu vuoden 2006 kuolleisuustaulukoihin Suomessa. Diskonttokorkona käytetään kahta prosenttia vuodessa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa miehen oma työeläke on 700 euroa ja naisen 1400 euroa, leskeneläkkeen odotettu nykyarvo on 29 000 euroa¹⁷.

Leskeneläkkeen odotettu nykyarvo riippuu siitä, kummalla puolisoista on suurempi oma eläke. Jos esimerkiksi naisen oma eläke on 700 euroa kuukaudessa ja miehen 1400 euroa, odotettu nykyarvo on 41 000 euroa. Jos

¹⁶ Jos edunjättäjä ei ollut kuolleessaan vielä eläkkeellä, leskeneläke lasketaan sen työkyvyttömyyseläkkeen perusteella, jonka edunjättäjä olisi kuolinpäivänään saanut.

¹⁷ Leskeneläkkeen määrää lukuun ottamatta laskelman oletukset ovat samat kuin julkaisussa Määttänen (2014).

naisen oma eläke onkin 1400 euroa ja miehen 700 euroa, odotettu nykyarvo on 17 000 euroa. Tämä ero johtuu ainoastaan miesten ja naisten elinajanodotteen erosta. On ensinnäkin todennäköisempää, että nainen jää leskeksi kuin mies, kun puoliset ovat saman ikäisiä. Lisäksi nainen elää leskenä todennäköisesti pidempään kuin mies. Siksi leskeneläkkeen nykyarvo on tässä esimerkissä suurempi tilanteessa, jossa nainen saisi suuremman kuukausittaisen leskeneläkkeen. Se taas edellyttää, että naisen oma eläke on pienempi kuin miehen.¹⁸ Koska naiset elävät todennäköisemmin osan elämästään leskenä kuin miehet, leskeneläke on naisten kannalta keskimäärin arvokkaampi tulonsiirto kuin miesten, jos asiaa tarkastellaan yksilötasolla. Tätä vahvistaa vielä se, että naiset avioituvat keskimäärin miehiä nuorempina, ja että heidän oma eläkkeensä on keskimäärin miesten omaa eläkettä pienempi. Lopputuloksena suurin osa leskeneläkkeistä maksetaan naisille. Siksi leskeneläkejärjestelmään tehtävillä muutoksilla voi olla myös merkittäviä sukupuolivaikutuksia.

4.4.2 Leskeneläke osana lakisääteistä eläkevakuutusta

Suomen lakisääteisen eläkejärjestelmän tärkeä tavoite on turvata toimeentulo tilanteessa, jossa henkilö elää poikkeuksellisen pitkään. Tämä näkyy siinä, että vanhuuseläkettä maksetaan kuolemaan saakka. Koska eläkettä saa yhteensä sitä enemmän, mitä vanhemmaksi elää, eläkkeet ovat vakuutus pitkää elinikää vastaan. Tällainen eläkevakuutus voi olla kaikkien kannalta hyödyllinen, vaikka ne, jotka kuolevat suhteellisen nuorena, eivät välttämättä ehdi saamaan lainkaan eläkettä. Ilman eläkevakuutusta ihmiset joutuisivat itse säästämään pitkän eliniän varalta ja osa säästöistä jäisi yleensä käyttämättä.

Suomen eläkejärjestelmä pyrkii myös helpottamaan kulutusmahdollisuuksien tasaamista yli ajan. Tämä näkyy siinä, että työeläke voi kasvaa suurten palkkatulojen myötä kuinka suureksi tahansa. Tämä on vakuutusnäkökulmasta ymmärrettävää. Jos eläkevakuutus olisi vapaaehtoinen, hyvätuloinen olisi todennäköisesti yleensä halukas ostamaan isomman eläkevakuutuksen kuin pienituloinen.

Leskeneläkkeen voi nähdä tukevan näitä molempia tavoitteita, ainakin jos oletetaan, että puolisoilla on yhteinen talous. Leskeneläkkeen ansiosta pariskunnan pienempituloinen puoliso voi ylläpitää aikaisempaa elintasoaan parempituloinen (suurempi oma eläke) puolison kuoltua. Tämä johtuu juuri siitä, että leskeneläke on sitä suurempi, mitä suurempi oma eläke kuolleella puolisollla oli suhteessa lesken omaan eläkkeeseen. Vakuutusnäkökulmasta katsoen leskeneläke on hyvin suunniteltu ja sen voi olettaa olevan monien pariskuntien kannalta arvokas osa lakisääteisen eläkejärjestelmän tarjoamaa eläkevakuutusta (Määttänen, 2014).

Kuten edellä todettiin, järjestelmän hyväksyttävyyden kannalta voi kuitenkin pitää ongelmallisena, että vaikka kaikki työntekijät osallistuvat leskeneläkkeiden rahoittamiseen, vain osalla heistä on mahdollisuus hyötyä siitä. Ennen kaikkea ihmiset, jotka eivät avioitu, eivät voi hyötyä leskeneläkkeestä. Lisäksi leskeneläkkeen arvo etukäteen tarkasteltuna, eli ennen kuin tiedetään minkä ikäisenä puoliset kuolevat, vaihtelee huomattavasti pariskunnan ominaisuuksista riippuen. Asiaan vaikuttaa puolisoitten omien eläkkeiden lisäksi erityisesti puolisoitten ikäero. Leskeneläke on etukäteen tarkasteltuna erityisen arvokas sellaisen pariskunnan kannalta, jossa miehen oma eläke on naisen omaa eläkettä paljon suurempi ja mies on paljon vanhempi. Koska naiset elävät keskimäärin miehiä pidempään, tällöin on todennäköistä, että leskeksi jäänyt puoliso saa suurta leskeneläkettä usean vuoden ajan.

Leskeneläkejärjestelmä luo myös kannustimen avioitua leskeneläkkeen ehtona olevien ikärajojen puitteissa. Tämä näkyy avioitumistilastoissa selkeänä piikkinä 50 ikävuoden kohdalla. Ainakin periaatteessa leskeneläke vaikuttaa myös siihen minkälaisen ihmisen kanssa rekisteröity parisuhde kannattaa solmia.

¹⁸ Taulukosta nähdään myös, että leskeneläkkeen odotettu nykyarvo saattaa kasvaa tai pienentyä kun toisen puolison oma eläke kasvaa. Esimerkiksi taulukon 1. rivillä nykyarvo ensin pienenee ja sen jälkeen kasvaa. Naisen oman eläkkeen kasvu vaikuttaa kahdella tavalla: naiselle maksettava leskeneläke pienenee tai pysyy nollassa ja miehelle maksettava leskeneläke kasvaa. Näiden kahden tekijän yhteisvaikutus riippuu omien eläkkeiden tasosta.

4.4.3 Leskeneläkkeet ja yksin asuvat

Ihmiset, jotka asuvat jo työiässä suuren osan elämästään yksin, eivät yleensä ole oikeutettuja leskeneläkkeeseen. Tätä voidaan havainnollistaa FLEED-aineiston avulla. Tarkastelemme henkilöitä, jotka olivat 54-vuotiaita vuonna 2014. Tarkastelemme juuri 54-vuotiaita siksi, että heidän osaltaan voimme arvioida melko luotettavasti, ovatko he parisuhteen perusteella oikeutettuja leskeneläkkeeseen.

Jaamme henkilöt kolmeen ryhmään sen perusteella, kuinka monta vuotta he ovat asuneet yksin vuosina 1988-2014 eli ikävuosina 27-54. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne, jotka eivät ole asuneet yhtäkään vuotta yksin, toiseen ne jotka ovat asuneet yksin 1-20 vuotta ja kolmanteen ryhmään ne jotka ovat asuneet yksin yli 20 vuotta. Sen jälkeen arvioimme, kuinka suuri osa kuhunkin ryhmään kuuluvista ihmisistä on siinä mielessä oikeutettuja leskeneläkkeeseen, että he leskeksi jäädessään todennäköisesti saisivat leskeneläkettä, olettaen että heidän oma eläke ei ole liian korkeat edunjättäjän eläkkeeseen verrattuna. Arviomme perustuu leskeneläkettä koskevien ehtojen mukaisesti siviilisäätyn ja avioliiton kestoon sekä siihen, onko henkilöllä lapsia vai ei.

Käytännössä arvio tehdään seuraavasti: Jos henkilö on avioliitossa (tai rekisteröidyssä parisuhteessa) 54-vuotiaana, arvioidaan, että hän on oikeutettu leskeneläkkeeseen, jos avioliitto on kestänyt vähintään viisi vuotta, tai jos puolisolalla on ollut alaikäisiä lapsia viimeisimmän avioliiton aikana. Jos henkilö on leski 54-vuotiaana, hänellä on oikeus leskeneläkkeeseen, jos leskeyttä edeltänyt avioliitto on kestänyt vähintään viisi vuotta, tai jos hänellä on ollut alaikäisiä lapsia leskeyttä edeltäneen avioliiton aikana. Aineistoon liittyvien rajoitusten vuoksi ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa pysty täydellä varmuudella määrittämään onko henkilöllä oikeutta leskeneläkkeeseen vai ei.

Taulukossa 4.14 esitetään tulokset. Lähes 80 prosenttia ensimmäiseen ryhmään kuuluvista henkilöistä on siinä mielessä leskeneläkkeen piirissä, että heillä on avioliittoon ja lapsiin liittyvien ehtojen perusteella mahdollisuus saada leskeneläkettä. Sen sijaan kolmannessa ryhmässä, johon kuuluvat ihmiset ovat siihen mennessä eläneet suuren osan aikuisiästään yksin, leskeneläkkeeseen oikeutettujen osuus on vain hieman yli prosentti. Koska nämäkin ihmiset osallistuvat leskeneläkkeiden rahoitukseen, on perusteltua sanoa, että leskeneläkkeet ovat tulonsiirto ihmisiltä, jotka asuvat ja työikäisenä pitkään yksin, muille ihmisille.

Aineistoista voidaan myös katsoa erikseen, kuinka monella pitkään yksin asuvalla on jossakin vaiheessa ollut alaikäinen lapsi. Taulukon 4.14 viimeisessä ryhmässä, johon kuuluvat ovat asuneet yksin 21-27 vuotta, lapsettomien osuus on 82 prosenttia. Ensimmäisessä ryhmässä (nolla yksin asuttua vuotta) vastaava osuus on vain noin 8 prosenttia.

Leskeneläkkeeseen oikeutetut yksinasuttujen vuosien mukaan

	Lukumäärä			Osuus, %		
	Vuotia yksin			Vuotia yksin		
	0	1-20	21-27	0	1-20	21-27
Ei leskeneläkeoikeutta	2456	6098	1320	20,33	64,67	98,65
Leskeneläkeoikeus	9622	3332	18	79,67	35,33	1,35
Yhteensä	12078	9430	1338	100	100	100

Taulukko 4.14. Leskeneläkkeeseen oikeutettujen lukumäärä ja osuus eri ryhmissä. 54-vuotiaat vuonna 2014.

4.5 Johtopäätöksiä

Yksinasuminen on siinä mielessä hyvin keskittynyttä ja epätasaisesti jakautunutta, että suhteellisen pieni osa ihmisistä asuu suuren osan elämästään yksin, kun taas suurin osa 25–70-vuotiaista ihmisistä asuu korkeintaan muutaman vuoden yksin. Tämä seikka korostaa yksinasumisen merkitystä hyvinvoinnin jakautumisen ja sosiaalipolitiikan kannalta.

Ihmiset, jotka asuvat suuren osan elämästään yksin, eivät ole keskimäärin merkittävästi muita huonommin koulutettuja tai pienituloisempia. Tästä havainnosta voidaan päätellä, että yksinasuville suunnatut tulonsiirrot menisivät usein suhteellisen hyvätuloisille ihmisille. Naisten kohdalla pitkään yksinasuminen yhdistyy itse asiassa keskimääräistä suurempiin ansiotuloihin. Sen sijaan pitkään yksin asuneiden miesten keskimääräinen ansiotaso jää selvästi jälkeen muiden miesten ansiotasosta.

Pitkään yksin asuvat asuvat muita huomattavasti useammin vuokralla. Omistusasumisen verotukea suhteessa vuokra-asumiseen voi siksi pitää ongelmallisena erityisesti yksinasuvien kannalta. Omistusasumisen verotuksen kiristäminen tai yksityisen vuokra-asumisen verotuksen keventäminen pienentäisi yksinasuvien asumiskustannuksia suhteessa muiden kotitalouksien asumiskustannuksiin ja siirtäisi suuremman osan verotuksesta muille kuin pitkään yksinasuville. Pitkään yksin vuokralla asuvat henkilöt eivät asu muita vuokra-asunnossa asuvia oleellisesti useammin eri tavoin hintasäännöstelyissä vuokra-asunnoissa. Toisin sanoen ns. sosiaalinen, tai "kohtuuhintainen" asuntotuotanto ei näytä kohdistuvan erityisesti pitkään yksinasuville.

Lakisääteiseen perhe-eläkejärjestelmään kuuluvat leskeneläkkeet ovat tulonsiirtojärjestelmä, jota voi pitää syrjivänä niitä kohtaan, jotka asuvat pitkään yksin. Tämä johtuu siitä, että vaikka kaikki palkansaajat osallistuvat leskeneläkkeiden rahoittamiseen, niihin on oikeus vain ihmisillä, jotka ovat olleet avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Niistä ihmisistä, jotka asuvat jo työiässä pitkään yksin, vain hyvin pienellä osalla on oikeus leskeneläkkeisiin. Leskeneläkejärjestelmästä voitaisiin tehdä tässä suhteessa tasa-arvoisempi joko rajoittamalla leskeneläkkeitä tai edellyttämällä, että leskeneläkejärjestelmän piirissä olevat pariskunnat maksavat muita korkeampia eläkemaksuja. Sosiaali- ja terveysministeriön (2017) raportissa käsitellään useita tämän suuntaisia uudistusvaihtoehtoja.

Lähteet

Eerola E ja Saarimaa T (2013) Vuokrataso Helsingin ARA-asuntokannassa. VATT tutkimukset 175.

Eerola E ja Saarimaa T (tulossa) Delivering affordable housing and neighborhood quality: A comparison of place- and tenant-based programs. *Journal of Housing Economics*.

Lilja R (2012). Leskeneläkkeet pitkittävät eläkeuria ja kannustavat työurien lyhentämiseen, *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 1/2012.

Määttänen N (2014). The welfare effects of the Finnish survivor's pension scheme, *Nordic Journal of Political Economy*, 39, article 3.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2017). Työeläkejärjestelmän perhe-eläketurvan kehittämismuutoksia, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:19.

5 YKSINASUMISEN KOKEMUKSIA, TERVEYS JA TOIMEENTULO

Anneli Miettinen, Kansaneläkelaitos (Väestöliiton väestöntutkimuslaitos)

5.1 Terveys ja hyvinvointi

Tässä luvussa esitetään tiivistetysti tuloksia yksinasuvien toimeentulosta, terveydestä ja hyvinvoinnista, sosiaalisesta tukiverkostosta sekä julkisten palvelujen saamisesta (terveyspalvelut). Aineistona on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttama valtakunnallinen Aikuisten terveys-, hyvinvointi- ja palvelututkimus vuodelta 2015 (ATH-2015). ATH-aineisto on kerätty posti- ja verkkokyselyllä. Tutkimukseen osallistui yhteensä 20338 iältään 20–99-vuotiaasta henkilöä. Heistä yksinasuvia oli 5627 henkilöä. Vastausprosentti oli 53 %.

Aiemmissa tutkimuksissa on tullut esiin, kuinka yksinasumiseen liittyy usein sekä toimeentuloon että terveyteen liittyviä ongelmia (mm. Borg 2015; Kauppinen ym. 2014; Martelin ym. 2005). Vähemmän on sen sijaan selvitetty sosiaalisen tuen ja avun saamista tai julkisten palvelujen käyttöön liittyviä kysymyksiä, tai sitä, mihin yksinasuvien ryhmiin terveyden tai muun hyvinvoinnin ongelmat paikantuvat.

Tässä luvussa esitetyt havainnot kuvaavat yksinasuvien hyvinvointiin liittyviä tekijöitä poikkileikkaushetkellä, ts. niiden avulla ei pystytä arvioimaan esimerkiksi sitä, kuinka pitkäkestoisesta hyvinvoinnin puutteesta on kyse. Poikkileikkaustiedot antavat kuitenkin hyvän kuvan siitä, missä määrin yksinasuvien toimeentulo, terveydentila tai muut hyvinvoinnin osatekijät eroavat ei-yksinasuvien tilanteesta. Tuloksista on raportoitu laajemmin Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen Työpapereita-sarjassa (Miettinen 2018, ilmestyy syksyllä 2018).

5.1.1 Yksinasuvien pääasiallinen toiminta ja toimeentulo

Työllisten osuus oli suurempi ei-yksinasuvilla (71 %, kun perhevapaalla olevat luetaan työllisiin) kuin yksinasuvilla (58 %) työikäisillä (20–64-vuotiaat) aikuisilla. Työttömyys tai työkyvyttömyyden vuoksi työelämän ulkopuolella olo oli puolestaan tavallisempaa yksinasuvien työikäisten keskuudessa saman ikäryhmän ei-yksinasuviin verrattuna (kuva 5.1). Työttömien osuus oli hieman korkeampi kuin ei-yksinasuvilla (11 % vs. 9 %), sen sijaan työkyvyttömyyden tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi ei-työssä olevien osuus oli yksinasuvien keskuudessa kaksinkertainen ei-yksinasuviin verrattuna (10 % vs. 5 %). Nuorten aikuisten (20–34-vuotiaat) kohdalla yksinasuvista lähes kolmasosa oli opiskelijoita. Pitkäaikaistyöttömien osuus (työttömyys kestänyt vähintään 12 kk) kaikista työttömistä oli suurempi yksinasuvien keskuudessa kuin ei-yksinasuvilla.

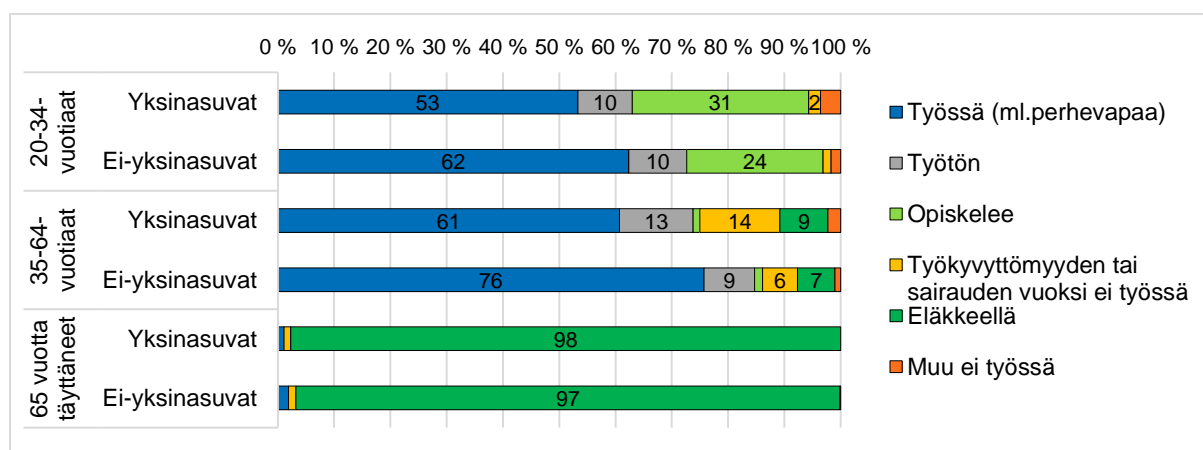
ATH-aineistossa ei ollut käytettävissä tulotietoja pienituloisuuden arvioimiseksi. Toimeentuloa arvioidaan siten sen mukaan, missä määrin vastaajat ilmoittivat toimeentulon ongelmista (menojen kattaminen tuloilla hankalaa – helppoa). Yksinasuvista suurempi osa kuin ei-yksinasuvista koki toimeentulon ongelmia. Työikäisistä (20–64-vuotiaat) yksinasuvista 22 % katsoi, että menojen kattaminen tuloilla oli hankalaa tai erittäin hankalaa, ei-yksinasuvista toimeentulo-ongelmia oli 11 %:lla. Eläkeikäisten (65 vuotta täyttäneet) kohdalla toimeentulo-ongelmia koettiin harvemmin, silti myös tässä ikäryhmässä toimeentulon ongelmat olivat tavallisempia yksinasuvilla (12 % vs 6 %). Yksinasuvien miesten ja naisten välillä ei ollut eroa toimeentulovaikeuksien kokemisessa.

Yksinasuvien toimeentulo-ongelmat liittyvät osittain siihen, että työllisten osuus on heillä pienempi kuin niillä, jotka eivät asu yksin. Kuitenkin myös työssäkäyvien kohdalla toimeentulo-ongelmat olivat jonkin verran yleisempiä yksinasuvilla kuin ei-yksinasuvilla. Erityisen selvästi yksinasuvat olivat heikommassa asemassa kuin

ei-yksinasuvat työttömyyden kohdatessa: lähes puolet työttömistä yksinasuvista 20–64-vuotiaista oli kokenut toimeentulovaikeuksia. Ei-yksinasuvien kohdalla työttömyys ei muodostanut samanlaista riskiä, heistä noin joka neljäs oli kokenut toimeentulon ongelmia.

Yksinasuvat olivat myös tinkineet ruoka- tai lääkeostoksistaan useammin kuin ei-yksinasuvat. Lähes joka neljäs yksinasuva työkäinen oli pelännyt, etteivät rahat riitä ruokaan (ei-yksinasuvista 12 %), ja lähes joka viides oli tinkinyt lääkeostoksista rahan puutteen vuoksi (ei-yksinasuvista 11 %). Eläkeikäisten keskuudessa erot yksinasuvien ja ei-yksinasuvien välillä olivat pienemmät, ja työkäisiin verrattuna harvempi ilmoitti joutuneensa tinkimään ruoka- tai lääkeostoksista. Silti myös eläkeikäisten kohdalla, varsinkin 65–79-vuotiaiden ryhmässä yksinasuvat olivat joutuneet tinkimään menoistaan ei-yksinasuvia useammin.

Yksinasuvat ja ei-yksinasuvat pääasiallisen toiminnan ja iän mukaan

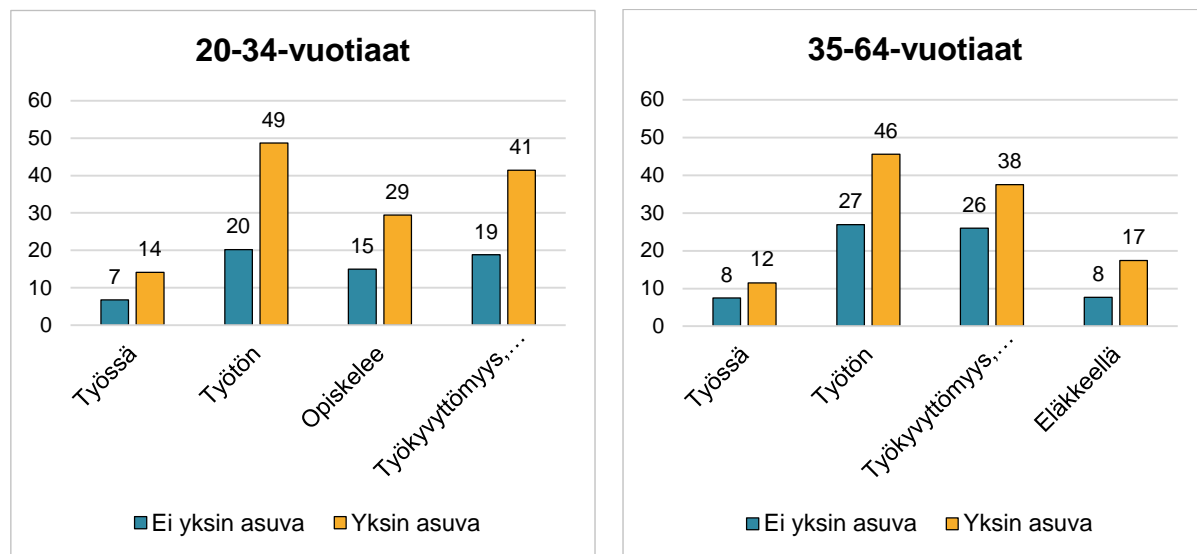
Kuva 5.1. Yksinasuvat ja ei-yksinasuvat pääasiallisen toiminnan mukaan ikäryhmittäin (%). Lähteet: THL ATH-2015 & Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos.

5.1.2 Terveys ja elämänlaatu

Yksinasuvien kokemus omasta terveydentilastaan oli keskimäärin heikompi kuin ei-yksinasuvilla. Työkäisistä yksinasuvista lähes 38 % piti terveyttään korkeintaan keskitasoisena (ei-yksinasuvista 27 %), eläkeikäisistä yksinasuvista 59 % (ei-yksinasuvista 52 %). Yksinasuvat kokivat terveydentilansa heikommaksi kuin ei-yksinasuvat riippumatta siitä, olivatko he työllisiä vai ei-työllisiä. Yksin asuminen näyttää siis sellaisenaan muodostavan yksilön työssäkäyntitilanteesta riippumattoman 'lisäriskin' koetun terveyden kannalta.

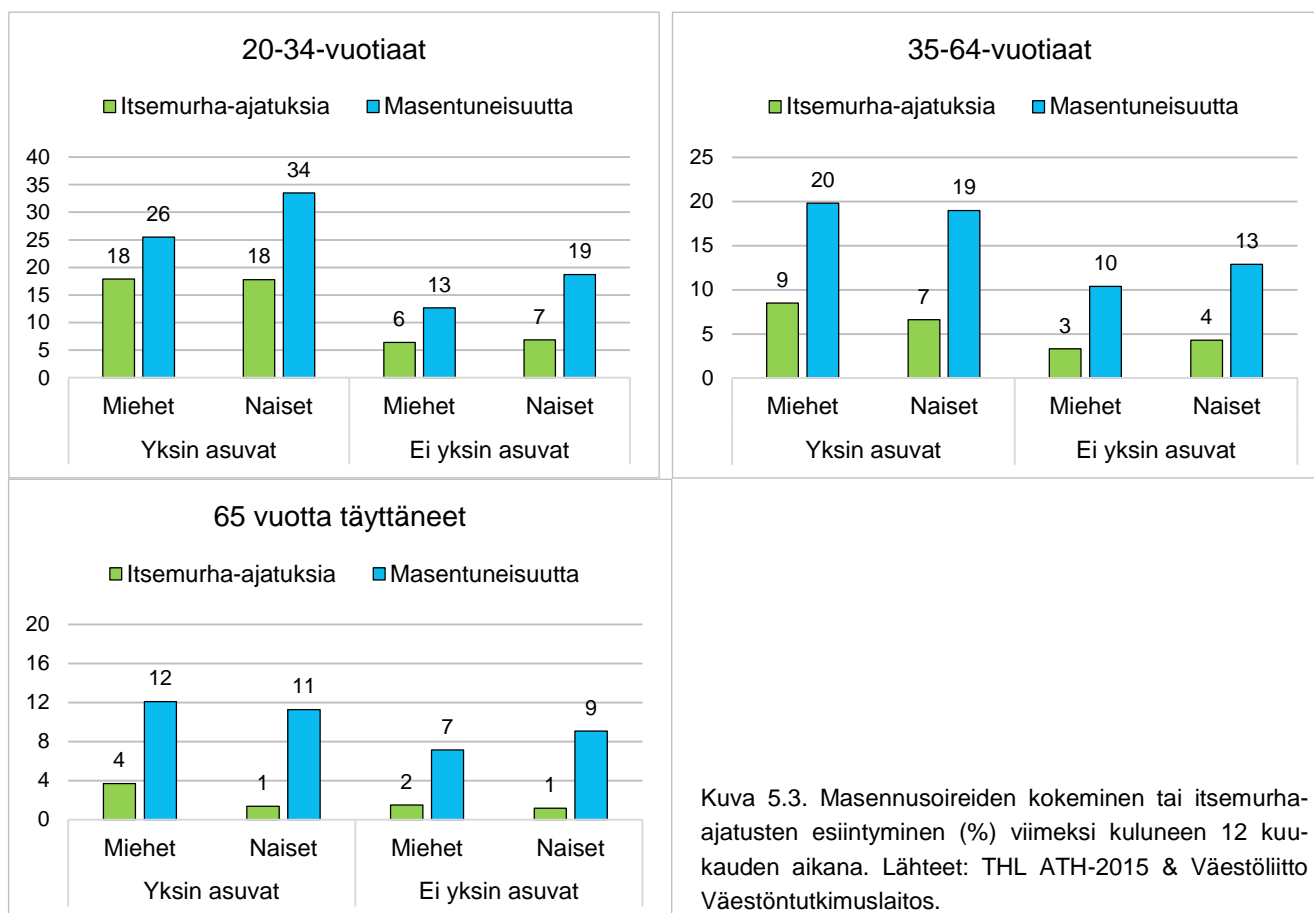
Mielenterveyden ongelmat näyttivät olevan yksi keskeisin yksinasuvien terveydentilaa heikentävä tekijä – nuorilla aikuisilla ja keski-ikäisillä jopa keskeisin. Nuorista (20–34-vuotiaat) yksinasuvista naisista lähes joka kolmas ja miehistä lähes joka neljäs oli kokenut masentuneisuutta, ja lähes joka viidennellä oli ollut itsemurha-ajatuksia (kuva 5.3). 35–64-vuotiailla masentuneisuus ja itsemurha-ajatuksia olivat jo jonkin verran harvinaisempia kuin nuorilla, mutta tässäkin ikäryhmässä masennusoireita ja itsemurha-ajatuksia oli esiintynyt yksinasuvilla selvästi runsaammin kuin niillä, jotka eivät asuneet yksin. Eläkeikäisessä väestössä masentuneisuutta ja itsemurha-ajatuksia esiintyi edelleen useammin yksinasuvilla kuin muilla, mutta ero yksinasuvien ja ei-yksinasuvien välillä oli pienentynyt. Muiden tutkimuksessa tarkasteltujen sairauksien osalta yksinasuvat erosivat ei-yksinasuvista vain eläkeikäisessä väestössä: 65 vuotta täyttäneiden kohdalla myös muu sairastavuus oli jonkin verran yleisempää yksinasuvilla ei-yksinasuviin verrattuna.

Toimeentulovaikeuksia kokevien osuus pääasiallisen toiminnan mukaan

Kuva 5.2. Toimeentulovaikeuksia kokevien osuus pääasiallisen toiminnan, iän ja yksinasumisen mukaan (%). Niiden vastaajien osuus, jotka ilmoittivat, että menojen kattaminen tuloilla oli hankalaa tai erittäin hankalaa pääasiallisen toiminnan mukaan. Lähteet: THL ATH-2015 & Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos.

Masennusoireet ja itsetuhoiset ajatukset

Kuva 5.3. Masennusoireiden kokeminen tai itsemurha-ajatusten esiintyminen (%) viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana. Lähteet: THL ATH-2015 & Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos.

5.1.3 Sosiaalinen tukiverkosto

Vaikka yksinäisyyden kokemukset olivat yksinasuvilla runsaampia kuin ei-yksin asuvilla, monet heistä tapavat ystäviään ja tuttaviaan jopa useammin kuin ei-yksinasuvat. Noin joka kahdeksas yksinasuva nuori aikuinen (20–34-vuotiaat) tapasi tuttaviaan harvemmin kuin kerran kuukaudessa, keski-ikäisistä (35–64-vuotiaat) yksinasuvista joka viides tapasi tuttaviaan harvemmin kuin kerran kuukaudessa (Taulukko 5.1). Yksinasuvat miehet ovat vähemmän tekemisissä tuttaviansa kanssa kuin naiset; ero oli suuri varsinkin keski-ikäisten kohdalla. Eläkeikäisistä (65 vuotta täyttäneet) hieman useampi kuin joka viides tapasi tuttaviaan vain harvakseltaan – eläkeikäisistä miehistä tämä osuus oli kuitenkin lähes 30 %. Keski-ikäisistä tai eläkeikäisistä yksinasuvista miehistä noin 7 % oli yhteydessä tuttaviin tai läheisiin harvemmin kuin kuukausittain. Kun sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyviä haasteita tarkasteltiin ottamalla huomioon yksinäisyyden kokemukset sekä sosiaalinen eristyneisyys (harvoin yhteydessä tuttaviin), nuorista yksinasuvista aikuisista useampi kuin joka viides koki ongelmia sosiaalisessa kanssakäymisessään (miehet hieman useammin kuin naiset). Keski-ikäisistä yksinasuvista noin joka kolmas (miehet selvästi useammin kuin naiset) koki olevansa joko yksinäinen ja/tai oli harvoin tekemisissä tuttaviansa kanssa, ja eläkeikäisistä yksinasuvista noin 30 % – heistäkin miehet selvästi useammin kuin naiset. Kun nuorten yksinasuvien aikuisten kohdalla varsinkin yksinäisyyden kokemukset olivat tavallisia, keski-ikäisten ja eläkeikäisten yksinasuvien kohdalla yksinäisyyttä kokevien osuudet vähenevät mutta sosiaalinen eristyneisyys – vain harvakseltaan tapahtuva yhteydenpito tuttaviin tai läheisiin – kasvaa. Näin oli erityisesti miesten kohdalla.

	20–34-vuotiaat		35–64-vuotiaat		65 vuotta täyttäneet	
	Yksinasuvat	Ei-yksinasuvat	Yksinasuvat	Ei-yksinasuvat	Yksinasuvat	Ei-yksinasuvat
Melko usein tai jatkuvasti yksinäinen	22 %	7 %	18 %	5 %	16 %	4 %
Tapaa tuttavilla tai läheisiä kasvatusten harvemmin kuin kerran kuukaudessa	13 %	14 %	20 %	24 %	23 %	28 %
Pitää yhteyttä tuttaviiin tai läheisiin harvemmin kuin kerran kuukaudessa	2 %	2 %	4 %	4 %	4 %	7 %

Taulukko 5.1. Yksinäisyyden kokemukset ja yhteydenpito tuttaviiin ja läheisiin, yksinasuvat ja ei-yksinasuvat ikäryhmittäin. Lähteet: THL ATH-2015 & Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos.

Sosiaalisen kanssakäymisen vähäisyys oli tyypillisempää varsinkin työttömillä yksinasuvilla mutta myös matalasti koulutetuilla tai toimeentulovaikeuksia kokevilla yksinasuvilla. Lähes 35–45 % näihin ryhmiin sijoittuvista yksinasuvista kärsi joko yksinäisyydestä ja/tai sosiaalisesta eristyisyydestä.

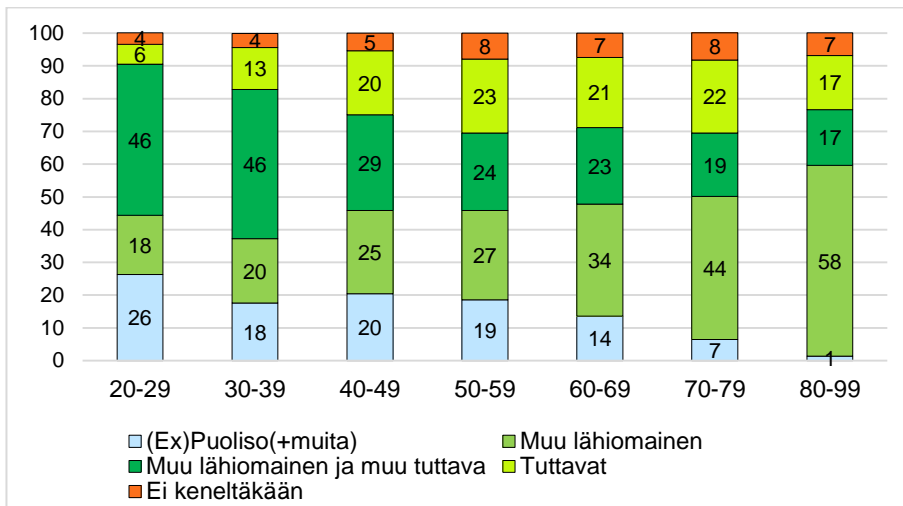
Sosioekonomisten tekijöiden (matala koulutus, toimeentulon ongelmat tai työttömyys) lisäksi huono terveydentila lisäsi sosiaalisen syrjäytymisen riskiä yksinasuvilla. Terveydentilansa korkeintaan keskitasoiseksi kokevilla yksinasuvilla esiintyi sosiaalisen kanssakäymisen ongelmia lähes kaksi kertaa niin usein kuin niillä yksinasuvilla, jotka kokivat terveytensä hyväksi.

Yksinasuvat olivat ei-yksinasuviin verrattuna keskimäärin hieman heikommassa asemassa myös sen suhteen, missä määrin heidän oli mahdollista saada apua ja tukea sosiaaliselta verkostoltaan. Yksinasuvista noin 4–8 % ilmoitti, ettei heillä ollut ketään, jolta saada apua tarvittaessa, ei-yksinasuvilla tämä osuus jäi alle 1 %. Osuus kasvoi iän myötä. Ei-yksinasuvat uskoivat myös saavansa apua useammalta eri taholta kuin yksinasuvat.

Ei-yksinasuvilla puoliso tai taloudessa asuvat muut henkilöt ovat luonnollisesti tärkeä avun lähde. Ex-puoliso tai muualla asuva kumppani ovat kuitenkin usein myös yksinasuvan apuna tarvittaessa (kuva 5.4). Tämän lisäksi tärkeä avun lähde ovat lähiomaiset, joiden merkitys on suuri varsinkin nuorilla yksinasuvilla aikuisilla ja iäkkäillä eläkeikäisillä. Pelkästään tuttavilta saatavaan apuun nojasi noin joka viides yksinasuva, keski-ikäiset ja alle 80-vuotiaat eläkeikäiset yksinasuvat hieman muita ikäryhmiä useammin. Iäkkäimpien eläkeikäisten yksinasuvien kohdalla (yli 80-vuotiaat) lähiomaiset ovat ylivoimaisesti tärkein avun lähde. Noin 7 prosenttia tästä ikäryhmästä ei kuitenkaan saanut apua keneltäkään.

Sosioekonomiset resurssit näyttävät olevan tärkeitä myös epävirallisen avun saannin suhteen yksinasuvilla: matala koulutustaso, toimeentulon ongelmat tai työttömyys tai muusta syystä (pl. opiskelijat) työelämän ulkopuolella oleminen lisäsivät todennäköisyyttä sille, että avunsaantilähteitä ei ollut tai niitä oli vähän. Sosioekonomisten resurssien merkitys kasvoi varsinkin keski-ikässä ja eläkeikässä, parempi toimeentulo ja työelämässä olo ennustivat parempia mahdollisuuksia saada apua tuttavilta ja läheisiltä. Myös tässä tapauksessa keski-ikäiset tai eläkeikäiset yksinasuvat miehet – varsinkin jos yksinasumiseen yhdistyy työttömyyttä tai toimeentulon tai terveyden ongelmia – näyttävät olevan erityisen haavoittuvassa asemassa.

Epävirallinen apu

Kuva 5.4. Epävirallisen avun lähteet yksinasuvilla ikäryhmittäin (%). Lähteet: THL ATH-2015 & Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos.

5.1.4 Julkiset palvelut: terveysten palvelujen käyttö ja palvelujen riittävyys

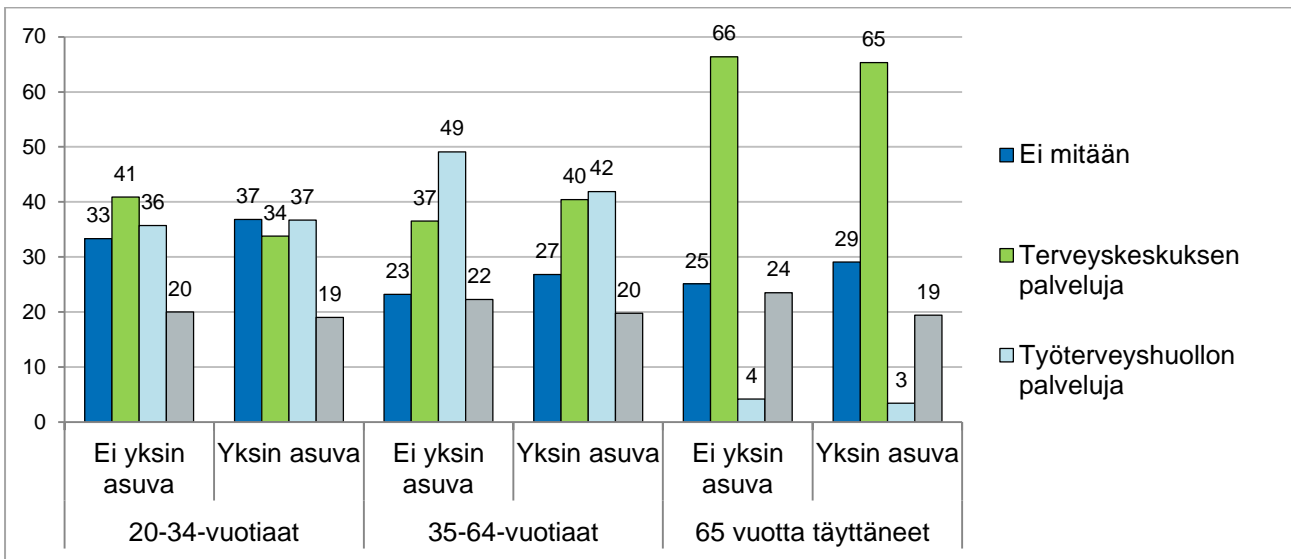
ATH-aineiston avulla tarkasteltiin myös sitä, missä määrin asumismuoto on yhteydessä julkisten palvelujen käyttöön ja niiden kokemiseen riittävinä. Tarkastelu kohdistettiin avoterveydenhuollon palveluihin, joihin kyse-lyssä luettiin kunnalliset terveyskeskukset, työterveyshuolto ja yksityiset terveysasemat.

Julkisten palvelujen, erityisesti terveysten palvelujen saatavuus henkilön tulotasosta, sosiaaliryhmästä, asuinpaikasta tms. tekijästä riippumatta on keskeinen hyvinvointivaltion periaate. Edellä havaittiin, että yksinasuvat kokevat keskimäärin terveydentilansa heikommaksi kuin muut, mutta onko asumismuodolla vaikutusta siihen, miten terveydenhuollon palveluja tavoitetaan, tai missä määrin ne koetaan riittävinä.

Yksinasuvat käyttävät julkisia avoterveydenhuollon palveluja (terveyskeskukset) lähes samassa määrin kuin muut, mutta vähemmän yksityisiä palveluja (työterveyshuolto, yksityiset terveysasemat) (kuva 5.5). Kokonaisuudessaan avoterveydenhuollon palvelujen (sekä julkiset että yksityiset palvelut) käyttö jää yksinasuvilla muutaman prosenttiyksikön verran jälkeen ei-yksinasuvista. Niiden osuus, jotka eivät olleet käyttäneet vuoden aikana lainkaan avoterveydenhuollon palveluja oli muutaman prosenttiyksikön verran suurempi yksinasuvilla kuin ei-yksinasuvilla kaikissa ikäryhmissä.

Kun tarkasteltiin niitä, jotka olivat kokeneet terveydentilansa korkeintaan keskitasoiseksi, yksinasuvista työikäisistä miehistä (20–64-vuotiaat) 30 % ei ollut käyttänyt mitään avoterveydenhuollon palvelua kuluneen vuoden aikana, ei-yksinasuvista miehistä tämä osuus oli 23 %. Naisten kohdalla osuudet olivat 20 % (yksinasuvat) ja 17 % (ei-yksinasuvat). Eläkeikäisten (65 vuotta täyttäneet) kohdalla eroa yksinasuvien ja ei-yksinasuvien miesten välillä oli muutama prosenttiyksikkö (25 % yksinasuvista eläkeikäisistä miehistä ja 21 % ei-yksinasuvista ei ollut käyttänyt mitään avo-terveyspalveluja). Eläkeikäisten naisten kohdalla yksinasuvat eivät eronneet ei-yksinasuvista terveysten palvelujen käytössä (22–23 % ei ollut käyttänyt avo-terveyspalveluja). Yksinasuvista jonkin verran suurempi osa ei-yksinasuviin verrattuna näyttää siis jäävän avoterveydenhuollon palvelujen ulkopuolelle, kun tarkastelu kohdistettiin vain niihin, joilla oli terveydentilaan liittyviä huolia. Myös virallisen avun saannin suhteen yksinasuminen näyttää olevan miehille suurempi riski kuin naisille.

Avoterveydenhuollon palvelujen käyttö

Kuva 5.5. Avoterveydenhuollon palvelujen käyttö 12 viime kuukauden aikana palvelutahon mukaan (%). Yksin asuvat ja ei-yksin asuvat eri ikäryhmissä. Huom. prosentiosuudet eivät summaudu sataan, koska sama vastaaja on voinut käyttää eri tahojen terveysterveyspalveluja. Lähteet: THL ATH-2015 & Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos.

Julkisten terveysterveyspalvelujen käytön suhteen erot yksinasuvien ja ei-yksinasuvien välillä olivat pieniä (tilastollisesti merkitsevää eroa ei ollut). Sen sijaan kaikkien avoterveydenhuollon palvelujen käytön suhteen yksinasuvat poikkesivat selvästi ei-yksinasuvista, yksinasuvien käyttäessä selvästi vähemmän avoterveydenhuollon palveluja. Tämän mukaisesti yksi asuvat eivät siis merkittävästi eroa julkisten terveysterveyspalvelujen käyttäjinä, mutta kun tarkastellaan avoterveydenhuollon kokonaisuutta, yksinasuvat jäävät jälkeen ei-yksinasuvista. Ero johtuu todennäköisesti siitä, että terveydentilansa korkeintaan keskitasoisiksi kokevien yksinasuvien joukossa on ei-yksinasuviin verrattuna runsaammin pienituloisia ja/tai ei työssä käyviä, joilla on heikommat mahdollisuudet täydentää julkisia terveysterveyspalveluja yksityisten tai työterveydenhuollon palveluilla.

Sosioekonomiset erot terveysterveyspalvelujen käytössä ovat myös yksinasuvilla suurempia kuin ei-yksinasuvilla: matala koulutustaso tai pienituloisuus ennakoivat heillä selvemmin kuin ei-yksinasuvilla terveysterveyspalvelujen vähäisempää käyttöä terveysterveysongelmista huolimatta.

Terveysterveyspalvelujen käytön ohella palvelujen saatavuutta arvioitiin ns. tyydyttämättömän palvelutarpeen avulla. ATH-aineistossa vastaajilta tiedusteltiin sitä, missä määrin he olisivat tarvinneet palvelua, mutta eivät ole saaneet sitä, tai missä määrin saatu palvelu koettiin riittämättömäksi. Kun tarkasteltiin terveysterveyskeskuslääkärin ja/tai sairaanhoitajan luona asiointia, palvelua tarvinneista 30 % (huomioitu vain palvelua tarvinneet tai sitä käyttäneet) oli tyytymätön saamaansa palveluun tai ei ollut saanut palvelua tarpeesta huolimatta. Palveluun tyytymättömien osuus ei kuitenkaan juuri eronnut yksinasuvien tai ei-yksinasuvien välillä.

Työmarkkinatilanne tai koulutus eivät olleet yhteydessä tyytymättömyyteen työikäisillä (20–64-vuotiaat) yksinasuvilla, sen sijaan toimeentulovaikeuksia kokeneet olivat muita yksinasuvia tyytymättömämpiä terveysterveyskeskuksen palveluihin. Lähes puolet niistä yksinasuvista, toimeentulovaikeuksia kokeneista 20–64-vuotiaista, jotka olivat käyttäneet tai jotka olisivat tarvinneet terveysterveyskeskuksen palveluja, oli tyytymätön palveluun. Myös eläkeikäisessä väestössä (65 vuotta täyttäneet) toimeentulovaikeudet olivat yhteydessä tyytymättömyyteen terveysterveyspalveluja kohtaan. Lähes joka kymmenes (8 %) toimeentulovaikeuksia kokenut yksinasuva eläkeikäinen ei ollut saanut palvelua tarpeesta huolimatta, ja 27 % oli tyytymätön palveluun.

5.1.5 Johtopäätöksiä

Toimeentulon ongelmat vaivaavat selvästi useammin yksinasuvia kuin niitä, jotka eivät asu yksin. Vaikka tämä selittyy osin sillä, että yksinasuvissa on muita runsaammin työttömiä, opiskelemissa olevia tai työkyvyttömyyden tai muun syyn vuoksi työelämästä poissa olevia, myös työlliset yksinasuvat raportoivat toimeentulon ongelmista useammin kuin ei-yksinasuvat työssäkäyvät henkilöt.

Yksinasuvien terveydentilaa ja hyvinvointia koskevat havainnot ovat hyvin samansuuntaisia kuin aikaisemmissa tutkimuksissa: yksinasuvien terveydentila on keskimäärin heikompi kuin muilla ja erityisen selvästi terveyserot näyttävät liittyvän psyykkiseen terveyteen. Yksinasuvat kärsivät ei-yksinasuvia useammin masentuneisuudesta ja heillä oli itsemurha-ajatuksia useammin kuin niillä, jotka eivät asuneet yksin.

On kuitenkin huomattava yksinasuvien ryhmän heterogeenisyys: monet yksinasuvat kokivat toimeentulonsa vähintään tyydyttäväksi, terveydentilansa ja hyvinvointinsa tai elämänlaatunsa hyväksi, eivätkä kärsineet yksinäisyydestä tai sosiaalisen kanssakäymisen puutteesta. Yksinasuvien joukossa on kuitenkin niitä, joilla yksinasumiseen liittyy monia ongelmia. Erityisen haasteellisia ovat ne tilanteet, joissa yksinasumiseen yhdistyy pienituloisuutta tai työttömyyttä tai muusta syystä työelämän ulkopuolella oloa. Tai toisin päin: yksinasuminen muodostaa merkittävän lisäriskin terveyden tai hyvinvoinnin kannalta niiden kohdalla, jotka kärsivät toimeentulon ongelmista tai työttömyydestä. Näissä ryhmissä yksinasuvien kokemus toimeentulonsa riittävydestä, terveydentilastaan tai sosiaalisesta hyvinvoinnistaan olivat merkittävästi kielteisempiä kuin muilla yksinasuvilla tai niillä, jotka eivät asuneet yksin. Yksinasumiseen kytkeytyvät ongelmat näyttivät kohdistuvan myös useammin (keski- tai eläkeikäisiin) miehiin kuin naisiin. Ainoastaan nuorten aikuisten kohdalla psyykkisen terveyden ongelmat olivat selvästi yleisempiä yksinasuvilla naisilla kuin yksinasuvilla miehillä.

Toimeentulon ongelmat tai heikko työmarkkina-asema näyttivät heikentävän yksinasuvien mahdollisuuksia saada apua ja tukea lähipiiristään. Vaikka yksinasuvista valtaosa oli verraten tiiviisti yhteydessä läheisiinsä ja tuttaviansa, ja vain pieni osa kokonaan epävirallisen avun ulottumattomissa, puutteet sosiaalisessa kanssakäymisessä ja avun saannissa olivat kuitenkin selvästi muita yleisempiä matalasti koulutetuilla yksinasuvilla sekä niillä, jotka eivät olleet työelämässä, tai jotka kärsivät toimeentulon ongelmista. Yhtä lailla sosioekonomiset resurssit vaikuttivat siihen, missä määrin yksinasuvat olivat päässeet palvelujen piiriin tai kokivat ne riittävinä. Julkisten terveyspalvelujen saannin suhteen yksinasuvat eivät juuri eronneet ei-yksinasuvista, mutta kun tarkasteltiin avoterveydenhuollon kokonaisuutta (julkiset terveyskeskukset, työterveydenhuollon palvelut ja yksityiset avoterveydenhuollon palvelut) heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevat yksinasuvat olivat päässeet palvelujen piiriin harvemmin kuin muut. Nämä ryhmät olivat myös muita useammin tyytymättömiä saamaansa palveluun tai kokivat palvelun riittämättömiksi.

Yksinasuvien talouksissa toimeentulon ongelmat näyttävät yhdistyvän muihin hyvinvoinnin puutteisiin useammin kuin ei-yksinasuvilla. Yksinasuvien taloudet ovat toimeentulon suhteen myös haavoittuvammassa asemassa kuin pariskuntataloudet, joissa toisen puolison tulot voivat kompensoida toisen heikompia tulonsaantimahdollisuuksia. Pienituloisten yksinasuvien toimeentuloon liittyvät politiikkakeinot ovat siten keskeisiä yksinasuvien elämäntilanteen helpottamiseksi (kts. luku 5.3.5 toimeentulotuen määräytymisen ongelmista yksinasuvien kannalta). Toimeentuloon liittyvien vaikeuksien yleisyys yksinasuvilla tarkoittaa myös sitä, että julkiset joko kokonaan tai osittain subventoidut palvelut hyödyttävät keskimäärin useammin yksinasuvia kuin ei-yksinasuvia.

On varsin vaikeaa osoittaa yksittäisiä politiikkaratkaisuja silloin kun yksinasumiseen yhdistyy hyvin monisyyksiä, sosiaaliseen syrjäytymiseen, terveydentilaan ja toimeentuloon liittyviä ongelmia. Yhtenä mahdollisuutena on selvittää esimerkiksi sitä, tunnistetaanko sosiaalinen syrjäytyminen tai yksinäisyys niissä tilanteissa, joissa henkilö on jo jonkin palvelun (työllistämispalvelut, kuntoutus, toimeentulotuki ym.) piirissä, sekä sitä, missä määrin näitä henkilöitä voitaisiin ohjata sosiaalityön piiriin tai sosiaalityön keinoin puuttua sosiaaliseen syrjäytymiseen.

Lähteet

Borg P (2015a). Yksinasuvien helsinkiläisten kokema hyvinvointi. Tutkimuksia 3/2015. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus.

Borg P (2015b). Yksinasuvien helsinkiläisten sosiaaliset suhteet. Teoksessa: Väliniemi-Laurson J, Borg P ja Keskinen V (toim.), Yksin Kaupungissa. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus, ss. 143–155.

Borg P & Hietaniemi L (2015). Yksinasuvien taloudellinen toimeentulo Helsingissä. Teoksessa: Väliniemi-Laurson J, Borg P ja Keskinen V (toim.), Yksin Kaupungissa. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus, ss. 158–166.

Kauppinen T, Martelin T, Hannikainen-Ingman K & Virtala E (2014). Yksin asuvien hyvinvointi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 27/2014.

Martelin T, Koskinen S, Kestilä L ja Aromaa A (2005). Terveyden ja toimintakyvyn vaihtelu asuinalueen, koulutuksen ja kotitaloustyyppin mukaan. Teoksessa: Koskinen S, Kestilä L, Martelin T, ja Aromaa A (toim.), Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000-tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005, ss. 134–148.

Miettinen A (2018). Yksin asuvat – toimeentulo, terveys ja hyvinvointi. Työpapereita 2018. Helsinki: Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos (ilmestyy syksyllä 2018).

THL. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, ATH-tutkimus 2015: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/aikuisten-terveyshyvinvointi-ja-palvelututkimus-ath>.

5.2 Yksinasumisen kokemukset

Väestöliiton ja Väestöntutkimuslaitoksen YSI-hankkeen toisena osuutena on ollut terveyden ja hyvinvoinnin lisäksi selvittää millaisia kokemuksia yksinasuvilla on elämästään ja miltä yksinäisyys on heistä tuntunut. Hankkeen tässä osassa yksinasuvien kokemuksia tarkastellaan laadullisen tiedon valossa. Yksinäisyydestä ja yksinasumiseen liittyvistä kokemuksista on ollut käytettävissä kaksi aineistoa.

Ensimmäisenä aineistona on hyödynnetty yhteistyössä Juho Saaren ja yksinäisyystutkijoiden verkoston sekä Helsingin Sanomien kanssa vuonna 2014 kerättyä Suomalaisten yksinäisyys (SY) aineistoa (Saari 2016; Kontula 2017). Siihen vastasi netin kautta yhteensä 27946 vastaajaa. Vastaajia oli melko tasaisesti kaikista ikäryhmistä 20–69 vuotiaiden keskuudessa sekä eri puolilta maata. Vastaajista yksinasuvia oli 10907, miehiä 4552 ja naisia 6355. Lukumääräisesti noin puolet yksinasuvista oli Helsinki-Uusimaa alueelta. Laadullista tietoa yksinäisyydestä tarjosi avoin kysymys ”Miltä yksinäisyys tuntuu?” Tuntemuksistaan kirjoitti 1821 vastaajaa. Heidän joukossaan oli naisia 1245 ja miehiä 576.

Toiseksi laadulliseksi aineistoksi kerättiin kevään 2017 aikana Väestöliiton nettisivun kautta kysely (VL) yksinasuvista (Kontula 2018a). Se sisälsi 16 kysymystä, joista 13 oli avoimia kysymyksiä. Kyselyyn vastasi yhteensä 193 henkilöä, 165 naista ja 28 miestä. Kaikki ikäryhmät olivat hyvin edustettuina. Vastanneilla oli melko paljon kokemusta yksinasumisesta, sillä he olivat asuneet yksin keskimäärin 14 vuotta. Joukossa oli sekä henkilöitä, jotka olivat asuneet vasta muutaman vuoden yksin, että henkilöitä, jotka olivat asuneet yksin jo yli 50 vuotta.

5.2.1 Yksinasuvien taloudellinen ja sosiaalinen tilanne

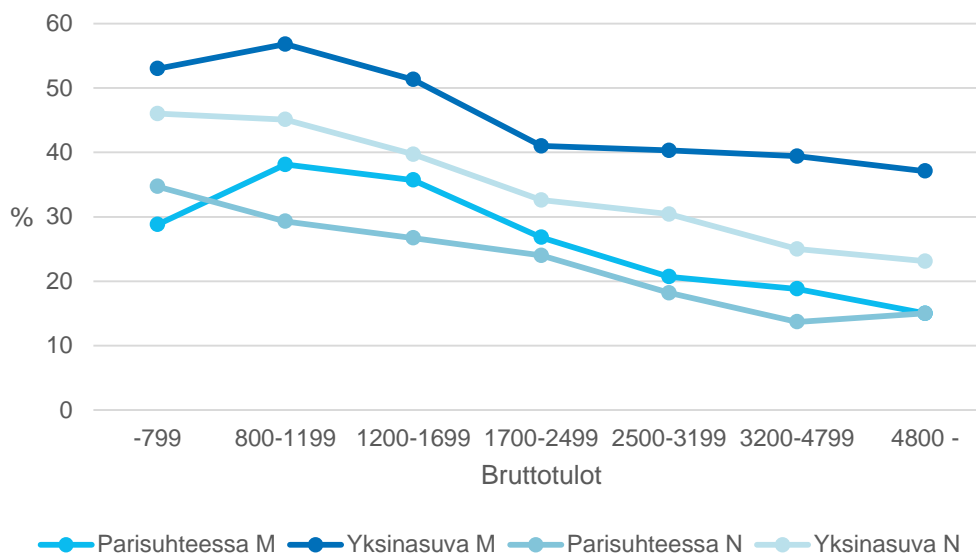
Laadullisen aineiston antama kuva yksinasuvien taloudellisesta tilanteesta ja asumisesta on samansuuntainen kuin edellä määrällisiin aineistoihin perustuvat tiedot. SY-aineiston perusteella yksinasuvat asuivat kaksi kertaa useammin vuokralla kuin parisuhteessa elävät. Parisuhteessa elävät asuivat noin 20 prosenttiyksikköä yksinasuvia useammin omistusasunnossa kaikissa ikäryhmissä. Merkillepantavaa on se, että yksinasuvat asuvat ainakin tuon 20 prosenttiyksikköä harvemmin omistusasunnoissa kaikissa bruttotulojen mukaisissa väestöryhmissä. Vasta yli 3200 euroa kuukaudessa bruttotulona ansaitsevista yksinasuvista miehistä ja naisista yli puolet asuu omistusasunnossa. Parisuhteessa elävillä vastaava keskimääräinen tuloraja omistusasumiseen oli yli 1200 euroa eli oleellisesti matalampi kuin yksinasuvilla.

Yksinasuvat miehet ansaitsivat bruttotuloina keskimäärin 2572 euroa kuukaudessa. Tämä oli noin 1100 euroa vähemmän kuin parisuhteissa eläneillä miehillä. Yksinasuvien naisten bruttotulot olivat vastaavasti 2411 euroa, joka oli 200 euroa vähemmän kuin parisuhteissa elävillä naisilla. Miehillä parisuhteessa eläminen liittyi siis huomattavasti naisia useammin siihen, että heillä oli merkittävästi paremmat tulot kuin yksinasuvilla. Tämä tulos koski kaikkia ikäryhmiä. Alhaisimmat tulot olivat työttömillä yksinasuvilla, molemmilla sukupuolilla noin 1100 euroa kuukaudessa.

Yksinasuvista miehistä 45 % ja naisista 34 % tunsi itsensä melko usein yksinäiseksi. Parisuhteissa eläneillä vastaavat osuudet olivat suunnilleen vain puolet tästä (miehet sekä naiset 22 %). Tämä ero yksinäisyyden tuntemuksissa parisuhteessa elävien ja yksinasuvien välillä näkyi yhtä voimakkaana kaikissa ikäryhmissä ja korostui miehillä enemmän kuin naisilla. Muita lyhemmän koulutuksen suorittaneet ja pienituloisemmat yksinasuvat raportoivat muita useammin yksinäisyydestä. Korkeintaan peruskoulun suorittaneista, alle 1200 euroa bruttona kuukaudessa ansaitsevista tai työttömistä miehistä noin 55 prosenttia tunsi itsensä toistuvasti

yksinäisiksi. Vähintään 1700 euroa kuukaudessa ansaitsevilla yksinasuvilla miehillä tämä osuus oli 40 prosenttia. Yksinäisyys kasaantui siis yhteen taloudellisen huono-osaisuuden kanssa (vrt kuva 5.6).

Tuntee itsensä täydellisen yksinäiseksi, miehet (M) ja naiset (N)

Kuva 5.6. Täydellisesti itsensä yksinäiseksi kokevat sukupuolen, parisuhdestatuksen ja tulojen mukaan, %. Lähde: SY-kysely.

Yksinasuvista naisista työttömät tunsivat itsensä yksinäisiksi muita useammin, heistä lähes 50 prosenttia tunsu itsensä yksinäiseksi. Yksinasuvista pienituloisista tai korkeintaan peruskoulun suorittaneista naisista yksinäisten osuus oli reilut 40 prosenttia. Yli 2500 euroa kuukaudessa ansaitsevilla yksinasuvilla naisilla tämä osuus oli merkittävästi matalampi, 20–30 prosenttia.

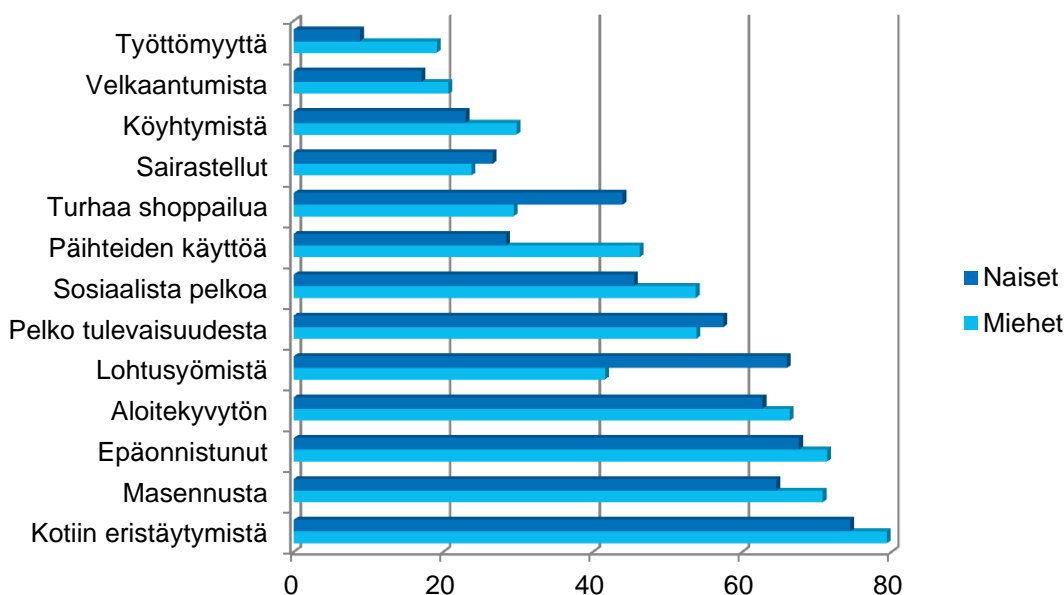
5.2.2 Yksinäisyyteen liittyvät kielteiset tuntemukset ja kokemukset

Yksinäisyyteen liittyi SY-kyselyn vastaajilla monenlaisia kielteisiä tuntemuksia. Yksinasuvista miehistä ja naisista jopa kaksi kolmasosaa oli kokenut itsensä onnettomaksi, koska he tekivät asioita vain yksin. Kolmasosa yksinasuvista miehistä ja joka viides naisista oli tuntenut usein, että heillä ei ollut ketään jonka kanssa keskustella.

Kaikilta itsensä yksinäisiksi kokeneilta (yksinasuvat tai parisuhteessa elävät) kysyttiin, mitä muita asioita yksinäisyyteen oli liittynyt. Toistuvasti itsensä yksinäisiksi tuntevat raportoivat monista sosiaalisista ongelmista (kuva 5.7). Heistä lähes neljällä viidestä oli ollut kotiin eristäytymistä ja useammalla kuin kahdella kolmesta oli ollut masentuneisuutta, tunne elämässä epäonnistumisesta ja tunne omasta aloitekyvyttömyydestä. Yksinäisyys oli nakertanut vahvasti yksinäisyyttä tuntevien yksinasuvien itsetuntoa ja nostanut kynnystä solmia kontakteja muihin ihmisiin. Joka toinen oli tuntenut itsensä ahdistuneeksi sosiaalisissa tilanteissa ja yhtä moni oli kokenut pelkoa omasta tulevaisuudestaan.

Kaikki edellä kuvatut kokemukset olivat yksinasuvilla huomattavasti yleisempiä kuin parisuhteessa elävillä. Esimerkiksi masennusta tai tulevaisuuden pelkoa oli kokenut noin 20 prosenttia niistä yksinäisyyttä kokeneista henkilöistä, jotka elivät parisuhteessa. Sairastelua tai köyhtymistä oli kokenut vain muutama prosentti parisuhteessa elävistä.

Toistuvasti itsensä yksinäiseksi tuntevien kokemukset

Kuva 5.7. Yksinäiseksi itsensä kokevien tuntemuksia. Lähde: SY-kysely.

Yksinäiset naiset kompensoivat yksinäisyyttään hyvin usein lohtusyömisellä ja omasta mielestään turhalla shoppailulla (kts. kuva 5.7). Naisilla oli ollut miehiä tyypillisempää hakea ja saada lohtua myös ystävien tapaamisesta, lukemisesta ja lemmikin hoidosta. Miehet olivat puolestaan turvautuneet naisia useammin päihteiden käyttöön, itsetyydytykseen ja pornon katseluun. Internetin käyttö ja TV:n katselu lievittivät myös yksinäisyyden kokemuksia.

Yksinäisyyttä kokeneilla pienituloisilla, alle 1200 euroa kuukaudessa ansaitsevilla oli sosiaalisia pelkoja tai ahdistuneisuutta sosiaalisissa tilanteissa merkittävästi useammin kuin paremmin ansaitsevilla. Yhteys oli naisilla voimakkaampi kuin miehillä. Pienituloisuudella näyttää olevan yhteyttä heikkoon itsetuntoon. Niilläkin vastaajilla, jotka eivät raportoineet yksinäisyydestä, oli merkittävästi useammin ahdistuneisuutta sosiaalisissa tilanteissa, jos heidän bruttotulonsa olivat alle 1200 euroa.

Pienituloisilla yksinäisyyttä kokeneilla vastaajilla oli myös muita useammin sairastelua. Alle 1200 euroa ansaitsevista noin 40 prosentilla oli ollut sairastelua, kun vastaava osuus yli 2500 euroa ansaitsevilla oli noin 15 prosenttia. Kun pienituloisuuteen liittyy yksinäisyyttä, niin tämä näyttää yhdistyvän riskiin kokea myös fyysisen terveyden ongelmia. Pienituloisuuden ohella tätä riskiä kasvattivat myös matala koulutustaso ja työttömyys.

Yksinäisyyttä kokevat sekä yksinasuvat että parisuhteissa elävät. Yksinasuminen näyttää kuitenkin korostavan edellä kuvattuja muita elämäntilanteeseen liittyviä haasteita. Yksinasuvat ja yksinäisyyttä kokevat miehet ja naiset raportoivat parisuhteissa eläviin yksinäisiin verrattuna useammin pelkoa tulevaisuudesta, masennusta, köyhtymistä ja velkaantumista. Heillä oli siis useammin taloudellisia ja tulevaisuuteen liittyviä huolia. Yksinasuvilla, yksinäisyyttä kokevilla miehillä, mutta ei naisilla, oli tämän lisäksi parisuhteissa eläviä yksinäisiä miehiä useammin kotiin eristäytymistä, tunne epäonnistumisesta, pelkoa sosiaalisissa tilanteissa ja työttömyyttä. Miehillä yksinasumiseen kasautui siis naisia useammin erilaisia ongelmallisia kokemuksia.

5.2.3 Kirjoituksia siitä miltä yksinäisyys on tuntunut

SY-aineiston kysymykseen ”Miltä yksinäisyys tuntuu?” kirjoitti vastauksiaan 1821 yksinasuvaa, noin viidesosa kaikista tutkimukseen osallistuneista yksinasuvista. Kirjoitusten yleisimpiä teemoja olivat ulkopuolisuuden

kokemus, yksinäisyyden aiheuttama fyysinen kipu ja oireet, tunne siitä, että on huono ja epäonnistunut ihminen, että elämä menee hukkaan, tai että on merkityksetön ihminen, jota kukaan ei kaipaa. Kirjoittajat eivät tunteneet itseään halutuiksi ja he kaipasivat läheisyyttä.

Naisilla yksinäisyyteen ja ulkopuolisuuden tunteeseen liittyi mm. seuraavia kokemuksia ja tunteita:

- Minua ei kutsuta mihinkään mukaan, minulle on sanottu suoraan että ovat unohtaneet kokonaan minun olemassaolon.
- Oma merkityksettömyys korostuu. Ahdistaa ja surettaa... Se realiteetti ettei ketään kiinnosta miten pärjään tai olenko edes hengissä.
- Siltä, että ketään ei kiinnosta vaikka hyppäisin katolta.
- Tuntuu kuin minua ei olisi olemassa. Yksinäisyys on tappavaa hiljaisuutta.
- Yksinäisyys on sitä että jää aina ulkopuolelle. Se on sitä että ei koskaan tule valituksi mihinkään ryhmään eikä kukaan pyydä sinua minnekään. Koskaan.
- Yksinäisyys tuntuu siltä, että jos katoaisi maailmasta kukaan ei huomaisi.

Miesten ulkopuolisuuteen sisältyi esimerkiksi seuraavia kokemuksia ja tunteita:

- Siltä, että olet joen rannalla ja kaikki muut ovat toisella rannalla.
- Kuin olisi haamu muiden joukossa.
- Ei ole ketään jonka kanssa voisi jakaa mukaviakaan kokemuksia, saati ikäviä... Ei kutsuta juhliin mukaan. Jos itse järjestää juhlat, ketään ei tule paikalle. Jos joskus pääsee juhliin, niin yleisin kysymys on ”saako nämä tuolit ottaa”.
- Tuntuu kuin en olisi olemassa ja että tekemisilläni ei ole mitään merkitystä.
- Vähän siltä kuin olisi jäänyt laiturille, kun muiden juna meni jo.
- Syrjäytymisen sijaan sitä tuntee enemmän olevansa syrjäytetty, yhteiskunnan ulkopuolelle tai marginaaliin sysätty.

Yksinäisyys oli aiheuttanut sekä naisille että miehille erilaisia pelkoja. Tärkeä huoli liittyi siihen, kuinka heille tulee käymään yksinäisenä vanhuksena. Heistä tuntui myös, että he olivat sosiaalisesti epäonnistuneita ja huonoksi leimattuja ihmisiä, jotka eivät kelpaa kenellekään. Miehistä tuntui melko usein että he olivat lamaan-tuneet elämässään ja erakoituneet kotiinsa. Osa sekä miehistä että naisista koki kuoleman olevan heille todellinen vaihtoehto ratkaisuna yksinäisyyteen.

5.2.4 Väestöliiton nettikysely yksinasuville

Tutkimuksen toisena aineistona oli Väestöliiton nettikysely (VL) yksinasuville. Kyselyssä tiedusteltiin yksinasumiseen liittyviä hyviä ja huonoja puolia sekä yksinasumisen käytännön haasteista. Nettikyselyyn vastanneista yksinasuvista selvä enemmistö oli naisia. Heistä yhdeksän kymmenestä oli asunut jossain vaiheessa aikuisikänsä yhdessä jonkun toisen kanssa. Seitsemän kymmenestä oli asunut parisuhteessa kumppanin kanssa, mutta suhde oli päättynyt eroon. Joka neljännellä oli kokemusta jo useammasta avio- tai avoerosta ja monilla kolmesta tai useammastakin erosta. Vastaaajien joukossa oli myös koko aikuisikänsä yksin asuneita.

Yksin asumisen hyvät puolet

Melkein kaikki kyselyyn vastanneet pystyivät nimeämään yksinasumiseen liittyviä etuja. Joka toinen korosti suurena etuna vapautta ja mahdollisuutta päättää omista asioista riippumatta muista ihmisistä. Yksin elävä saa päättää itsenäisesti omasta ajankäytöstään ja aikatauluistaan. Hänen ei tarvitse selitellä menojaan kenellekään ja hän saa seurustella, jos siltä tuntuu. Joka kolmas yksinasuva katsoi, että sen hetkinen asumis- ja elämäntapa oli heidän oma valintansa ja että se sopi heille hyvin.

Yksinasuvat saattoivat päättää itse arkipäivästään ja he viihtyivät kodissaan hyvin. Kenenkään kanssa ei tarvinnut neuvotella ja tehdä kompromisseja. Monet arvostivat kodin rauhaa ja hiljaisuutta. Kodin sai pitää siinä kunnossa kuin itse halusi ja kukaan ei ollut siellä sotkemassa, vaatimassa siivousta tai häiritsemässä. Ketään ei tarvinnut miellyttää ja ottaa huomioon ja kenenkään vuoksi ei tarvinnut laittaa.

Mitä elämästä erityisesti puuttui?

Yksinasuvilla oli suuri henkisen tuen tarve. Yleinen ongelma kyselyyn vastanneiden kohdalla oli elämän yksinäisyys ja ystävien puute. Joka viidennellä ei ollut ketään ihmistä, jolta olisi voinut saada henkistä tukea. Kaikki ongelmat piti ratkoa yksin. Joka neljäs kertoi kärsivänsä yksinäisyydestä. Toteutumattomien sosiaalisten tarpeiden vuoksi yksin asuvat kirjoittivat kokeneensa itsensä arvottomiksi, apaattiseksi ja turvattomiksi. Muutamat kertoivat masentuneensa yksinäisyytensä vuoksi. Jotkut olivat kokeneet syrjintää ja sosiaalista eristäytyneisyyttä. Erilaiset sosiaaliset vajeet ja ongelmat olivat päässeet kasautumaan.

Joka toisella kyselyyn vastanneista oli kuitenkin joku ystävä tai kaveri, jonka tukeen saattoi turvautua. Osa sai tukea vanhemmiltaan tai sisaruksiltaan. Joka kymmenes sai tukea seurustelukumppaniltaan. Monet eivät kuitenkaan halunneet kuormittaa muita ihmisiä omilla ongelmillaan.

Kysyttäessä saiko kyselyn vastaaja keneltäkään konkreettista apua sitä tarvitessaan, joka viidennellä ei ollut ketään, jolta olisi saanut apua. Heidän oli tultava kaikissa asioissa yksin toimeen. Joka neljäs nimesi arkielämän avun puuttumisen yksinasumisen erityiseksi ongelmaksi. Monet naiset mainitsivat tarvitsevansa kodeissaan miehistä tukea ja apua. Heillä oli kuitenkin korkea kynnyks tällaisen avun hakemiselle.

Monilla yksinasuvilla oli joku ystävä, joka saattoi auttaa heitä käytännön asioissa. Joka kolmas saattoi pyytää tällaista apua perheeltään. Jotkut saivat apua omalta lapseltaan tai joltakin naapuriltaan. Joka seitsemäs osti apua tarvitessaan maksullisia palveluita joiltakin yrityksiltä. Monilla ei kuitenkaan ollut siihen varaa. Tästä koitui hankaluuksia ja turvattomuutta.

Yksin asumiseen liittyvät erityiset ongelmat

Yksin asumiseen liittyväksi erityiseksi ongelmaksi joka toinen kyselyn vastaaja nimesi elämisen ja asumisen kalleuden. Kukaan ei ollut jakamassa elinkustannuksia. Asumiskulut olivat vastaajille paikoin suorastaan ylivoimaisia. Tämä oli monilla eron jälkeinen asumis- ja elämäntilanne. Yksin asuminen koettiin yleisesti turhan kalliiksi tavaksi elää. Joka kuudes kaipasi itselleen jotakin yhteisöllistä asumismuotoa. Se olisi taannut heille muiden ihmisten seuraa ja sen arveltiin olevan myös edullisempaa taloudellisesti. Se oli suunnitelma B, jos kumppania ei löydy.

lääkkäämmille vastaajille rahojen riittäminen terveydenhuoltoon ja lääkkeisiin oli todellinen ongelma. Kaikista sairauksista joutui lisäksi selviämään ilman muiden apua. Se aiheutti turvattomuuden kokemuksia. Yksinasuvat kokivat myös joutuvansa maksamaan monista asioista ja palveluista suhteellisesti enemmän kuin perheelliset. Erityisen paljon arvosteltiin elintarvikkeiden suuria perhekokoja, jotka tulivat yksinasuville kalliiksi.

Kokemukset epätasa-arvosta

Joka toinen kyselyyn vastannut yksinasuva ei kokenut itseään arvostetuksi ja suosituksi muiden ihmisten parissa. Valtaosa kokemuksistaan kirjoittaneista yksinasuvista koki, että he eivät olleet tasa-arvoisia perheellisten kanssa. Taloudellisesti heillä meni perheellisiä huonommin ja erilaiset hankinnat tulivat heille suhteellisesti kalliimmiksi. He eivät kokeneet saavansa yhteiskunnan raha-apua siinä määrin kuin perheelliset. Verotuskohdeltu koettiin epätasa-arvoiseksi muun muassa kotitalousvähennyksen ja työmatkakulujen vuoksi. He joutuivat maksamaan yksin monet verot, jotka perheelliset puoliset saattoivat jakaa keskenään.

Työelämässä yksinasuvat kokivat joutuvansa joustamaan työ- ja loma-ajoissa perheellisten hyväksi. Heihin kohdistettiin loukkaavia asenteita, heitä ei kutsuttu mukaan perheellisten sosiaalisiin tilaisuuksiin ja heitä painostettiin perheen perustamiseen tai lasten hankintaan. He kokivat muiden vähättelyä.

Monet korostivat sitä, että heidät oli unohdettu yhteiskunnassa tai että heitä syrjittiin. Monien mielestä poliittisilla päättäjillä ei ollut mielenkiintoa yksin asuvia kohtaan edes vaaleissa. He pelkäsivät joutuvansa huonosti toimivien kunnallisten palveluiden varaan. Varsinkin haavoittuvuus sairauksien edessä ja työttömänä pelotti.

5.2.5 Johtopäätöksiä

Tämän kyselyn tulokset kertovat paikoin hyvinkin konkreettisesti siitä, millaisia haasteita monet yksinasuvat kohtaavat. Yksi merkittävimpiä laadullisessakin aineistossa toistuvasti esiin tuleva ongelma on asumisen kalteus. Haasteellisimpia olivat kuitenkin niiden yksinasuvien elämäntilanteet, joissa merkittävät taloudelliset vaikeudet yhdistyvät siihen, että heillä ei ollut ketään, jolta he voisivat saada henkistä tukea tai käytännöllistä apua silloin, kun he sellaista kaipaavat. Taloudellisten ongelmien kasautumisen yhteys puutteelliseen sosiaaliseen tukeen havaittiin myös 1990-luvun taloudellisen laman vaikutuksia tarkastelleessa tutkimuksessa (Kontula, Viinamäki ja Koskela 1998).

Monet kokemuksistaan kirjoittaneet yksinasuvat olivat kohdanneet suoranaista sosiaalista syrjintää tai epätaasa-arvoista kohtelua esimerkiksi työelämässä. He eivät kokeneet kenenkään arvostavan tai tarvitsevan heitä (kts. myös Ojala ja Kontula 2002). Konkreettisimmillaan yksinasuvien ongelmana voi olla avun saannin vaikeus arkielämässä. Pienituloisilla ei ole varaa ostaa palveluita, jotka auttaisivat heitä selviämään erilaisissa haasteellisissa tilanteissa, esimerkiksi sairauden yllättäessä. Moni yksinasuva raportoikin turvattomuuden kokemuksista ja pelosta, että joutuu tulevaisuudessakin elämään yksin, ilman sosiaalista tukiverkostoa.

Yksinasuminen ei ole monille lainkaan ongelma, mutta samalla osalla yksinasuvista on merkittävästi enemmän sekä sosiaalisia että taloudellisia ongelmia. Yksinäisyyteen liittyy hyvin usein sosiaalista eristäytymistä ja passivoitumista. Tämä on sekä yksilöiden että yhteiskunnan ongelma. Passivoinnin seurauksena taloudelliset ongelmatkin korostuvat. Sosiaalisen eristäytymisen taustalla ovat aiemmat elämäkokemukset ja niiden muovaama alhainen sosiaalinen itsetunto. Taustalla on voinut olla koulukiusaamista, erilaisia pettymyksiä työelämässä, työttömyyttä, sairauksia, vaikeuksia solmia ystävyysuhteita ja pettymyksiä parisuhteiden solminnassa.

Yksielävät yksinäiset kaipaavat ihmistä, jolla olisi aikaa ja halua kuunnella heitä ja jolta he voivat saada arvostusta ihmisinä ja miehinä ja naisina. He elävät henkisen ja sosiaalisen tuen puutteessa. Sosiaalisen tuen tai sen puutteen merkitys hyvinvoinnin lähteenä on kuitenkin saanut selvästi vähemmän huomiota yhteiskunnassa kuin taloudelliset ongelmat. Yksinasuvien henkisen ja sosiaalisen tuen tarve tulisi tunnistaa nykyistä paremmin sosiaalipalveluissa. Yksinäiset pienituloiset ja työttömät ihmiset sairastavat SY-kyselyn perusteella muita useammin. Heidän kuulumisensa sosiaalisten ongelmien riskiryhmään voitaisiin siten tunnistaa terveydenhuollossa, josta heidät voi ohjata sosiaalihuollon asiakkaisiksi. Tämä vastaa integroitujen sote-palveluiden periaatetta.

Lähteet

Kontula O (2016). Lemmen paula. Väestöliiton Perhebarometri 2016. Helsinki: Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos Katsaus E50.

Kontula O, Viinamäki H & Koskela K (1998). Köyhiä ja kipeitä. Helsinki: Väestöliitto Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D34.

Kontula O (2017). "Yksinäisyys kalvaa yksinasuvia", Väestöliiton Tietovuoto-blogi, toukokuu 2017:
http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/touko-2017-tietovuoto/

Kontula O (2018a). "Puhuttelevia kokemuksia yksinasumisesta", Väestöliiton Tietovuoto-blogi, huhtikuu 2018:
http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/huhti-2018-tietovuoto/

Ojala EM & Kontula O (2002). Tarvitseeko minua kukaan? Keski-ikäiset yksineläjät perhekeskeisessä yhteisössä. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D40.

Saari, J. (toim)(2016). Yksinäisten Suomi. Gaudeamus.

5.3 Toimeentulo ja tulonsiirrot

Tässä alaluvussa kuvataan yksinasumista saatujen tulonsiirtojen ja maksettujen tulonsiirtojen eli verotuksen näkökulmasta. Sosiaaliturvajärjestelmä ei tunnista yksinasumista sosiaalisesti riskiksi, mitä voidaan pitää ongelmana. Toisaalta kansalaiskeskustelua sosiaaliturvajärjestelmästä vaikeuttaa se, että tulonsiirtojärjestelmä on monimutkainen. Kansalaisten on vaikea pysyä mukana muutoksissa. Käsitys järjestelmän toiminnasta saattaaakin perustua vanhoihin muistikuviin tai väärinkäsityksiin.

Seuraava tarkastelu tapahtuu sosiaaliturva- ja verojärjestelmien tasolla. Aluksi tarkastellaan yleisesti tulonsiirtoja. Sen jälkeen analysoidaan köyhyyttä ja asumista. Ennen yhteenvetoa käsitellään verotusta. Tämän hankkeen yhteydessä yksin asuvilta kerätyssä laadullisessa aineistossa (kts. luku 5.2) pyydettiin vastauksia kysymykseen ”Millä tavoin haluaisit muuttaa yksinasuvien asemaa ja kohtelua yhteiskunnassamme?” (Kontula 2018b). Taustaksi on myös käyty läpi vuonna 2009 perustetun Yksinasuvat ry muistio sosiaaliturvasta (Yksinasuvat 2016). Yhdistys pyrkii ”edistämään yksinelävän ja -asuvan henkilön tasavertaisuutta suhteessa muihin perhekuntiin”. Tarkastelussa pohditaan myös näistä aineistoista nousevia havaintoja. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista arvioida tekijöitä, jotka ovat yksinasuvien sosiaaliturvan käytön taustalla. Yksityiskohtaisempi analyysi vaatisi mikroaineistojen ja simulaatioiden käyttöä.

5.3.1 Yksin asuminen tulonsiirtojen näkökulmasta

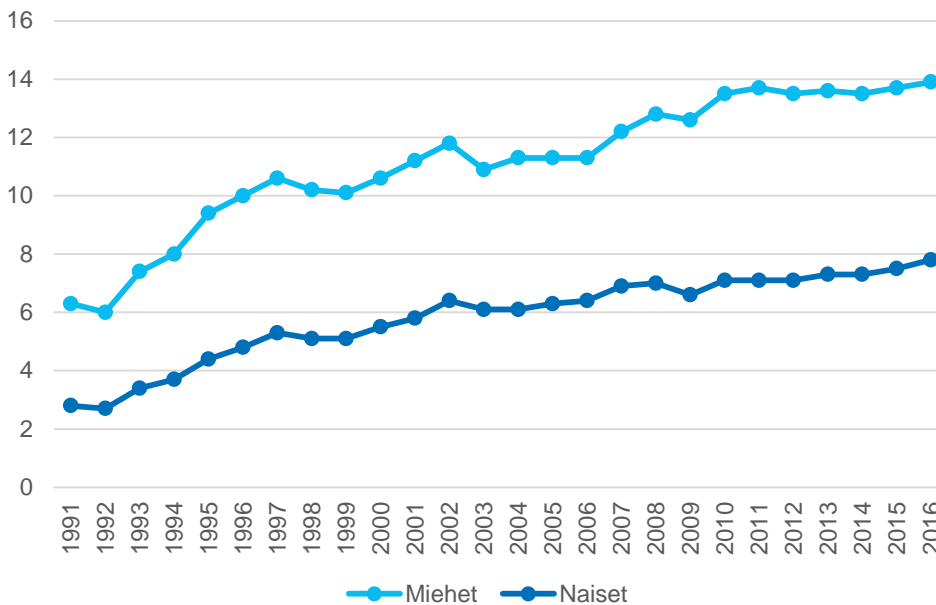
Tulonsiirrot ovat keskeinen keino taloudellisen tasa-arvon toteuttamiseen myös erilaisten kotitaloustyyppien kesken. Suomalaisen verotuksen ja sosiaaliturvan historiallisessa kehityksessä on havaittavissa selvä suunta perhe- tai kotitalouskohtaisesta kohtelusta kohti yksilöllistä kohtelua. Sosiaaliturvajärjestelmässä pyrkimys kotitalouskohtaisuudesta kohti yksilökohtaisuutta liittyy ennen muuta sukupuolten välisen tasa-arvon toteuttamiseen kahden puolison perheissä ja lapsiperheissä. Vuonna 1935 tuli voimaan oli puolisoitten osittainen erillisverotus (Hiilamo 2004). Samaan aikaan säädettiin ”poikamiesvero” eli korotettu vero naimattomille eli yksin asuville ja lapsettomille pareille. Vuonna 1976 Suomessa siirryttiin puolisoitten täydelliseen erillisverotukseen, mutta perhepoliittiset verovähennykset aiheuttivat vielä sen, että yksin asuvia ja lapsettomia pareja verotettiin ankarammin kuin lapsiperheitä. Vähämerkityksellistä elatusvelvollisuusvähennystä lukuun ottamatta perhepoliittiset verovähennykset poistuivat suuressa perhetukiudistuksessa vuonna 1994, jolloin lapsilisiä korotettiin vastineena vähennysten poistumisesta.

Vuoden 1994 verouudistuksen jälkeen verotus on muutamia pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta kohdellut yhdenvertaisesti yksinasuvia ja muita kotitalouksia. Myös tulonsiirroissa lähtökohtana on yksilöllinen kohtelu. Kansaneläkkeistä poistettiin puoliso- ja lapsikorotusjärjestelmä vuosina 1996-2001. Tuoreimpina muutoksina työmarkkinatuesta ja opintotuesta on poistettu puolison tulojen tarveharkinta. Tärkeimmät poikkeukset yksilöllisestä kohtelusta liittyvät asumis- ja toimeentulotukeen, joissa lähtökohtana on kotitalouden tilanne.

5.3.2 Yksinasuvien köyhyys

Pitkäaikainen toimeentulotuen saaminen on merkki vakavista talousongelmista. Tällöin mittarina käytetään sitä, että henkilö tai kotitalous on saanut toimeentulotukea vähintään kymmenen kuukauden aikana vuodessa. Toimeentulotuen tarve arvioidaan erikseen jokaisena kuukautena, mikä tarkoittaa sitä, että pitkäaikainen toimeentulotuen tarve kuvaa jatkuvia talousongelmia.

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet yksinasuvat

Kuva 5.8. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden yksinasuvien miesten ja naisten osuus tuen saajista, %. Lähde: Sotkanet.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden (kuva 5.8) yksinasuvien miesten osuus toimeentulotuen saajista oli vuonna 1991 6,3 prosenttia, kun se vuonna 2016 oli 13,9 prosenttia. Naisilla vastaavat luvut olivat 2,8 prosenttia ja 7,8 prosenttia. Yksinhuoltajilla samat luvut olivat 1,5 prosenttia ja 3,7 prosenttia. Luvut kertovat siitä, että toimeentulotuen tarve on pitkittynyt ja tarve kohdistuu entistä selvemmin yksin asuviin. Taustalla vaikuttaa paitsi työttömyys myös asumiskustannusten nousu. Viimesijaisen sosiaaliturvan leikkaukset, mukaan lukien työttömien aktiivimalli, ovat lisänneet myös yksinasuvien tarvetta turvautua toimeentulotukeen.

Kotitaloudet voivat sopeutua pienituloisuuteen kahdella eri tavalla eli tinkimällä tarpeistaan tai lisäämällä tulojaan (Thompson ja Wildavsky 1986). Yksinasuvien mahdollisuudet tinkiä tarpeistaan ovat paremmat kuin lapsiperheillä, joissa lasten kasvatukseen liittyvistä menoista on vaikeaa ja epätoivottavaa tinkiä. Toisaalta yksin asuvilla on heikommat mahdollisuudet lisätä tuloja kuin puolisoilla.

Yksin asuminen on todennäköisesti vieläkin yleisempää mitä vaikeammasta huono-osaisuudesta puhutaan. Esimerkiksi asunnottomuus kohdistuu lähes yksinomaan yksinasuviin. Vuoteen 2012 asti toimeentulotuessa etuoikeutettiin 20 prosenttia tai enintään 150 euroa kotitalouden ansiotuloista kuukaudessa. Menettely suosi yhden ansaitsijan kotitalouksia ja myös yksinasuvien kotitalouksia. Tämän jälkeen etuoikeutettu tulo on ollut henkilökohtainen.

Kysymys perusturvan riittävydestä on erittäin keskeinen nimenomaan yksin asuville suomalaisille. Kysymyksen liittyy myös arvio siitä, miten hyvin toimeentulotukeen ja asumistukeen sisään rakennettu arvio erilaisten kotitalouksien kustannuksista vastaa kotitalouksien tarpeita. Tätä voidaan tutkia niin kutsuttujen viitebudjettien avulla, jotka perustuvat erityyppisten kotitalouksien kulutustarpeisiin. Toisin kuin esimerkiksi toimeentulotukinormissa on viitebudjetissa yksilöity ja hinnoiteltu erilaiset hyödykkeet ja niiden aiheuttamat kulut.

Kuluttajatutkimuskeskus laati vuonna 2010 viitebudjetteja käyttäen konsensuaalista menetelmää neljälle kotitaloustyypille: nuorelle ja iäkkäälle yksin asuvalle, keski-ikäiselle pariskunnalle ja kahden huoltajan lapsiperheelle, jossa on kaksi lasta (Lehtinen ym. 2010). Alle 45-vuotiaiden viitebudjetin ruoka-, vaatetus-, informaatio-, terveys- ja muut menot (ilman asumiskustannuksia) olivat noin 580 euroa kuukaudessa. Vastaava sum-

ma yli 45-vuotiailla oli noin 500 euroa. Samaan aikaan näitä menoja kattamaan tarkoitettu toimeentulotuen perusosa oli 417 euroa. Lapsiperheen viitebudjetti oli noin 1500 euroa, kun toimeentulotukinormi oli 1 244 euroa. Toimeentulotuki oli nuorilla yksin asuvilla 72 prosenttia, vanhemmilla yksin asuvilla 83 prosenttia ja lapsiperheillä 83 prosenttia viitebudjetista. Velkajärjestelynormi oli nuorilla yksin asuvilla 85 prosenttia, vanhemmilla yksin asuvilla 98 prosenttia ja lapsiperheillä 97 prosenttia viitebudjetista. Näiden lukujen valossa voidaan todeta, että toimeentulotukinormi ja velkajärjestelynormi eivät ota yhtä hyvin yksinasuvien kuin lapsiperheiden elinkustannuksia huomioon.

Samaa kysymystä voidaan tarkastella laskemalla etuussummista millaisia painokertoimia kotitalouksien muut jäsenet saavat suhteessa yksin asuvaan aikuiseen. Tällöin nähdään, että viitebudjettiin verrattuna toimeentulotuen perusosa suosii lapsiperheitä ja kahden aikuisen talouksia (Tervola 2017). Sen sijaan asumistuen perusomavastuu on edullinen yksin asuvilla verrattuna kahden aikuisen talouksiin.

Edellä kuvatut tulokset ovat merkittäviä. Ne kertovat siitä, että yksinasuvien kokemukset köyhyydestä ja eriarvoisuudesta suhteessa lapsiperheisiin laadullisessa aineistossa voidaan todentaa myös empirisesti. Edelleen luvut korostavat tarvetta arvioida säännöllisesti erityyppisten kotitalouksien kulutustarpeita ja ottaa arvioiden tulokset huomioon määriteltäessä muun muassa toimeentulotuen ja asumistuen normeja. Yksinasuvien tilanne on syytä ottaa erikseen huomioon sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen yhteydessä.

5.3.3 Yksinasuvien asumiskustannukset

Myös laadullisen aineiston toivomuksista käy ilmi se, että korkeat asumiskustannukset ovat suuri ongelma yksinasuvilla. Korkeat asumiskustannukset ovat aito ongelma, josta erityisesti pienituloiset yksin asuvat kärsivät. Syy on yksinkertainen. Henkilöä kohden lasketut asumiskustannukset muodostuvat yksin asuvilla selvästi korkeammaksi kuin muilla, koska kustannuksista vastaa vain yksi henkilö. Sama seikka heijastui laadullisen aineiston kommentteissa kotitalousvähennyksestä: remontit tulevat kalliimmiksi yhden hengen kotitalouksissa, koska kustannuksista vastaa vain yksi henkilö joka saa henkilökohtaisen kotitalousvähennyksen.

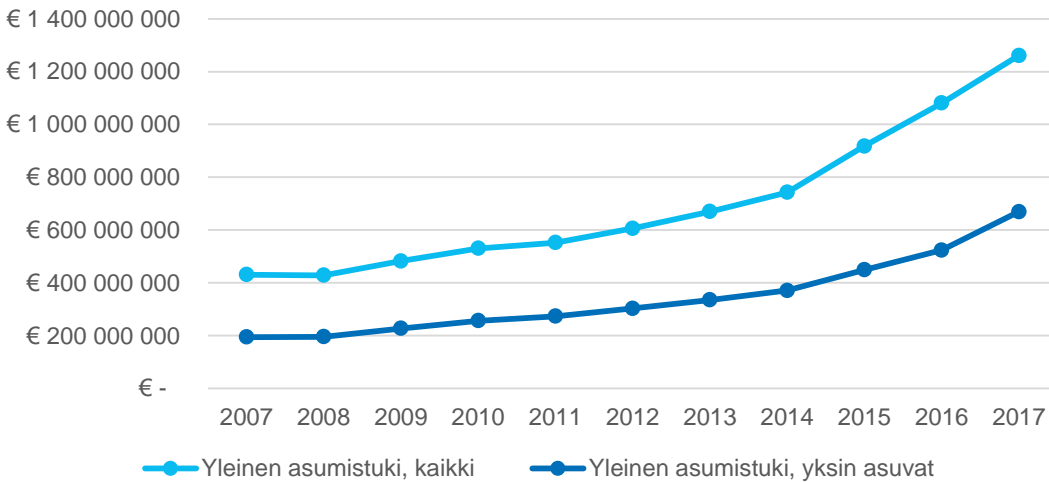
Yksinasuvat ehdottivat heille suunnatun yleisen ja eläkkeensaajien asumistuen parantamista. Tilanne on ongelmallinen sikäli, että jo nyt valtaosa yleisestä asumistuesta kohdistuu yksinasuville (kuva 5.9). Lisäksi tuki kohdistuu aikaisempaa selvemmin yksin asuville. Yksinasuvien osuus yleisen asumistuen menoista oli vuonna 2017 noin 53 prosenttia, kun se kymmenen vuonna aikaisemmin oli noin 46 prosenttia. Kymmenen vuoden aikana yksinasuvien asumistuen määrä on nimellisesti 2,4 kertaistunut (kaikilla 1,9 kertaistunut).

Kela on voinut seurata vuodesta 2017 alkaen perustoimeentulotuen käyttöä kustannuserittäin. Kelan tietojen mukaan vuonna 2017 perustoimeentulotuesta käytettiin 48 prosenttia asumiskustannuksiin. Toimeentulotuki kohdistuu ennen muuta työttömille yksin asuville henkilöille. Näin ollen yhteiskunnan tuki yksinasuvien asumiseen on jo nyt huomattava.

Edellä mainitut luvut eivät kuitenkaan kuvaa yhteiskunnan tukien osuutta yksinasuvien asumiskuluista. Siihen vaikuttavat yleisten asumiskustannusten (ennen muuta vuokrien) sekä tulotason muutokset (työttömyys, lama).

Tätä hanketta varten kerätyssä laadullisessa aineistossa ratkaisuksi esitettiin muun muassa korkotukilainoja, asumistukikriteereiden väljentämistä yksin asuvilla, anteliaampaa asumistukea remontoitavissa omistusasunnoissa asuville eläkeläisille, asumisnormien väljentämistä, pienten asuntojen tuotannon kasvattamista sekä erilaisen yhteisöasumisen edistämistä.

Yleisen asumistuen määrän (€) kehitys

Kuva 5.9. Yleisen asumistuen nimellinen määrä, 2007-2017. Lähde: Kelasto.

Asumistuen kustannuksia lisäävät uudistukset törmännevat vastustukseen. Sama kohtalo voi odottaa esityksiä, jotka edelleen kasvattaisivat yksinasuvien osuutta yleisessä asumistuessa ja toimeentulotuessa. Asumistukijärjestelmä on todellisuudessa anteliaampi kuin laadullisissa vastauksissa esitettiin. Asumistukea on mahdollista saada myös omistusasuntoihin ja yksin asuva voi saada tukea myös yksiötä suurempaan asuntoon. Toisaalta yksinasuvien korkeat asumiskustannukset suhteessa tuloihin ovat aito ongelma, jonka korjaaminen edellyttää lisäpanostuksia asumisen tukemiseen – tapahtui tämä Kelan asumistuen tai muun tuen muodossa.

Samalla on kuitenkin otettava huomioon se, että etuusjärjestelmä tuottaa kahdelle erillään asuvalle pienituloiselle henkilölle jo nyt selvästi korkeamman tukitason kuin kahdelle yhdessä asuvalle pienituloiselle henkilölle. Tämä johtuu muun muassa siitä, että asumis- ja toimeentulotuen tulorajat ovat kotitalouskohtaisia. Jos toisella erillään asuvalla on lisäksi alaikäinen lapsi, yhteen muuttaminen vie oikeuden lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen riippumatta siitä, ovatko henkilöt naimisissa tai eivät.

Sen sijaan ehdotukset pienten asuntojen tuotannon lisäämisestä voi saada enemmän kannatusta. Sama pätee ehdotukselle korkotuen kohdentamisesta yleishyödyllisten asuinrakentajien vuokra-asunnoissa. On kuitenkin epävarmaa, missä määrin nämä ehdotukset korjaavat yksinasuvien ongelmia kohtuuhintaisten asuntojen saamisessa.

Tähän asti monet kunnat ovat suosineet asuntorakentamisessa perheasuntoja pienempien asuntojen kustannuksella. Sijoittajille pienemmät asunnot ovat mieluisampia, koska ne antavat korkeamman neliövuokratuoton. Kuntien tavoitteena on ehkä ollut vaikuttaa asukasrakenteeseensa. Tämä ei kuitenkaan saisi tapahtua syrjivällä yksin asuvia.

Pienituloisten asumisen tuen keskeinen kysymys koskee sitä, miten hyvin valtion ja kuntien asumisen tuki kohdistuu niille, jotka ovat suurimmassa tuen tarpeessa. Kuntien vuokra-asuntotarjonnan sisältämää tukea on arvosteltu siitä, että se kohdistuu epätasaisesti eli tukea valuu myös niille, jotka pystyisivät hankkimaan asuntonsa markkinaehtoisesti. Asuntopolitiikkaa olisi syytä tarkastella niin, että samalla kertaa pohdittaisiin valtion ja kuntien tuen yhteisvaikutuksia ja uudistuksia suunniteltaisiin ottamalla kokonaisuus huomioon. Tässä yhteydessä pienituloisten yksinasuvien tarpeet tulee ottaa erityisesti huomioon.

5.3.4 Yksinasuvien verotus

Laadullisissa vastuksissa esitettiin muutoksia muun muassa yksinasuvien verotukseen siten, että verokohtelu olisi tasapuolista. Avovastauksissa toivottiin muun muassa verokevennyksiä, joiden avulla yksin asuvista tulisi yhdenvertaisia perheellisiin verrattuna. Avovastauksissa ehdotettiin myös, että pienet eläkkeet olisivat verovapaita. Vastauksissa esitettiin myös yksin asuville erillistä asuntolainavähennystä.

Avovastaukset kertovat siitä, että yksinasuvien käsitykset vero- ja tulonsiirtojärjestelmästä perustuvat osin vanhoihin tietoihin tai väärin mielikuviin. Tämä on ymmärrettävää siksi, että järjestelmät ja niiden yhteisvaikutukset ovat monimutkaisia.

Tosiasiaassa verotuksessa yhdenvertaisuus on jo suurelta osin toteutunut. Verotus kohtelee lähtökohtaisesti neutraalisti erilaisia kotitalouksia. Uudet verovähennykset yksin asuville tarkoittaisivat sitä, että verojärjestelmä ei olisi neutraali vaan suosisi yksin asumista muiden asumismuotojen kustannuksella.

Monet muutkin esitetyt toiveet ovat jo toteutuneet. Esimerkiksi pienimmät eläkkeet ovat verovapaita. Eläketulovähennyksen vuoksi takuueläkkeen suuruisista eläkkeistä ei makseta veroja.

On totta, että lasten määrä vaikuttaa kahteen lapseen asti asuntolainojen korkovähennyksen enimmäismäärään. Vähennyksen enimmäismäärä on yksin asuvillakin niin korkea, ettei nykyisellä korkotasolla tällä seikalla ole juuri merkitystä kuin kaikkein varakkaimmille yksin asuville, jotka kykenevät tuloillaan hoitamaan erittäin suurta asuntolainaa. Vähennysoikeus on sama puolisoilla kuin yksin asuvilla.

Yksinasuvien (2016) sosiaaliturvamuistiossa todetaan, että yksin asuvat eivät saisi työasuntovähennystä. Todellisuudessa he voivat saada vähennyksen, mutta vähennysmahdollisuus on rajoitetumpi, mitä voidaan pitää epäkohtana. Kokonaan toinen kysymys on se, pitäisikö sosiaaliturvajärjestelmän ottaa huomioon yksinasuminen niin kutsuttuna uutena sosiaalisena riskinä eli elämäntilanteena, joka vaatisi positiivisista erityiskohtelua. Tämänkaltaista pohdintaa Suomessa ei ole juuri harjoitettu.

5.3.5 Kotitalousvähennys

Avovastauksissa tuli useita kertoja esille kotitalousvähennys, jota pidettiin epäoikeudenmukaisena ja kahden ansaitsijan kotitalouksia suosivana. Samalla ehdotettiin, että kotitalousvähennys olisi talouskohtainen eikä henkilökohtainen. Kotitalousvähennyksellä on myös fiskaalisesti huomattava merkitys. Se alensi vuonna 2016 verotuloja yli 392 miljoonalla eurolla.

Suomalaiset ovat vuodesta 2001 voineet vähentää verotuksessa kotipalveluiden – remonttien, siivouksen ja hoivapalveluiden – kustannuksia. Vähennyksen enimmäismäärä on 2 400 euroa. Sadan euron omavastuun jälkeen vähentää voi puolet hyväksyttävistä menoista kunnes mainittu enimmäismäärä tulee täyteen. Vähennystä käytetään eniten remontteihin.

Ongelmallista on myös se, että vähennyksen nimi on kotitalousvähennys, mutta vähennysoikeutta ei arvioida kotitaloustasolla. Yksinasuvien puolisoita korkeampi vähennysoikeus tarkoittaisi poikkeusta yksilöllisestä verotuksesta ja edustaisi eräänlaista negatiivista perheverotusta. Tästä näkökulmasta kotitalousvähennys ei ehkä syrji yksin asuvia. Sen sijaan yksinasuvien korotettu vähennysoikeus voisi syrjiä puolisoita. Toisaalta oikeus siirtää kuluja puolisolta toisella tekee vähennyksestä eräänlaisen perhevähennyksen, mikä on vastoin yksilöllisen verotuksen periaatetta. Syy tähän menettelyyn lienee käytännöllinen, koska useissa vähennykseen oikeuttavissa perheiden kuluerissä on vaikeaa selvittää, kuka ne on maksanut ja kenelle etu kohdistuu.

Valtaosa kotitalousvähennyksestä myönnetään remonttikuluihin. Toinen tärkeä menoerä on kotisiivous. Molemmissa on kysymys kotitalouskohtaisista menoista, jotka ovat yksin asuvilla henkeä kohden korkeammat kuin muissa kotitalouksissa. Oikeudenmukaisinta olisi porrastaa kotitalousvähennys siten, että toisen puolison

vähennysoikeus olisi alhaisempi kuin ensimmäisen puolison. Tosin samalla on otettava huomioon se, ettei lasten määrä nosta kotitalousvähennystä.

Vähennyksen pulmana on myös se, että vain hyvätuloisimmilla – olivatpa he yksin asuvia tai puolisoita – on varaa käyttää säännöllisesti rahaa niin paljon, jotta enimmäismäärä tulisi täyteen. Eläkeläisillä ongelma on paitsi palkansaajia pienemmät tulot myös se, että vähennys tehdään verosta. Pienimmistä eläkkeistä ei makseta veroja, joten vähennyksiäkään ei voi tehdä. Vuonna 2013 vain noin yksi prosentti alimpaan tulokymmenykseen kuuluvista yli 75-vuotiasta käytti kotitalousvähennystä, kun taas ylimmässä tulokymmenyksessä käyttäjiä oli lähes kolmasosa (Pylkkänen 2015).

Sitran vuonna 2015 esittämässä mallissa yli 75-vuotiaiden kotitalousvähennys korvautuu kustannuksilla 70 prosenttia 50 prosentin sijaan ilman 100 euron omavastuuta (Pylkkänen 2015). Pienituloisimmille suunnattaisiin täydennyksenä kotitaloustukea, mikäli heidän veronsa eivät riittäisi vähennyksen tekemiseen.

Ruotsissa kotitalousvähennys muodostuu kahdesta eri osasta, joista toinen koskee remontteja ja toinen muita palveluita kuten siivousta ja hoivaa. Vähennysten yhteismäärä on 50 000 kruunua verosta. Sitran idean esittämisen jälkeen eli vuodesta 2016 Ruotsi muutti järjestelmänsä siten, että vain 65 vuotta täyttäneet saavat vähentää täyden määrän eli 50 000 kruunua siivouksen ja hoivan kustannuksia. Nuoremmilla vähennysoikeus on vain puolet tästä eli 25 000 kruunua.

5.3.6 Johtopäätöksiä

Selkeimmät ongelmat yksinasuvien sosiaaliturvassa paikantuvat asumisen tukemiseen, kotitalousvähennykseen sekä köyhyteen. Yksinasuvien asemaa voisi parantaa pienten asuntojen kaavoittaminen, kotitalousvähennyksen sekä ensisijaisten sosiaalietuuksien korottaminen. Pienten asuntojen kaavoittaminen voisi laskea asumiskustannuksia ja siten parantaa yksinasuvien taloudellista tilannetta sekä vähentää riippuvuutta sosiaaliturvasta. Kotitalousvähennyksen muuttaminen korjaisi yksinasuvien koskevan epäkohdan ja lisäisi kokemusta oikeudenmukaisesta ja tasapuolisesta kohtelusta verotuksessa. Yksinasuvien köyhyyttä poistaisi tehokkaimmin takuueläkkeen sekä työmarkkinatuen/työttömän peruspäivärahan nostaminen. Nämä ovat keskeisimmän pienituloisten yksinasuvien tulonlähteet. On tärkeää, että yksinasuvien erityiset tarpeet otetaan huomioon suunnitteilla olevassa sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa.

Lähteet

Hiilamo H (2006). Akantappolaista isäkiintiöön: Perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa. Stakes.

Kontula O (2018b). Puhuttelevia kokemuksia yksinasumisesta. Työpaperi Nro 9. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Lehtinen A-R & Aalto K (2014). Viitebudjettien päivitys vuodelle 2013 Mitä kohtuullinen eläminen maksaa? Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 3 2014/2016.

Lehtinen A-R, Varjonen, J, Raijas A Aalto K & Pakoma R (2010). Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjetit. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 4.

Pylkkänen E (2015). Kotitalousvähennys arjen tukena. Sitran selvityksiä 95.

Tervola J (2017). Köyhyysmittarit ja etuudet ottavat perheenjäsenet huomioon vaihtelevasti. Kelan tutkimusblogi. <http://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/3905>, 17.5.2017.

Thompson M & Wildavsky A (1986). A poverty of distinction. From cultural homogeneity to heterogeneity in the classification of poor people. *Policy Sciences* 19:163–199.

Yksinasuvat (2016). [Muistio sosiaaliturvasta] Yksinasuvat ry. 31.5.2016 <https://yksinasuvat-fi-bin.directo.fi/@Bin/b266104920afdeb5fa1761512fd4ef55/1521190166/application/pdf/183646/YKSINASUVAT-%20TIETOA%20JA%20RATKAISUEHDOTUKSIA.pdf>

6 LÄHTEITÄ JA TAUSTA-AINEISTOJA

Aeldresagen: <https://www.aeldresagen.dk/om-aeldresagen/aeldresagen/in-english> ; <https://www.aeldresagen.dk/viden-og-raadgivning/hverdagsliv/samvaer>

Blijie B, Gopal K, Steijvers R & Faessen W. (2016). Wonen in beweging. De resultaten van het WoonOnderzoek Nederland 2015. (Living in motion. The results of the research on living/housing in the Netherlands 2015.) Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (Ministry of the Interior and Kingdom Relations) <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2016/04/01/rapport-wonen-in-beweging/rapport-wonen-in-beweging.pdf>

Bolius (2017). Boliger for singler. Localized 30/6 2017: <https://www.bolius.dk/boliger-for-singler-hvilke-oekonomiske-muligheder-har-du-19300/>

Boomerang children in the Netherlands (hollanniksi): <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/19/meer-boemerangkinderen>

Borg P (2016). Jo yli miljoona suomalaista asuu yksin – ”Elämä on näin muotoutunut, vaikea tähän olisi ketään ottaa”. Yksin kaupungissa -hanke. Helsingin Sanomat 16.4.2016. <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002896576.html>

Borg P (2015a). Yksinasuvien helsinkiläisten kokema hyvinvointi. Tutkimuksia 3/2015. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus.

Borg P (2015b). Yksinasuvien helsinkiläisten sosiaaliset suhteet. Teoksessa: Väliniemi-Laurson, J., Borg, P. ja Keskinen, V. (toim.), Yksin Kaupungissa. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus, ss. 143–155.

Borg P & Hietaniemi L (2015). Yksinasuvien taloudellinen toimeentulo Helsingissä. Teoksessa: Väliniemi-Laurson, J., Borg, P. ja Keskinen V. (toim.), Yksin Kaupungissa. Helsinki: Helsingin kaupunki, Tietokeskus, ss. 158–166.

Boverket (2015). Boendesituationen för nyanlända. Rapport 2015:40, Regeringsuppdrag. <http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/boendesituationen-fornyanlanda.pdf>

Boverket (2015). Behov av bostadsbyggande., Teori och metod samt analys av behovet av bostäder till 2025 (2015:18), s. 7.

Boverket (2017a), Läget på bostadsmarknaden i riket. <http://www.boverket.se/sv/boende/bostadsmarknaden/laget-pa-bostadsmarknaden/riket>

Boverket (2016). Trångboddheten i storstadsregionerna. 2016:28

Buddy Netwerk. <http://buddynetwerk.nl/wp-content/uploads/2015/03/53NOT16006-Bestuursverslag-2016.pdf>. The yearly account, in Dutch, of the organisation, its (financial and social) inputs, outputs and impact.

CBS (2017), background of flexible labour and the relation with family development in the Netherlands: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/39/flexibele-arbeid-en-relatie-en-gezinsvorming>

Chkalova K, Goudswaard, A, Sanders J, Smits, W (2015). Dynamiek op de Nederlandse arbeidsmarkt: de focus op flexibilisering (i.e. Dynamics on the Dutch labour market: the focus on flexibilisation). Zoetermeer: Central Bureau of Statistics (CBS).

Coalitie Erbij (2017a). <https://www.samentegeneenzaamheid.nl/sites/wte/files/activiteitenplan-coalitie-erbij-2017.pdf> (In Dutch: pdf on the activities of the Coalition Erbij in 2017)

Coalitie Erbij (2017b) <https://www.samentegeneenzaamheid.nl/sites/wte/files/coalitie-erbij-brochure.pdf> (In Dutch: Brochure on Coalition Erbij: partners, activities, etc.)

Dagens Nyheter (2004). Fixar-Malte halverar fallolyckor . <https://www.dn.se/nyheter/sverige/fixar-malte-halverar-fallolyckor/>

Danskernes sundhed - tal fra den nationale sundhedsprofil. (2013). <http://www.danskernessundhed.dk/> Eurostat (2017). Housing cost overburden rate by household type - EU-SILC survey. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi166>

De Ruig L & Westhof F (2015). Voor mijn gevoel had ik veel geld. Jongvolwassenen en schulden. (I felt I had a lot of money. Young adults (i.e. 18-27 year olds) and debts.) Zoetermeer: Panteia. To be found here (in Dutch): <http://www.effectieveschuldhulp.nl/files/4814/3634/8199/eindrapport-voor-mijn-gevoel-had-ik-veel-geld-jongvolwassenen-en-schulden.pdf>

'De Samen Schatkaart' (The Together Treasure Map), only in Dutch: <http://www.samenschatkaart.nl/info/>

DR (2015). Fakta om ensomhed. Localized 30/6 2017: <https://www.dr.dk/NR/rdonlyres/9EE02E7A-F9F4-4652-BB54-E2212BA39131/6117652/Fakta.pdf>

DR (2017). Fut under byggeri af bofællesskaber for ældre. Localized 25/6 2017: <https://www.dr.dk/nyheder/penge/fut-under-byggeri-af-bofaellesskaber-aeldre>

DR (2017), 11 gode raad mod ensomhed. <https://www.dr.dk/levnu/psykologi/11-gode-raad-mod-ensomhed>

Eriksen L, Davidsen M, Jensen H.A.R, Ryd J.T, Strøbæk L, White E.D, Sørensen J, Juel K. (2016). Sygdomsbyrden i Danmark – risikofaktorer. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet for Sundhedsstyrelsen.

Eenzaam. www.eenzaam.nl (In Dutch: website on loneliness: offering information on the topic of loneliness, advice, experiences of others suffering from feelings of loneliness and social exclusion, information on activities and initiatives, contact information, etc.)

Eerola E ja Saarimaa T (2013) Vuokrataso Helsingin ARA-asuntokannassa. VATT tutkimukset 175.

Eerola E ja Saarimaa T (tulossa) Delivering affordable housing and neighborhood quality: A comparison of place- and tenant-based programs. Journal of Housing Economics.

Ensliges Landsforbund, www.ensliges.no. 05.10.2017

Euwals R, de Graaf-Zijl M & Van Vuuren, D. (2016). Lusten en lasten ongelijk verdeeld. Verklein verschillen vast, flex en zzp. CPB Policy Brief. The Hague: CPB (CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis). In Dutch, see here: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Policy-Brief-2016-14-Flexibiliteit-op-de-arbeidsmarkt.pdf>

Försäkringskassa (2017). Bostadsbidrag till unga (under 29 år). https://www.forsakringskassan.se/privatpers/ersattningar_a_o/bostadsbidrag_till_unga_under_29_ar

Försäkringskassan (2016), Faktablad: Bostadsbidrag till unga utan barn. https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/8366da70-45ea-4e90-a640-5a4cfba5e7e7/4062_E_bostadsbidrag_information.pdf?MOD=AJPERES&CVID=Haataja

A (2014). Yksin asuvana EU:ssa - taloudellinen riski vai mahdollisuus? Teoksessa: Niemelä, M. (toim.), Eurooppalaiset elinolot, s. 122–150. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Helminen V, Nurmio K, Rehunen A, Ristimäki M, Oinonen K, Tiitu M, Kotavaara O; Antikainen H, Rusanen J (2014). Kaupunki-maaseutu-alueuudistus. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/135861>

Helsedirektoratet (2017). Website - Frivillig arbeid mv. <https://helsedirektoratet.no/tilskudd/frivillig-arbeid-mv>

Helsingin kaupunki (2016). Yksin kaupungissa -teemasivusto (2016). <http://www.yksinkaupungissa.fi>

Hiilamo H (2006). Akantappolaista isäkiintiöön: Perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa. Stakes.

Hyresgästföreningen (2016): Så kommer vi tillrätta med bostadsbristen - utmaningar och lösningar, Hyregästföreningen 2016. <https://www.hyresgastforeningen.se/globalassets/globalt-innehall/rapporter/rapport-sa-kommer-vi-tillratta-med-bostadsbristen-mars-2016.pdf>

Höganäs Kommun (2017). Fixar-Malte. Available at https://www.hoganas.se/fixarmalte2017-10-0615_200712315.pdf.

Jensen S (2014). Skriftlig spørsmål fra Geir Jørgen Bekkevold (KrF) til finansministeren. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qid=59780>

Jyllands-Posten (2017): Seniorer mangler i høj grad bofællesskaber. <http://jyllands-posten.dk/livsstil/bolig/ECE9840524/seniorer-mangler-i-hoej-grad-bofaellesskaber/>

Kauppinen T, Martelin T, Hannikainen-Ingman K & Virtala E (2014). Yksin asuvien hyvinvointi. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, Työpöytäkirja 27/2014.

Kences (2017). On students living longer in the parental home (hollanniksi): <https://www.kences.nl/assets/files/2017/voorpublicatielms2017.pdf>

Kollektivhus (2017). Webiste. <http://kollektivhus.se/>

Kontula O (2018a). "Puhuttelevia kokemuksia yksinasumisesta", Väestöliiton Tietovuoto-blogi, huhtikuu 2018: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/touko-2017-tietovuoto/

Kontula O (2018b). Puhuttelevia kokemuksia yksinasumisesta. Työpöytäkirja Nro 9. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto.

Kontula O (2017). "Yksinäisyys kalvaa yksinasuvia", Väestöliiton Tietovuoto-blogi, toukokuu 2017: http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tietovuodot/touko-2017-tietovuoto/

Kontula O (2016). Lemmen paula. Väestöliiton Perhebarometri 2016. Helsinki: Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E50.

Kontula O, Viinamäki H & Koskela K (1998). Köyhiä ja kipeitä. Helsinki: Väestöliitto Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D34.

Kreyenfeld M, Andersson G, & Pailhé A (2012). Economic uncertainty and family dynamics in Europe: Introduction. Demographic Research, 27 835–852.

Kärnekull K (2017). Var finns alternativen? PLAN Nr 2017:2Klinenberg E (2012). Going solo. New York: The Penguin Press. 273 s.

Lasgaard M & Friis K (2015). Ensomhed i befolkningen - forekomst og metodiske overvejelser: <http://www.maryfonden.dk/files/files/Lasgaard%20%26%20Friis%202015.pdf> Region Midtjylland.

Lasgaard M, Friis K & Shevlin M. (2016). "Where are all the lonely people?" A population-based study of high-risk groups across the life span. Springer-Verlag, Heidelberg.

Lehtinen A-R & Aalto K (2014). Viitebudjettien päivitys vuodelle 2013 Mitä kohtuullinen eläminen maksaa? Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 3 2014/2016.

Lehtinen A-R, Varjonen, J, Raijas A Aalto K & Pakoma R (2010). Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjetit. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisu 4.

Lilja R (2012). Leskeneläkkeet pitkittävät eläkeuria ja kannustavat työurien lyhentämiseen, Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/2012.

Lorentzen H (2014). Faglighet og frivillighet. En gjennomgang av tre tilskuddsordninger for frivillig rusmiddelforebygging. <http://www.frivillighetnorge.no/filestore/Dokumenter/Frivillighetspolitikk/RapportenFaglighetogfrivillighet.pdf>

Manderbacka, K., Muuri, A., Keskimäki, I., Kaikkonen, R. ja Elovainio, M. (2012). Mitä tyydyttämätön palvelutarve kertoo terveyspalvelujen saatavuudesta? Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 49: 4–12.

Martelin, T., Koskinen, S., Kestilä, L. ja Aromaa, A. (2005). Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 3 2014/2016.

Miettinen A (2018). Yksin asuvat – toimeentulo, terveys ja hyvinvointi. Työpöytäkirja 2018. Helsinki: Väestöliitto Väestöntutkimuslaitos (ilmestyy syksyllä 2018).

Murto, Jukka & Pentala, Oona & Helakorpi, Satu & Kaikkonen, Risto (toim.), Yksinäisyys ja osallistuminen. ATH-tutkimuksen tuloksia. Järjestökentän tutkimusohjelma. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, Työpöytäkirja 25/2015.

- Määttänen N (2014). The welfare effects of the Finnish survivor's pension scheme, *Nordic Journal of Political Economy*, 39, article 3.
- Mørk E. (toim) 2006, Alenboendes levekår. <https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa81/sa81.pdf>
- NAV - The Norwegian Labour and Welfare Administration. <https://tjenester.nav.no/veiledarbeidssoker/?sprak=nb>
- Ojala EM & Kontula O (2002). Tarvitseeko minua kukaan? Keski-ikäiset yksineläjät perhekeskeisessä yhteisössä. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D40.
- Oxford Research Denmark. (2016). Kortlægning af boligformer og tilsvarende lovgivning i sammenlignelige lande og Danmark.
- Pensionsmyndigheten (2017), Ekonomiskt stöd när anhörig dör. <https://www.pensionsmyndigheten.se/forsta-din-pension/ekonomiskt-stod/ekonomiskt-stod-nar-anhorig-dor>
- Pedersen M (2015): Senior co-housing Communities in Denmark. *Journal of Housing for the Elderly*, Routledge.
- Pedersen M (2013): Værd at vide om senior bofællesskaber. <http://seniorboligen.dk/2013/11/22/gratis-pjece/>
- Pykkänen E (2015). Kotitalousvähennys arjen tukena. *Sitran selvityksiä* 95.
- Pyykkönen T (2016). Väestörakenteen muutos selittää yksinasumisen yleistymistä *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016):2. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131093/yp1602_pyykkonen.pdf?sequence=1
- Realdania homepage: https://realdania.dk/projekter/um-og-faellesskaber-for-aeldre/nyheder/pm-nye-bofaellesskaber-skal-skabe-livskvalitet-hos-aeldre_24032017.; <https://realdania.dk/projekter/um-og-faellesskaber-for-aeldre>.
- Regeringen (2016). 111 kommuner tar del av miljardbonus för bostadsbyggande. <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/11/111-kommuner-tar-del-av-miljardbonus-for-bostadsbyggande/>
- Regeringskansliet (2015): Regeringen satsar 3,2 miljarder per år på fler hyresrätter. <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2015/07/regeringen-satsar-32-miljarder-per-ar-pa-fler-hyresratter/>
- Rijksoverheid (2014). <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/07/16/kamerbrief-over-het-intensiveren-en-verankeren-aanpak-eeenzaamheid> (In Dutch: Link towards the governmental letter on intensifying and anchoring the approach to loneliness.)
- Ristimäki M, Kalenoja H & Tiitu M (2011). Yhdyskuntarakenteen vyöhykkeet - vyöhykkeiden kriteerit, alueprofiilit ja liikku- mistottumukset. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 15 /2011. <http://um.fi/URN:ISBN:978-952-243-227-8>
- Ristimäki M, Tiitu M, Kalenoja H, Helminen V & Söderström P (2013). Yhdyskuntarakenteen vyöhykkeet Suomessa: Ja- lankulku-, joukkoliikenne- ja autovyöhykkeiden kehitys vuosina 1985–2010. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 32/2013. <http://hdl.handle.net/10138/41574>
- Rockwoolfonden (2015). Vi der bor i Danmark. Localized 26/6 2017: <http://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2015/12/Vi-der-bor-i-Danmark.pdf>
- Røde Kors. Website – Besøksvenn. <https://www.rodekors.no/tilbudene/besoksvenn/>
- Saari, J. (toim.) (2016). Yksinäisten Suomi. Gaudeamus.
- SABO (2016): Website. http://www.sabo.se/kunskapsomraden/boendefragor/boende_aldre/Sidor/Investeringsst%C3%B6d.aspx
- Sandstedt (2017), Phone interview 29/06/2017 with Eva Sandstedt, Professor Emeritus at the Institute for Housing and Urban Research & Professor Emeritus at Department of Sociology, Uppsala University.
- SCB (Statistics Sweden) (2017), Statistikdatabasen. <http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/?rxid=292c42f7-85fa-4c8f-904d-3e65d483a8f9>
- SCB (2014a), Var tredje äldre bor ensam. http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Artiklar/Var-tredje-aldre-bor-ensam

SCB (2014b), Åtta av tio delar hushåll med någon available at https://www.scb.se/sv/_hitta-statistik/artiklar/atta-av-tio-delar-hushall-med-nagon

Schulze P & Mahncke H (2016): Ældres livskvalitet i seniorbofællesskaber - Hvad ved vi? Realdania.

SKAT Presse afdeling (PR department in the Central Tax Administration): Interview.

Snerup Rud, M-L (2009): Forskel - ide - projekt: Ventilen Danmark 10 år: Ventilen anniversary pamphlet: https://www.ventilen.dk/site_media/user_files/organisation/VentilensJubil%e6umsskrift_web.pdf Ventilen Denmark.

Socialdepartementet (2005) Reformerad föräldraförsäkring - Kärlek, omvårdnad, trygghet (SOU 2005:73) <http://www.regeringen.se/49b6ad/contentassets/affc89637a3049a39577babf5e5f3a4a/del-4-t.o.m-kap.7-reformerad-foraldrarforsakring---karlek-omvardnad-trygghet>

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (2017). Työeläkejärjestelmän perhe-eläketurvan kehittämismuutokset, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja muistioita 2017:19.

St. Meld. 16 (2002-2003). Resept for et sunnere Norge. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2002-2003/id196640/>

St. Meld. 19 (2014-2015). Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter. <https://www.regjeringen.no/contentassets/8e378de25cfa49f28851cb0ef91a7f82/no/pdfs/stm201520160024000dddpdfs.pdf>

St. Meld. 24 (2015–2016) Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter

St. Meld. 34 (2012-2013). God helse – felles ansvar. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-34-20122013/id723818/>

St. Meld 39 (2006-2007). Frivillighet for alle. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Stmeld-nr-39-2007-/id477331/sec1>

Sundhedsstyrelsen. (2016). Styrket indsats mod ensomhed blandt ældre mennesker, der modtager meget hjemmehjælp. Localized 28/6 2017: <https://www.sst.dk/da/puljer-og-projekter/2016/ensomhed-blandt-aeldre-med-hjemmehjaelp>.

SVT (2016). Allt fler svenska ensamhushåll. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/allt-fler-svenska-ensamhushall>

Tankesmedjan Tiden (2015). Delade städer. Om integration och etableringshinder på bostadsmarknaden . 2015:3, s. 8–9.

Tervola J (2017). Köyhyysmittarit ja etuudet ottavat perheenjäsenet huomioon vaihtelevasti. Kelan tutkimusblogi. <http://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/3905>, 17.5.2017.

Terämä E & Tiitu M (2017). ”Yksin – vaan ei yksinäinen?” SYKE:n Sateen varjolla -blogi, syyskuu 2017: <http://sateenvarjolla.blogspot.fi/2017/09/yksin-vaan-ei-yksinainen.html>

Terämä E, Tiitu M & Vainio A (2018). ”Eurooppalaisia ratkaisuja yksinasumisen haasteisiin”, Valtioneuvoston kanslian Tieto käyttöön -blogi, maaliskuu 2018: <http://tietokayttoon.fi/ajankohtaista/blogi/-/blogs/eurooppalaisia-ratkaisuja-yksinasumisen-haasteisiin>

THL. Terveystieteiden tutkimuskeskus, ATH-tutkimus 2015: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/aikuisten-terveyshyvinvointi-ja-palvelututkimus-ath>.

Thompson M & Wildavsky A (1986). A poverty of distinction. From cultural homogeneity to heterogeneity in the classification of poor people. Policy Sciences 19:163–199.

Tilastokeskus (2016). Väestö sukupuolen, iän ja perheaseman mukaan. <http://www.tilastokeskus.fi/til/perh/tau.html>

Van Duin C, Stoeldraijer L, Van Roon D & Harmsen C (2016). Huishoudensprognose 2015-2060: jongeren en ouderen langer thuis (i.e. household prognosis 2015-2060: youth and elderly living at home longer). Bevolkingstrends 04. The Hague: CBS i.e. Central Bureau of Statistics in the Netherlands. To be found here (no English translation available): <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/24/huishoudensprognose-jongeren-en-ouderen-langer-thuis>

Van Galen R & Kazemier B (2015). Kwaliteit van leven in Nederland. (Quality of life in the Netherlands). Den Haag: CBS. <https://www.cbs.nl/-/media/imported/documents/2015/36/2015-kwaliteit-van-leven-in-nederland.pdf>

Van Galen J, Willems J & Poulus C (2013). Monitor Investeren voor de Toekomst 2012 (i.e. Monitor Investing in the Future 2012). Delft: ABF Research. To be found here (no English translation available): <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/seniorenwoningen/documenten/rapporten/2013/06/06/monitor-investeren-voor-de-toekomst-2012>

Van Iersel J & Leidelmeijer K (2016). Themapublicatie WoON 2015. Vergrijzing en extramuralisering op de woningmarkt. Senioren en groepen met beperkingen. Amsterdam: RIGO Research en Advies. <https://www.rigo.nl/Portals/0/senioren-en-mensen-met-beperkingen-hoofdrapportage-19-04-2016.pdf>

Ventilen financial report 2015: <https://ventilen.dk/om-ventilen/ventilen-i-tal/ventilens-okonomi/>

Ventilen homepage: https://www.ventilen.dk/om-ventilen/Ventilens_historie/; <https://www.ventilen.dk/om-ventilen/metoder/>; <https://www.ventilen.dk/om-ventilen/ventilen-i-tal/>; <https://www.ventilen.dk/om-ventilen/organisation/>; <https://www.ventilen.dk/om-ensomhed/>; <https://www.ventilen.dk/ensom/ventilens-modesteder/>

Vibo (2014). Boligstøtten i 2014. Localized 28/6 2017: http://www.vibo.dk/fileadmin/VIBO/PDF/Boligstotte_2014.pdf

Vinnova (2013). Fixartjänster i Sveriges kommuner. Kartläggning och samhällsekonomisk analys. <https://www.vinnova.se/publikationer/fixartjanster-i-sveriges-kommuner/2017-10-06>

Westhof F, De Ruig L & Kerckhaert A (2015). Huishoudens in de rode cijfers 2015. Over schulden van Nederlandse huishoudens en preventiemogelijkheden. (Households in red numbers 2015. About debts of Dutch households and preventive measures.) Zoetermeer: Panteia. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/11/27/bijlage-2-huishoudens-in-de-rode-cijfers-2015>

Yksinasuvat (2016). [Muistio sosiaaliturvasta] Yksinasuvat ry. 31.5.2016 <https://yksinasuvat-fi-bin.directo.fi/@Bin/b266104920afdeb5fa1761512fd4ef55/1521190166/application/pdf/183646/YKSINASUVAT-%20TIETOA%20JA%20RATKAISUEHDOTUKSIA.pdf>

LIITE 1

Avoim arviointi

Avoimen arvioinnin yleisötilaisuudessa ja online-kommentoinnissa yksinasumiseen liittyvät ilmiöt jaettiin kolmeen kokonaisuuteen: 1) asuminen ja sen kustannukset, 2) terveys ja yksinäisyyden tuntemukset sekä 3) toimeentulo, verotus ja tulonsiirrot. Tässä osiossa kuvataan joitain esiin nostettuja haasteita ja vastataan niihin siltä osin kuin tutkimustulosten valossa on mahdollista. Tämä osio antaa viitteitä myös jatkotutkimustarpeista.

Asuminen ja sen kustannukset

HAASTE: Asumiskustannukset henkilöä kohden arvioituna ovat korkeat yhden hengen kotitalouksissa, koska he asuvat, erityisesti kaupunkiseuduilla, neliöhinnaltaan kalliimmissa pienemmissä asunnoissa. Lisäksi kiinteät kulut, kuten energiansiirto, autopaikka jne. tulevat yhden hengen maksettavaksi.

VASTAUS: Yksin asutaan sisemmillä kaupunkialueilla (tiivis kaupunkimainen ympäristö) perheellisiä useammin, ja puolestaan harvemmin kaupungin kehysalueilla (kaupunkeja ympäröivä alue), kts. 2.1.3. Eurooppalaisien tilastojen valossa (Eurostat 2017) asumiskustannukset koko Suomen laajuisesti eivät vaikuta erityisen korkeilta yksinasuvien kuin muiden asuntokuntien suhteen. Silti asuntotilanne kasvavilla kaupunkiseuduilla voi näyttäytyä yksinasuville erityisen haastavana, vaikka se olisi haastava muidenkin asuntokuntien näkökulmasta. Yksin asutaan muita paljon useammin vuokralla, mutta verotus suosii tällä hetkellä omistusasumista vuokra-asumiseen nähden (4.3.3). Omistusasumisen verotuksen kiristäminen tai yksityisen vuokra-asumisen verotuksen keventäminen pienentäisi yksinasuvien asumiskustannuksia suhteessa muiden kotitalouksien asumiskustannuksiin ja siirtäisi suuremman osan verotaakasta muille kuin yksinasuville. Pienten asuntojen hintoja voitaisiin pyrkiä alentamaan lisäämällä pienten asuntojen rakentamista. Ainakin on yksinasuvien kannalta ongelmallista, jos pienten asuntojen rakentamisesta erityisesti rajoitetaan.

HAASTE: Avoimessa arvioinnissa yksinasuvat itse korostavat, että liian ahtaasti asuminen heikentää hyvinvointia. Heidän raportoima ideaaliasuntokoko olisi kaksio. Myös perheelliset jäävät entistä useammin tiiviisti rakennetulle kaupunkialueelle kerrostaloasuntoihin.

VASTAUS: Yksi mahdollisuus voisi olla monipuolisen asumisen tarjonnan lisääminen. Monipuolinen asuminen voisi tarkoittaa esimerkiksi asuntoyhtiöitä, joissa olisi vaihteleva määrä yhteisiä (sosiaalisia) tiloja. Tällaista monimuotoista asuntokantaa kutsutaan tässä yleisnimityksellä 'yhteisöllinen asuminen', josta löytyy kansainvälisiä esimerkkejä (3.2, 3.3). Tanskassa on mm. havaittu, että yhteisöllinen asuminen voi edistää yksinasuvien hyvinvointia (3.3.1.2). Monimuotoisen asumisen Suomeen sovellettavia tapoja ja mahdollisia tukimuotoja tulisi tutkia lisää ennen pitkälle vedettyjä johtopäätöksiä.

Terveys ja yksinäisyyden tuntemukset

Tutkimuksen aikana nousi esiin yksinasumiseen liittyviä tuntemuksia paitsi sidosryhmävuorovaikutuksen, mutta myös kyselyaineistojen (5.2, 5.2.4) pohjalta. Terveys- ja hyvinvointipalveluihin hakeutuminen erosi jossain määrin yksinasuvien ja muiden välillä (5.1.4). Yhtenäisenä ryhmänä yksinasuvia ei voi kuitenkaan tässä suhteessa pitää, vaan harvoille kasautuu moninaisia haasteita.

HAASTE: Yksinäisyyden tuntemukset koskettavat joitain yksinasujia. Voitaisiko yksinasuvien hyvinvointiin kiinnittää erityishuomiota esim. sosiaalityössä?

VASTAUS: Sosiaalityö ei ollut suoraan selvityksen kohde. Emme kuitenkaan poissulje sitä mahdollisuutta, etteikö aikuissosiaalityössä voisi olla yksinasuvien haasteita erityisesti tuntevia asiakaspalvelijoita. Tämä voisi helpottaa myös usein toistuvaa tunnetta siitä, että yksinasuvien ongelmia ei ymmärretä. Myös työttömille, pitkäaikaissairaille ym. suunnatuissa kuntoutus- tai vastaavissa tukipalveluissa tulisi huomioida asiakkaan elämäntilanne kokonaisuudessaan ja tarkastella yksinasumista mahdollisena riskitekijänä (5.1).

Kansainvälisessä vertailussa yksinäisyyden ehkäisemiseksi nousivat esiin erityisesti kolmannen sektorin toteuttamat kansalliset yhteistyöverkostot. Tanskan (3.3.2.1) ja Alankomaiden (3.3.2.2) esimerkeissä on mm. onnistuttu kasvattamaan toimintaa paikallisesta kansalliseen laajuuteen. Julkisen sektorin panos on ollut toimia ennen kaikkea rahoittajan ja tukijan asemassa.

Ruotsissa on puolestaan kokeiltu talonmiespalvelua (3.2). Palvelu tarjoaa virallisten kanavien ulkopuolista apua, jonka suhteen yksinasuvat ovat ei-yksinasuvia heikommassa asemassa (5.1.4). Suomessa jo toteutuneita naapuriapuun liittyviä kokeiluhankkeita ovat esim. Lähiönaapuri ja Nappinaapuri. Lisää rohkeita avauksia kaivattaisiin käytäntöön, myös tiiviisti asuttujen kaupunkialueiden ulkopuolelle. Avoimessa arvioinnissa ehdotettiin erityisesti talonmiespalvelun sosiaalisen puolen kehittämistä. Sen kautta voitaisiin esimerkiksi auttaa virallisten palveluiden ulkopuolelle useammin jääviä yksinasuvien ryhmiä ohjautumaan oikeiden julkisten palveluiden piiriin (5.1.4). Kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyötä yksinäisyyden tunnistamiseksi kohderyhmissä ja ratkaisujen löytämiseksi olisi mahdollista edistää esimerkiksi STEAn¹⁹ suunnatuilla hankehaulla.

Toimeentulo, verotus ja tulonsiirrot

HAASTE: Yksinasuvien toimeentuloa ja etuuksia tulisi tarkastella lisää.

VASTAUS: Yksinasuvien ryhmä on epäyhtenäinen myös tulojen osalta. Osa on pienituloisia (5.3.2). Työllisyysasteella mitattuna yksinasuvat ovat useammin työttömiä tai työkyvyttömiä kuin ei-yksinasuvat (5.1.1). Poikkileikkauskuva ei kuitenkaan kerro koko totuutta. Pitkään yksinasuminen keskittyy harvoille, ja sen yhteys tuloihin elinkaarella vaihtelee sukupuolittain. Miehillä pitkään yksin asuminen yhdistyy keskimääräistä pienempiin tuloihin ja naisilla suurempiin (4.3.2).

Toimeentulon osalta parhaiten yksinasuvien (kuin muidenkin) köyhyyteen vaikuttaisi ensisijaisten etujen parantaminen. Jossain tilanteessa etuudet ovat tällä hetkellä paremmat erikseen kuin yhdessä asuville (5.3.2). Eri asuinkuntakokojen kulutustarpeita voisi tarkastella säännöllisesti ja ottaa ne huomioon määriteltäessä toimeentulotuen ja asumistuen normeja. Viitebudjettien painokertoimet suosivat toimeentulotuen perusosan kohdalla lapsiperheitä ja kahden aikuisen kotitalouksia (5.3.2). Näitä kertoimia ja kotitalouksien kulutustarpeita tulisi tarkastella säännöllisesti ja myös huomioida ne etuuksia arvioitaessa.

HAASTE: Avoimessa arvioinnissa ja yksinasuvien omissa toiveissa nousevat esiin muutamat verotukseen liittyvät seikat, kuten pienten eläkkeiden verottomuus, jotka ovat jo toteutuneet.

VASTAUS: Suomessa on jo kauan sitten siirrytty perheverotuksesta yksilöverotukseen (5.3.4). Lähtökohtaisesti verotusjärjestelmään ei vaikuta kotitalouden koko. Erilliset verohelpotuksen tai muut tulonsiirrot yksinasuville kohdistuisivat niin hyvätuloisille kuin heikompituloisille ja voisivat näin edistää valintoja, joissa asutaan useammin yksin.

Esimerkki tasavertaistettavissa olevasta etuudesta on kuitenkin kotitalousvähennys (5.3.5). Se on tällä hetkellä eriarvoinen ja kohdistuu erityisesti hyvätuloisille. Yksi tapa korjata järjestelmää tasa-arvoisempaan suuntaan olisi pienentää puolison vähennysoikeutta.

¹⁹ <https://www.stea.fi>

VALTIONEUVOSTON
SELVITYS- JA TUTKIMUSTOIMINTA
tietokayttoon.fi
ISSN 2342-6799 (pdf)
ISBN 978-952-287-617-1 (pdf)

